

319956

AKADÉMIA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA HÍRMAGAZINJA

1825

P•E•T•N•E•H•Á•Z•Y

Club Hotel

„Bent a városban, mégis messze a város zajától!”

A város központjától 15 percre, a budai hegyek között, természetvédelmi területen, gyönyörű kilátással várja Önt a Petneházy Club Hotel.

45 skandináv stílusú luxus apartman áll vendégeink rendelkezésére telefonnal, televízióval, fürdőszobával és saját szaunával.

A kikapcsolódást és a sportolást tenispályák,

fedett, feszített víztükrű medence,

szolárium, szauna,

gyermekjátsszótér,

kerékpár-, illetve asztalitenisz

bérleti lehetőség,

valamint lovaglási, golfozási

lehetőség szolgálja.

Egész évben üzemelő

BBQ teraszunkon

faszénparázszon sült különlegességek.

Légkondicionált különtermünk

és apartmanjaink alkalmasak

**konferenciák,
rendezvények**

lebonyolítására (150 főig)

teljes technikai felszereléssel.

H-1029 Budapest

Adyliget, Feketefej u. 2-4.

Telefon: (361) 176-5992,

(361) 176-5982

Fax: (361) 176-5738

AKADÉMIA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA HÍRMAGAZINJA

I. ÉVFOLYAM 2. SZÁM • 1997. ŐSZ

TARTALOM

Közygűlés, 1997. május. Az MTA 1997. évi CLX. közgyűlése	2
Első nap: intézetkonszolidáció 2 • Határozati javaslat a kutatóhálózat átalakítására 6 •	
Második nap: Akadémiánk belső reformjáról 7 • Új együttműködési megállapodások 9 •	
Az akadémiai törvény módosításának alapelvei 12 • A közgyűlés határozatai (1997. május) 13 •	
Akadémiai díjazottak 14 • Tudományos ülésszakok 16 • A tudományos műhely 19	
Intézetkonszolidáció	24
Közygűlés után 25 • Az alapellátási létszám 26 • Telephelyek 27 • A többletforrások	
szétosztása 28 • Könyv- és folyóiratbeszerzés egyszeri támogatása 30 • A végrehajtás ellenőrzése,	
korrekciói 31 • A Konszolidációs Bizottság munkaterve október–november hónapra 33	
Stratégiai kutatások	34
A vezetőség napirendjén (P. K.)	41
Tudomány és média	45
• Álmaim Akadémiája •	
Körkérdésünkre válaszol: Engel Pál, Fáy László, Ábrahám Erzsébet	47
• Hírek •	
Személyi hírek	51
Osztályok és intézetek hírei	55
• Kerekasztal •	
Az élet és az üstökösök (Almár Iván)	61

AKADÉMIA

A Magyar Tudományos Akadémia hírmagazinja

Szerkesztőség: Budapest, 1051 Roosevelt tér 9. Tel/fax: 302 5638.

Felelős szerkesztő: Szabó B. István, szerkesztő: Burucs Kornélia, munkatársak: Hernádi Miklós, Párizs Ágnes,

tördelőszerkesztő: Horváth Imre

Kiadó: MTA Történettudományi Intézete. Budapest, 1014 Úri u. 53. Tel: 156 1539.

Nyomdai munkálatok: Akaprint Kft. Felelős vezető: Lajtai Ferenc ügyv. igazgató

Terjeszti: Baranyi és tsa. Budapest, 1062 Bajza u. 68.

ISSN 1417-1007

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

KÖZGYŰLÉS, 1997. MÁJUS

AZ MTA 1997. ÉVI CLX. KÖZGYŰLÉSE

1997. május 12–13-án tartotta a Magyar Tudományos Akadémia 160. rendes, évi közgyűlését. A közgyűlés iránti nagy érdeklődést mutatja, hogy a 474 főnyi képviselői létszámból (291 akadémikus, 183 doktor képviselő) az ülés megkezdésekor 312-en voltak jelen. (A létszám tehát jelentősen meghaladta a határozatképességhez szükséges 238 főt.) Az érdeklődés középpontjában az első napon — délelőtt és délután — napirendre kerülő kilenctagú Konzolidációs Bizottság jelentésének megvitatása, a határozati javaslat elfogadása állt. (A bizottságot az 1996. decemberi közgyűlés küldte ki, pontos feladatmeghatározással.) A napirend fontosságára való tekintettel, valamint a vita biztosítására — az elnökség határozata alapján — a hétfői ülésnap zárt ülés volt, s nem a sajtó nyilvánossága előtt folyt. Az alábbiakban beszámolunk a közgyűlés kétnapos munkájáról és az elfogadott határozatokról.

Első nap

Intézetkonzolidáció

A közgyűlés első napján, 1997. május 12-én az ügyrendi kérdések tisztázását követően Michelberger Pál alelnök, a közgyűlés levezető elnöke felolvasta Horn Gyula miniszterelnöknek a közgyűléshez intézett levelét. Levelében a miniszterelnök kiemelte: támogatja azokat a lépéseket, amelyekkel az Akadémia vezetősége vállalkozott a tudománypolitikai alapelvek kidolgozására. Figyelemmel és rokonszenvvel követi a kutatóintézeti hálózat modernizációjára, konzolidációjára irányuló törekvéseket. A miniszterelnök utalt arra is, hogy a tudomány költségvetési részesedése növekedni fog. A miniszterelnök üdvözlő levele után Glatz Ferenc elnök, majd Keviczky László főtitkár tartotta meg beszámolóját.

Az elnök beszédének címe: „Tudománypolitika és a kutatóhálózat konzolidációja.” (A beszéd vázlatát — mely a közgyűlésen kivetítve volt követhető — 1. a 4. oldalon.) Az 1996. decemberi közgyűlésen ismertetett tudománypolitikai alapelvekből indult ki: a hazai kutató-

hálózat valamennyi műhelye az eddigieknél is erősebben fog betagozódni a világ tudomány-szervezetébe. Ezt a betagozódást ösztönözni kell. Azt érdemes állami eszközökkel támogatni, ami nemzetközi mércével mérve színvonalas. A magyarországi modernizáció is azt kívánja, hogy az ország területén működő kutatóbázisokon, tanszékeken, kutatóintézetekben az adott diszciplína legfejlettebb kutatási eljárásai jelen legyenek. Külön hangsúlyt kell helyezni arra, hogy a magyar nemzet szállásterületének talaj-, növény-, állatvilágának, emberi társadalmának viszonyait színvonalasan kutassuk, s hogy minden diszciplína átalakulófejlődő gondolat- és fogalomvilága a magyar nyelvű kultúrába is beépüljön. Így értelmezhető a tudományos megismerés egyetemességének és a tudomány nemzeti funkciójának harmóniája, amely a kutatóhálózat konzolidációjának egyik legfontosabb alapelve.

Az elnök beszámolójában részletesen taglalta az állami tudománypolitika útkeresését a globalizálódó gazdaság és kultúra, az integrá-

A kutatóintézetek valós helyzete, 1996

(Tájékoztató adatok a kutatóintézetek állami támogatásáról, 1989–1996)

Megnevezés	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Kutatóintézetek tényleges költségvetési támogatása (millió Ft)	1557,2	1844,4	2467,1	2536,2	2645,6	3681,4 (2654,1)	3890,0 (2722,8)	4286,0 (2797,1)
Ebből a Kjt. bevezetésével összefüggő támogatás (millió Ft)	–	–	–	–	–	1029,3	1167,2	1488,9
Kutatóintézetek összes bevételeiből költségvetési támogatással fedezett hányad (%)	25,9	30,5	42,3	40,8	41,9	48,1	48,5	46,3
Kutatóintézeti tényleges állaglétszám (fő)	7473,0	7100,0	6292,0	5647,0	5200,0	5007,0	4912,0	4757,0
Létszámváltozás az 1989. évi létszám %-ában	100,0	95,0	84,2	75,6	69,6	67,0	65,8	63,7

A kutatóintézetek a csőd szélén állnak — alapította meg 1993-ban a Vizi E. Szilveszter vezetésével kiküldött bizottság. Az intézetek költségvetési támogatása azóta is szinte változatlan. Jelentős emelkedést csak a bérek tekintetében eredményezett a közalkalmazotti bérrendszer bevezetése 1994-ben. Annyi történt, hogy a kutatói létszámot csökkentették. A táblázatban zárójelben közöljük a közalkalmazotti béremelés nélküli támogatás összegét.

lódó tudományos szervezet, illetve a lokális társadalmi érdekek között. Ma már nem lehet a régi módon, leegyszerűsítve szétválasztani az ún. alap- és alkalmazott kutatásokat. A tudomány napi jelenléte megkívánja, hogy gondosan vizsgálja a tudományos menedzsment: az adott kutatási folyamatban mi a „közhaszon”, a nem profitorientált tevékenységi rész, és ez utóbbit kell az állami tudománypolitikának finanszíroznia. Mindezek az alapelvek, az elnök szerint, nemcsak az akadémiai, de az állami

pénzen fenntartott többi kutatóintézményben is megkívánt alapelvek.

Nemcsak az országról, de a kutatóhálózatról is kell egy megvitatásra alkalmas jövőképpel rendelkezni. Az akadémiai vezetés a mainál egy kutatási tematikájában szélesebb, az elmaradt tematikai fejlesztéseket is pótló, ugyanakkor egy, a mainál rugalmasabb szervezeti felépítéssel működő intézethálózatot kíván kialakítani. A közgyűlés elé terjesztett javaslatok az első lépést jelentik ebben a több-

TUDOMÁNPOLITIKA ÉS A KUTATÓHÁLÓZAT KONSZOLIDÁCIÓJA

(Beszédvázlat)

Általános megjegyzések

I. Az intézetkonszolidáció általános alapelvei (1997–1999)

- a) Integráció a tudományszervezetben és a kutatásban
- b) Prioritások? Kontinentális és nemzeti érdekek
- c) Alap- vagy alkalmazott kutatások
- d) Az akadémiai kutatóhálózat a hazai kutatóhá-
ziszban
- e) Jövőkép a kutatóhálózatról

II. Az intézetkonszolidáció első szakasza (1997. január–május)

- a) A Konzolidációs Bizottság vezérelvei:
 - minőség
 - a diszciplína igénye
 - racionális szervezeti keret
 - a magyar társadalom elvárásai és lehetőségeink
 - a tudomány regionális jelenléte
 - a pénzügyi feltételek előteremtése
- b) A Konzolidációs Bizottság munkája
- c) **Erről szavazunk ma délelőtt**

III. A kutatóhálózat konszolidálásának végrehajtása

- a) Felhatalmazás és beszámolás
- b) Ütemterv
- c) Alapelvek
 - 1) Szervezeti átalakítás és központok
 - 2) Felszabaduló pénz a kutatásban
 - 3) Kutatóhálózat és egyetem, valamint
gyűjtemények viszonya
 - 4) Finanszírozási alapelvek tisztázása (alap, fel-
adat, projektum)
 - 5) Fejlesztés (extern és intern)
 - 6) Intézetek és osztályok (Akadémia) viszonya
 - 7) Új típusú működési rend
 - 8) Individuális tudománypolitika és a kuta-
tócsoportok
 - 9) Regionális jelenlét biztosítása
 - 10) Infrastruktúra felülvizsgálata
 - 11) Utánpótlás biztosítása
- d) A konszolidáció finanszírozási alapelvei
- e) **Erről vitatkozunk ma délután**

A tudós és a kutatósszervezet

éves konszolidációs folyamatban; a meglévő intézethálózat felülvizsgálata történik, összeegyeztetése a diszciplínák egyetemes és a magyar társadalom lokális igényeivel, de e konszolidációs folyamat egyben bizonyos „biztonságba helyezést” is jelent. Ezzel párhuzamosan tervezi indítani a vezetés egyelőre az extern fejlesztéseket. Ezek egyrészt a politikai és egyéb okokból az elmúlt évtizedekben elmaradt fejlesztések pótlását jelentik, másrészt lehetőséget kívánnak biztosítani a tudomány egyetemes fejlődéséhez igazodó tematikák kibontakozásának, s nem utolsósorban az ország gazdasági-kulturális integrációjához szükséges új feladatok tudományos megalapozását szorgalmazzák. Az intern fejlesztések, a kutatásszervezetben már súllyal jelenlévő tematikák fejlesztését a következő évekre tervezik.

Az elnök részletesen ismertette a december 12-i közgyűlésen kiküldött, a konszolidáció vezetésére felhatalmazott Konzolidációs Bizottság működését. Ismertette „vezérelveit”, munkamódszerét: a különböző akadémiai bizottságok, fórumok koordinációját, a szavazásra előterjesztett döntési alternatívák előkészítését. A Konzolidációs Bizottságnak koordinálni és súlypontosítani kellett a kutatóhálózat érdekeit megfogalmazó AKT¹, AKVT² javaslatait, valamint az Akadémián jelenlévő tudományterületi három kuratórium³ véle-

1 Az *Akadémiai Kutatóhelyek Tanácsa* (AKT) az akadémiai kutatóhelyek működését irányító testület. Elnöke az akadémia főtitkára. Az AKT legfeljebb 30 tagból áll. A tagokat fele-fele arányban a közgyűlés, illetve az akadémiai kutatóintézetek, kutatóhelyek delegálják. Összetétele a tudományterületek arányos képviselését biztosítja.

2 Az *Akadémiai Kutatóhelyek Vezetőinek Tanácsa* (AKVT) az AKT konzultatív testülete. Megvitatja a kutatóhálózat működésének kérdéseit, véleményt nyilvánít minden olyan kérdésben, amelyben az AKT állásfoglalásra kéri fel. Létszáma 39 fő.

3 Az AKT három — a tudományterületeknek megfelelő (matematikai és természettudományi, élettudományi, társadalomtudományi) — *kuratóriumot* működtet. A kuratóriumok tagjait (13–13 főt) az AKT kéri fel. A kuratóriumok állapítják meg a tudományterületekhez tartozó egyes kutatóintézetek, kutatóhelyek költségvetési támogatásának és beruházásának kereteit, értékelik az egyes kutatóhelyek tevékenységét, és az értékelés eredményéről tájékoztatják az AKT-t.

Keviczky László főtitkár beszámolóját tartja. Az elnökségben: Harmathy Attila, Vizi E. Szilveszter alelnökök, Göncz Árpád köztársasági elnök, Glatz Ferenc, az MTA elnöke és Michelberger Pál alelnök

ményét, és mindenekelőtt a döntés-előkészítésben legnagyobb súllyal latba eső osztályok véleményeit.

Az elnök felhatalmazást kért a közgyűléstől a Konszolidációs Bizottság számára 1998-ig, a jelenlegi vezetés megbízási idejére. E felhatalmazás elnyeréséhez ismertette a következő két évre kialakított ütemtervet és a konszolidációs folyamatban követni kívánt alapelveket. Beszédét azzal fejezte be: a vezetés célja a nemzetközi szinten magát mérő, leleményes, és mind a tudományművelés öntörvényszerűségéhez, mind az emberiség és a magyarság sorsa iránt elkötelezett munkás kutató típus továbbtételése, fejlesztése. A kutatóhálózat szervezeti konszolidációja mit sem ér, ha abban nem a legtehetségesebb, nemzetközi színvonalon versenyképes, leleményes kutatók élnek, dolgoznak.*

Az elnöki beszámolót követően Keviczky László főtitkár beszédében szintén az intézet-hálózat konszolidációjával foglalkozott. Meg erősítette: határozott lépéseket kell tenni az intézetek helyzetének kielégítő rendezésére, további halogatásra nincs idő. A Konszolidációs Bizottság közgyűlés elé kerülő jelentése nem jelenti a konszolidációs folyamat lezárását, sőt, a konkrét cselekvések időszaka most veszi kezdetét. Ebben az időszakban azonban

nem szabad elhamarkodott lépéseket tenni, teljesíthetetlen feladatokat felvállalni. Az elvi döntések végső határideje 1998. december 31.

A főtitkár kiemelte: a kívánt pénzügyi keret meghatározása (3x600 millió forint) gondos számítások, felmérések, akadémiai és kormányzati szintű egyeztetések eredménye. Az összeg felosztási mechanizmusára azonban a közgyűlés is javaslatot tehet. A Konszolidációs Bizottság 1997. február és 1997 májusa közötti tárgyalásai során erre vonatkozóan a következő javaslatok hangzottak el:

- az alaptámogatásban meglévő — a múltbeli örökségeket hordozó — torzulások rendbetétele, áttekinthető, egységes finanszírozási elvek alapján,

- csak a kiemelt, fontos területeket kell lényeges megkülönböztetéssel támogatni,

- az akadémiai kutatóintézetek informatikai infrastruktúráját, a technikai feltételeket kell elsősorban javítani.

A Konszolidációs Bizottság feladata tehát, hogy — az igényekhez és lehetőségekhez mérten — a pénz elosztásáról felelősségteljes döntést hozzon.**

A főtitkár kitért az MTA jelentősen megváltozott belső és külső kapcsolatrendszerére. A kormányzati szintű megállapodásokat — a

* Az intézet-hálózat konszolidációjával kapcsolatos tárgyalások, egyeztetések krónikáját l. „Vajúdik az intézeti hálózat” c. cikkben. Akadémia, 1997/1:14-16. p.

** Az intézetkonszolidációra 1997-ben rendelkezésre álló összeg felhasználásáról készült összeállítást l. e számunk 28-30. oldalán.

régi, látszólagos együttműködési szerződésekhez képest — a közös szakmai, pénzügyi érdek határozza meg. A nemzetközi kapcsolattartás az intézetek szintjén jól működik, a hazai kutatóknak lehetősége nyílt nemzetközi projekteken is részt venni. Az Akadémia egészét illetően azonban vannak problémák, erősíteni kell a modernizációs stratégia gerincét jelentő EU-tagságra való felkészülést. Az intézeteket mind szervezeti, mind pedig a növekvő mértékben beérkező információk befogadására alkalmas állapotba kell hozni. Ez a törekvés összhangba hozható az EU kutatástámogatási programjával, amely a források hatékonyabb felhasználására, koncentrálására irányul.

A beszámoló meghallgatása után ezek meg tárgyalása következett, melynek során egyesek vitatták a Konszolidációs Bizottság, illetve az elnökség állásfoglalását a vita lebonyolítását illetően. Javasolták a napirend megfordítását: először a részletes jelentés és utána a határozati javaslatok vitáját. (Az ülést levezető alelnök szerint a közgyűlés napirendjét a közgyűlés elején elfogadták.) Felszólalások támogatták a IX. Osztály módosítási javaslatát az Állam- és Jogtudományi Intézet elnevezését illetően. A vitában felmerült kérdések megválaszolása után a jelenlévők a kutatóhálózat átalakítására vonatkozó határozati javaslatról szavaztak. (A közgyűlési határozatokat és a szavazási arányt alább közöljük.)

HATÁROZATI JAVASLAT A KUTATÓHÁLÓZAT ÁTALAKÍTÁSÁRA *

A közgyűlés

[...] 2. megvitatta és a vitában elhangzottak figyelembevételével elfogadta

2.1. a Konszolidációs Bizottság jelentését az MTA kutatóintézeteinek konszolidációjáról, valamint a Konszolidációs Bizottság és az Akadémiai Kutatóhelyek Tanácsa együttes határozati javaslatát a következők szerint:

2.1.1. Az MTA KFKI Szilárdtestfizikai Kutatóintézet elnevezése az MTA Szilárdtestfizikai és Optikai Kutatóintézetére változik, és jogutódja az önálló jogi személyként megszűnő és vele egyesülő MTA Természettudományi Kutatólaboratóriumoknak, a Kristályfizikai Kutatólaboratórium tevékenységi köre tekintetében.

Igen: 243 (89,1%) Nem: 16 Tartózkodás: 14

2.1.2. Az MTA Műszaki Fizikai Kutatóintézet elnevezése az MTA Műszaki Fizikai és Anyagtudományi Kutatóintézetére változik, amely jogutódja az önálló jogi személyként megszűnő és vele egyesülő MTA KFKI Anyagtudományi Kutatóintézetének.

[A XI. Osztály módosító indítványt terjesztett elő: „Az MTA Műszaki Fizikai Kutatóintézet és az MTA KFKI Anyagtudományi Kutatóintézet egybeolvad és jogutódként létrejön az MTA Műszaki Fizikai és Anyagtudományi Kutatóintézet.” A módosító indítvány elfogadását az Akadémiai Kutatóhelyek Tanácsa (AKT) és a Konszolidációs Bizottság (Bizottság) nem támogatja.

Indoklás:

1) A módosító indítványt az AKT és a Bizottság előzetesen megismerte és annak szakmai, tar-

talmi módosító részét beépítette javaslatába.

2) Az érintett egyik intézet szakmai felügyeletét ellátó Műszaki Tudományok Osztálya egyetért az AKT és a Bizottság javaslatával.

3) A módosító indítvány — tekintettel arra, hogy az eredeti egy jogiszemélyiség-változás helyett hármat javasol — a végrehajtás időtartamát rendkívül meghosszabbítja.

4) A módosítási javaslat elfogadása esetén a végrehajtás költségei jelentősen nőhetnek, amely költségterhet az érintett tudományterületet terheli.]

Igen: 217 (80,37%) Nem: 33 Tartózkodás: 20

2.1.3. Az MTA KFKI Mérés- és Számítástechnikai Kutatóintézete önálló jogi személyként megszűnik és egyesül a jogutód MTA Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézetével.

Igen: 196 (73,68%) Nem: 46 Tartózkodás: 24

2.1.4. Létrejön az MTA Kémiai Kutatóközpontja, amely jogutódja az önálló jogi személyként megszűnő MTA Központi Kémiai Kutatóintézetének, és az MTA Izotópkutató Intézetének, valamint a megszűnő MTA TTKL-nek a Szervetlen Kémiai Kutatólaboratórium tevékenységi köre tekintetében.

Igen: 220 (85,27%) Nem: 18 Tartózkodás: 20

2.1.5. Az MTA Műszaki Kémiai Kutatóintézete az MTA és az érintett egyetem közötti megállapodástól függő szervezeti formában működik tovább.

Igen: 215 (82,69%) Nem: 22 Tartózkodás: 23

2.1.6. Létrejön az MTA Földtudományi Kutatóközpontja, amely a megszűnő MTA Természettudományi Kutatólaboratóriumok jogutódja (kivéve a Kristályfizikai és Szervetlen Kémiai Kutatólaboratórium tevékenységi köre tekintetében), és amelynek keretében működik az önálló jogi személyként változatlanul megmaradó MTA Földrajztudományi Kutatóintézete és

* A határozat egyes pontjainál közöljük a szavazás eredményét, az igen szavazatoknál a százalékot is.

az MTA Geodéziai és Geofizikai Kutatóintézete.

Igen: 216 (83,72%) Nem: 22 Tartózkodás: 20

2.1.7. Az MTA Bányászati Kémiai Kutatólaboratórium az MTA és a Miskolci Egyetem közötti megállapodástól függő szervezeti formában működik tovább.
Igen: 220 (84,62%) Nem: 17 Tartózkodás: 23

2.1.8. Az MTA Ipar- és Vállalatgazdaság-kutató Intézete önálló jogi személyének megszűnésével egyesül az MTA Közgazdaság-tudományi Intézetével, amely jogutódként az MTA Közgazdaság-tudományi Kutatóközpontja nevet veszi fel.
Igen: 224 (90,32%) Nem: 11 Tartózkodás: 13

2.1.9. Az MTA Társadalmi Konfliktusok Kutatóközpontja önálló jogi személyének megszűnésével egyesül az MTA Szociológiai Intézetével, illetve a jogutód MTA Politikai Tudományok Intézetével.
Igen: 236 (91,12%) Nem: 6 Tartózkodás: 17

2.1.10. Az MTA Állam- és Jogtudományi Intézetének elnevezése MTA Jogtudományi Intézetére változik.

[A IX. Osztály módosító indítványt terjesztett elő: „Az Osztály javasolja a 10. pont elhagyását.” A módosítási javaslat elfogadását az AKT és a Bizottság nem támogatja.

Indoklás: A Bizottság tudomásul veszi az Osztály aggályait: „Az Intézet ezen a néven vált ismertté — immár csaknem fél évszázada — a hazai és külföldi tudományos körökben.” Mégis az a véleménye, hogy a helyzet azóta jelentősen megváltozott. Az Intézet létrejöttkor a diszciplínába tartozott még az államtudományok művelése is. Ma már azonban koncentráció szükséges a jogi diszciplínás kutatásokra, és ezzel egy időben ezek művelésében szélesebb tematika követése kívánatos. Ezért a névváltoztatás indokolt.]

Igen: 167 (62,78%) Nem: 65 Tartózkodás: 34

2.1.11. Az MTA Néprajzi Kutatóintézete az ELTE vagy a Néprajzi Múzeum kutatóhelyévé válik, ha az MTA és az Egyetem, illetve az MTA és az MKM között az erre vonatkozó megállapodás létrejön.

Igen: 203 (78,8%) Nem: 42 Tartózkodás: 15

2.1.12. Az MTA Filozófiai Intézete az ELTE kutatóhelyévé válik, ha az MTA és az Egyetem között az erre vonatkozó megállapodás létrejön.

Igen: 212 (81,54%) Nem: 29 Tartózkodás: 19

2.1.13. Az MTA Művészettörténeti Kutatóintézete az ELTE vagy a Magyar Nemzeti Galéria kutatóhelyévé válik, ha az MTA és az Egyetem, illetve az MTA és az MKM között az erre vonatkozó megállapodás létrejön.

Igen: 199 (73,98%) Nem: 47 Tartózkodás: 23

2.1.14. Az MTA Régészeti Intézete a Magyar Nemzeti Múzeum kutatóhelyévé válik, ha az MTA és az MKM között az erre vonatkozó megállapodás létrejön.

Igen: 190 (71,16%) Nem: 54 Tartózkodás: 23

2.1.15. A közgyűlés felkéri az Akadémia elnökét és főtákarát, hogy az 5., 7., 11., 12., 13. és 14. pontokban foglaltak végrehajtásáról kezdeményezzen tárgyalásokat a Művelődési és Köznevelési Minisztérium és az érintett egyetemek vezetőivel. Azokban az esetekben, ahol az 1997. évi decemberi közgyűlésig nem jött létre az érintett kutatóhelyek megfelelő működését biztosító megállapodás, a közgyűlés felülvizsgálja és szükség esetén módosítja mostani döntéseit.

Igen: 213 (82,24%) Nem: 30 Tartózkodás: 16

2.1.16. A közgyűlés felkéri az eddig működő kilenc tagú Konszolidációs Bizottságot, hogy 1998. december 31-ig folytassa munkáját és belső munkamegosztása szerint irányítsa a fenti döntések végrehajtását.

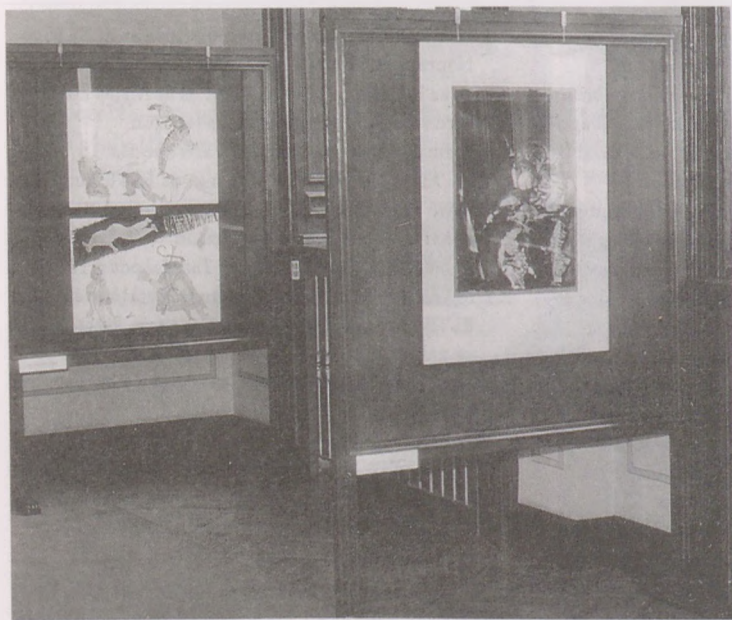
Igen: 195 (75%) Nem: 50 Tartózkodás: 15

Második nap Akadémiánk belső reformjáról

A közgyűlés második napjának (május 13.) délelőtti ülészakán Glatz Ferenc elnök — az elnökség 1997. február 25-i állásfoglalásának megfelelően — az MTA *belső életéről, az Akadémia választott vezetőinek, testületeinek, adminisztrációjának munkájáról* adott áttekintést. Beszámolója taglalta az akadémiai autonómia megszilárdítása, a nemzeti stratégiai kutatási témák, a tudánypolitikai alapelvek kidolgozása érdekében tett lépéseket, a politikai és törvényhozó intézményekkel, a kormányadminisztrációval kötött új típusú megállapodásokat, valamint azokat a kezdeményezéseket, amelyeket

az Akadémiának mint tudományos műhelynek az alakítása érdekében a vezetés tett az előző, 1996. decemberi közgyűlés óta.

„Minket nem azért választott meg a közgyűlés tavaly év májusában, hogy az előzményekről, az elmúlt évtizedek nehézségeiről vagy egyáltalán csak a jelen nehézségeiről beszéljünk.” (Vagyis az intézethálózat csödbe jutásáról, amit már az 1993. évi programbizottság megállapított, de amit elhallgattak a költségvetési nyirbálásokról, a pozíciók romlásáról a hazai tudánypolitikában, az Akadémiai Kiadó, az Akadémiai Könyvtár, a Nagy-

A második közgyűlési napon, május 13-án került sor a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia (SZIMA) grafikusművészei kiállításának megnyitására. Az ötéves SZIMA e jelképes kiállítással köszöntötte az MTA közgyűlését. A kiállítás megnyitóján Glatz Ferenc, az MTA elnöke köszöntötte a kiállítókat és az ötéves SZIMA-t, melyet 1992-ben azért hívtak létre, hogy „a Tudományos Akadémia falain belül találkozzék a tudomány és a művészet”. Az elnök reményét fejezte ki, hogy a közeljövőben az akadémikusokhoz hasonlóan a művészvilág jeles képviselői is méltó elismerést és megbecsülést kapnak alkotó, művészi munkájukért.

lexikon stb. csődbe jutásáról.) „Nekünk az a feladatunk, hogy ezt a rossz helyzetet tudomásul véve igyekezzünk olyan lépéseket tenni, amelyek az Akadémia működőképességét biztosítják” — kezdte az elnök.

Az akadémiai autonómia, valamint a törvényhozás viszonyát a kölcsönös tájékoztatásnak kell jellemeznie. Új funkció a „parlament felelős”, aki megfigyelőként vesz részt a parlamenti bizottságok és a tudományt érintő teljes ülések vitáján. A végrehajtó hatalommal aktív párbeszéd indult meg. A Tudománypolitikai Kollégium (TPK), illetve a kormány az új vezetés javaslatára létrehívta a Magyar Tudomány Napját, amelyet november 3-án, az Akadémia alapításának napján ünnepelünk. (Előzménye az 1996. decemberi országgyűlési határozat. – A szerk.) Létrejött a Programbizottság, megkezdődött a szervezés.

Az elnök a TPK-ban folyó vitákról is szólt, az országos tudománypolitikai szervezet kérdéseiről, pl. az OMFB jogi helyzetéről, a tudományra juttatott költségvetési, államháztartási pénzkegyes, áttekinthető rendszeréről, amely rendszer kialakításával az Akadémiát bízták meg. Jelezte: a tudománypolitikai alapelvek vitasorozatát megelőző vitaanyagot elkészítette, és áprilisban átadta a TPK elnökének.

Az elnök beszámolt arról, hogy az egyes tárcákkal új típusú megállapodásokat kötött az Akadémia. Megállapodás jött létre a Műve-

lődési és Közoktatási Minisztériummal, melynek értelmében az akadémiai kutatóhelyek dolgozói pályázhatnak a Széchenyi-ösztöndíjra, amennyiben oktatói tevékenységet is folytatnak. Javasolta az elnök az 55 év feletti oktatók-kutatók pályázati lehetőségének biztosítását. Az MKM-mel együtt működteti az Akadémia az áprilisban megindított Domus Hungaricát. (Mind ezekről, mind a tudománypolitikai alapelvekre vonatkozó tervekről már szólt az 1996. decemberi közgyűlésen.) A Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztériummal kötött megállapodás értelmében a minisztériummal közösen támogatott és közösen elfogadott stratégiai témákat, akadémiai fejlesztéseket finanszíroz meg a tárca 1997 és 1998-ban, 100-100 millió forinttal. A Pénzügyminisztériummal részben termékeny eszmecserék folytak a tudományfinanszírozás kérdéseiről a piactudományra való átmenet körülményei között (így például a Kincstár és az Akadémia viszonyáról), részben napi vitákba kényszerülnek a kutatóhálózat megoldatlan bérproblémái miatt. (Az akadémiai törvény módosításának ez az egyik célja: rendezni az akadémiai autonómia viszonyát a Kincstárhoz.) Elkészült a Bolyai-ösztöndíj tervezete is.

Az elnök a stratégiai kutatásokról elmondta: azok a terveknek megfelelően haladnak, a kiépült szervezet működik. (A szűkebb Programiroda hetente, a Programbizottság havon-

ÚJ EGYÜTTMŰKÖDÉSI MEGÁLLAPODÁSOK

A Magyar Tudományos Akadémia és a Földművelésügyi Minisztérium együttműködési megállapodását 1997. március 11-én Martonvásáron, az MTA Mezőgazdasági Kutatóintézetében írta alá Glatz Ferenc, az MTA elnöke és Nagy Frigyes, a tárca minisztere.

Az agrárkutatások területén hosszabb időszak óta folyik rendszeres és mindkét fél által eredményesnek minősített együttműködés. Az új megállapodás főbb területei a következők:

- együttműködés az agrárgazdaság modernizációja, az európai integráció és a világpiac globális viszonyaihoz való alkalmazkodás koncepcionális kérdéseinek és megállapodási alternatíváinak kidolgozásában;

- az MTA az FM megrendelésére konkrét kutatási programokat tartalmazó javaslatokat dolgoz ki az agrárgazdaság előtt álló rövid és középtávú feladatok megoldására;

- az agrárkutatás egészét érintő tudományos fejlesztési és szabályozási kérdések összehangolására és egymás kölcsönös tájékoztatására Állandó MTA-FM Együttműködési Bizottságot működtetnek. A megállapodás része a konkrét feladatokat rögzítő Munkaterv.

A Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztériummal konkrét környezetvédelmi, természetvédelmi és területfejlesztési kutatások elvégzésére, illetve azok támogatására szóló kutatási megállapodást kötött az Akadémia. Az együttműködés négy nagy kutatási területre terjed ki:

- az EU-csatlakozás környezeti szempontú vizsgálatára;

- a „Területfejlesztési Nemzeti Program” megalapozására: a regionális és a településfejlődés folyamatainak vizsgálatán belül a kelet-magyarországi, a Duna-völgyi és az alföldi térség területfejlesztési vizsgálatára;

- az agrár-környezetvédelem kialakítására az ezredforduló Magyarországon;

- a kelet-közép-európai természetvédelmi kutatóhálózat kialakítására.

A KTM két évre évi 100-100 millió forinttal járul hozzá az MTA stratégiai kutatásainak és fejlesztéseinek finanszírozásához. Az együttműködési megállapodást Glatz Ferenc, az MTA elnöke és Baja Ferenc miniszter 1997. május 9-én írták alá az Akadémián.

Kevéssé ismert, hogy az Akadémia már első alapszabályában rögzítette: a haza és haladás érdekében működési körébe vonja a hadi tudományok művelését. Az elmúlt évszázad alatt az Akadémia és a *Honvédelmi Minisztérium* között a honvédelem érdekében több együttműködési megállapodás született.

Ezt a célt szolgálja az MTA és a HM közötti együttműködési megállapodás a tudományos kutatás és fejlesztés, a tudományszervezés és tudományos információszolgáltatás, a katonai felsőoktatás és a doktorképzés területén.

A két intézmény közfeladatai ellátása során — a kölcsönös előnyök alapján — tudományos programok szervezésével, a tudományos kutatások eredményeinek közzétételével és felhasználásával elősegítik a kor követelményeinek megfelelő magyar országvédelem és haderőépítés elméleti és gyakorlati megvalósulását. Az Akadémia figyelmet fordít arra, hogy a magyar honvédség tudományos képviselőit (köztestületi tagjait) az akadémiai testületek munkájába bevonják. A hazai tudomány értékelésekor kitér a hadtudományi teljesítményekre is. A megállapodást Glatz Ferenc, az MTA elnöke és Keleti György miniszter írta alá az Akadémián, 1997. május 29-én.

(P. K.)

ta, a Programtanács félévente ülésezik.* Reméli, hogy a könyvsorozat (*Magyarország az ezredfordulón*) és az új folyóirat (*Ezredforduló*) az ősz elején már olvasható lesz. Az elnök megemlítette: az MTA törekszik arra is, hogy minél több — a magyar államot és nemzetet érintő — stratégiai kérdésben megrendezett eseménynek otthont nyújtson (pl. víz világnapja 1997. március 22., Föld napja április 21.). Az elnök a feladatok között említette az Akadémia 2000-ben esedékes 175 éves fennállásának megünneplésére vonatkozó előterjesztés kidolgozását. A tudománypolitikai alapelvek vitasorozata feltehetően ősszel indul, és ezzel párhuzamosan indulnak majd a diszciplínáviták, valamint az általa már tavaly javasolt *Tudomány Magyarországon az ezredfordulón* c. munka előkészítése.

Az Akadémia *belső életéről* szólva kiemelte a köztestületi fórumok aktívabb működésére tett javaslatokat. Utalt az osztályelnökökhöz írott januári levelére, amelyet márciusban külön elnökségi ülésen vitatott meg. (A levelet l. e számunk 19–23. oldalain.) Utalt arra, már tavaly ősszel és idén tavasszal is javasolta egy-egy elnökségi ülés beiktatását, amelyen kötetlen beszélgetés folyik az akadémiai tudománypolitikai helyéről (1996. ősz), majd pedig a belső testületi munka lehetséges reformjáról. (A törvénymódosítás is célozza, hogy az elnökség szerepe a tanácsadói szerepkörön túl a döntéshozásban is nőjön. Az eddigi egyéni döntés rovására a kollektív döntés elve nagyobb szerepet kapjon.) Az osztályok szerepét az elnök általában növelni szeretné, ezt tükrözi az akadémiaitörvény-módosítás is. Az elnökség napirendre kívánja tűzni a vidéki Akadémiai Bizottságok, valamint az osztályok keretében működő szakbizottságok helyzetét. Napirendre kell tűzni és az új piaczgazdasági helyzetben tudománypolitikai érvénnyel megfogalmazni a tudományos társaságok és az Akadémia, az osztályok viszonyát is. A köztestületiség új intézménye lehet a már az elmúlt nyáron általa javasolt új, angol típusú klub létesítése a székházban, valamint az Üri utcai várbeli épületegyüttes keretében.

Az elnök kiemelte: az akadémiai köztestületi működőképesség egyik fontos eleme a köz-

testület informálása. Az információcsere egyben szervező és együtt tartó erő. E célból javasolta a vezetés az Akadémia c. folyóirat és az akadémiai rendezvényeket előre közlő havi *Programfüzet* kiadását. Mindkettő próbaszámát a közgyűlésre jelentették meg.

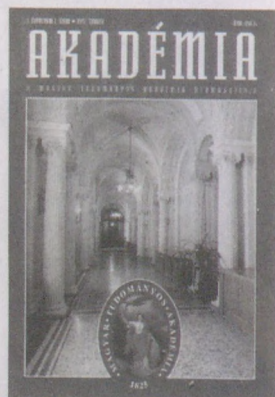
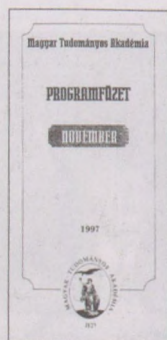
Az újtára indított tervekhez természetesen új típusú *apparátus-szemlélet* kell — hangsúlyozta az elnök. Az apparátust ért sok bírálatot csak részben látja indokoltnak. Nem az apparátussal van baj, hanem az új feladatokkal sok tekintetben még diszfunkcionális apparátus-szerkezettel. Ennek kialakítására adna lehetőséget a törvény módosított szövege, amely felszámolni javasolja a régi típusú kettősséget az adminisztrációban. És nincs kizárva, hogy az új feladatokhoz új egységeket kell a régiekből, vagy bővítéssel újabbakat kialakítani. Először legyenek a feladatok világosak, utána alakítsuk át az adminisztrációt — mondta.

Az elnöki beszámolót követően a délelőtti ülésen került sor az Akadémiai Aranyérem, Akadémiai Díjak és Akadémiai Újságírói Díjak, valamint — idén először — az Akadémia Doktorainak az oklevelek átadására. (A kitüntetettek névsorát l. e számunk 14–15. oldalain.)

A második nap délutáni ülészakának meghívott vendége Göncz Árpád, a Magyar Köztársaság elnöke volt. Közgyűléshez intézett beszédében a köztársasági elnök utalt az akadémiai intézményhálózat reformjának fontosságára. Hangsúlyozta, hogy az értelmiség tudása az Akadémia működőképes szervezetével,

NYITOTT AKADÉMIA:

rendszeres működés — rendszeres tájékoztatás

* Vö. erről Akadémia, 1997/1: 37–39. p.

A közgyűlés második napjának délelőtti ülészakán — meghívott vendégként — részt vett a kormány több tagja: Bihari István, az OMFB elnöke, Lotz Károly és Nagy Frigyes miniszterek, valamint Dinya László államtitkár.

az ország építését, előrehaladását szolgálhatja. Ennek a tudásnak a használata és alkalmazása e tudós társadalom erkölcsi kötelessége.

A délutáni ülés további részében — a napirendnek megfelelően — a következő előterjesztések kerültek a közgyűlés elé:

- Az Akadémiai Törvény módosításának elveiről (vö. e számunk 12–13. oldalán),
- Az Akadémia 1996. évi költségvetési be-

számolójának és az 1998. évi költségvetési irányelvek elfogadása,

- Előterjesztés a 200 doktorképviselő tudományágankénti megoszlásáról,

- Közgyűlési indítványok beterjesztése.

Az előterjesztések vitája után az Akadémia elnöke és főtítkára válasza következtek.

A közgyűlés a határozattervezetet egyhangúlag elfogadta (vö. e számunk 13. oldalán).

A köztársasági elnök a közgyűlésen. (A közgyűlési fényképeket készítette: Hámori Erzsébet)

AZ AKADÉMIAI TÖRVÉNY MÓDOSÍTÁSÁNAK ALAPELVEI

A törvénymódosítás alapelveit a Király Tibor, Harmathy Attila, Lipták András, Náray-Szabó Gábor, Sárközy Tamás összetételű, az 1996. december 8-i közgyűlésen kiküldött bizottság fogalmazta meg. Az elnökség először 1997. február 25-i ülésén tárgyalta az előterjesztést, majd továbbította azt az egyes osztályokhoz. (Az alapelvekről időközben külön tájékoztatást adott az elnök a közgyűlési doktorok március 17-én tartott ülésén.) Az osztályok írásos észrevételeit az elnökség április 28-i ülésén tárgyalta, és ezt követően terjesztette a jelen szöveget az Előkészítő Bizottság a közgyűlés elé. A bizottság nevében Harmathy Attila alelnök tett írásbeli előterjesztést a második napon, majd vita és szavazás következett. A közgyűlés 99%-os szavazati többséggel elfogadta az alapelveket, és határozatban foglalt állást annak további sorsáról.

I. Az Akadémiáról szóló 1994. évi XL. törvény megalkotását követően olyan változások történtek, amelyek *szükségessé teszik* a törvény módosítását.

– Sok szempontból új helyzetet teremtett az államháztartási törvény 1995-ben és 1996-ban történt megváltoztatása: az Akadémiát és nem gazdasági társaságként működtetett intézményeit a kincstári körbe tartozó szervek közé sorolták be, ami többek között azzal a következménnyel is járt, hogy bizonytalan tartalmú korlátozást vezettek be az Akadémiai Kutatóintézetek Tanácsáról kialakított elgondolásra vonatkozóan.

Az Akadémiára irányadó köztestületi elvek és az államháztartási törvény rendelkezései között keletkezett ellentétet meg kell szüntetni. Ehhez szükség van részben az államháztartásról, részben az Akadémiáról szóló törvény összehangolt módosítására.

– Hosszabb idő óta esedékes az *akadémiai intézményhálózatnak az új követelményeknek megfelelő átalakítása*. Ez a több lépcsőben megvalósítandó feladat azt teszi szükségessé, hogy az államháztartásról szóló törvény rendelkezéseit is figyelembe véve, az Akadémiáról szóló törvény olyan módosítására kerüljön sor, amely megteremtí az akadémiai intézmények egyértelmű jogállását, biztosítja az Akadémia működőképességét a megváltozott helyzetben.

II. A fentiek alapján az *Akadémiáról szóló törvény módosítását a következő fő elvek alapján kell kezdeményezni*:

1. Biztosítani kell az *Akadémia nemzeti köztestületi jellegének maradéktalan érvényesülését* olyan megoldás kialakításával, amelynek eredményeként az Akadémia és intézményei nem részei az államigazgatási szervek rendszerének, de a közfeladatok ellátásához, az Akadémia fenntartásához szükséges fedezetet a központi költségvetés továbbra is megadja.

Ennek érdekében olyan megoldás kialakítására van szükség, amely az államháztartási rend követelményeit figyelembe véve megfelelő jogi formát ad ahhoz, hogy a központi költségvetés finanszírozza az Akadémiának intézményeivel együtt a közfeladatok ellátására alkal-

mas módon való fenntartását. Megszünteti az Akadémia és szerveinek költségvetési szerv minősítését és szabályozza a kincstárral kapcsolatos speciális kötelezettséget, biztosítja az akadémiai vagyonnal való rendelkezés jogát: tisztázza az állam által az Akadémiára bízott vagyon jogi helyzetét és az azzal való gazdálkodás lehetőségét. Ennek megfelelően jelenjék meg az évi költségvetési törvényben.

2. Olyan megoldást kell kidolgozni, amely *lehetővé teszi, hogy az Akadémia önálló nemzeti köztestületi jelleggel működve, a megváltozott körülményeknek megfelelően alakítsa és működtesse intézményeit*.

Ennek a követelménynek megfelelően ki kell mondan, hogy az akadémiai intézmények a feladatoknak és a feltételeknek megfelelően az Akadémia által meghatározott jogi formában működnek (köztestületi intézetként, gazdasági társaságként, közhasznú társaságként vagy egyéb formában). A törvényben meg kell teremteni a költségvetési szervnek nem minősülő köztestületi intézet legfontosabb szabályait (a szükséges mértékben eltérő rendelkezésekkel a kutatóintézetek és az egyéb köztestületi intézetek tekintetében). Ezeknek az új szabályoknak a lényege az volna: az akadémiai köztestületi intézetek létrehozatala és megszüntetése nem állami szervektől, hanem az Akadémia döntésétől függ, működésük hatékony irányítása a közfeladatok ellátásának követelményeihez és az akadémiai tudománypolitikai szempontokhoz igazodik. Ebben a rendszerben az Akadémiai Kutatóhelyek Tanácsa megtartása mellett, annak jogkörét, összetételét és létszámát újra kell szabályozni. Az AKT közreműködik a kutatóhelyekre vonatkozó határozatok és döntések előkészítésében.

3. Az *előzőekben körvonalazott követelményeknek megfelelően kell módosítani az Akadémia szervezetére és működésére vonatkozó szabályokat*.

A törvény módosításával kifejezésre kell juttatni, hogy az Akadémia szervezetének alapvető egységei a tudományos osztályok és a tudományos bizottságok, amelyek meghatározó szerepet játszanak az Akadémia működésében.

A közgyűlés központi szerepének változatlan megőrzése mellett a törvény módosításának meg kell jelölnie a tudományos osztályok feladatát a munkamegosztásban. Eszerint

– az Akadémia feladatkörébe tartozó minden tudományos kérdéssel elsősorban a tudományos osztályok foglalkoznak (ideértve a kutatóintézetekkel kapcsolatos tudományos kérdések is); a tudományos osztályok tevékenységét az elnökség hangolja össze és irányítja,

– az igazgatási és gazdasági ügyeket az Akadémia elnökének vezetésével működő vezetőség irányítja. A vezetőségnek az elnök mellett a főtítkárr, az alelnökök és a főtítkárhelyettes az állandó tagjai, a három tudományterület választott képviselői tanácskozási joggal vesznek részt a munkában.

A főtítkárr irányítja mind a tudományos, mind a gazdasági, igazgatási természetű döntések végrehajtását.

HATÁROZATI JAVASLAT

A közgyűlés

jóváhagyja az Akadémiáról szóló törvény módosításának fő elveit;

felkéri a törvényt módosítás fő elveit kidolgozó bizottságot, név szerint: Király Tibor akadémikust, a bizottság elnökét, Harmathy Attilát, az MTA alelnökét, Lipták Andrást, a Kémiai Tudományok Osztálya osztályelnökét, Náray-Szabó Gábort, az MTA főtítkárhelyettesét, valamint Sárközy Tamást, a Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem egyetemi tanárát, hogy az elfogadott elvek alapján a törvényt módosítás szövegét fogalmazza meg, és arról az elnökségnek számoljon be.

Az elnök az elnökséggel egyetértésben nyújtja be a módosítási javaslatot.

Budapest, 1997. április 28.

Keviczky László

Glatz Ferenc

A KÖZGYŰLÉS HATÁROZATAI (1997. MÁJUS)

A közgyűlés

1. jóváhagyólag tudomásul vette az Akadémia elnökének és főtítkárának beszámolóját és a hozzászólásokra adott válaszokat;

2. megvitatta és a vitában elhangzottak figyelembevételével elfogadta

2.1. a Konszolidációs Bizottság jelentését az MTA kutatóintézeteinek konszolidációjáról, valamint a Konszolidációs Bizottság és az Akadémiai Kutatóhelyek Tanácsa együttes határozati javaslatát a következők szerint: [...]

2.2 a közgyűlési bizottságok beszámolóit;

2.3 az 1996. évi költségvetési beszámolót és az 1998. évi költségvetési irányelveket;

2.4 az Akadémiáról szóló törvény módosításának fő elveit;

felkéri a törvényt módosítás fő elveit kidolgozó bizottságot, név szerint: Király Tibor akadémikust, a bizottság elnökét, Harmathy Attilát, az MTA alelnökét, Lipták Andrást, a Kémiai Tudományok Osztálya osztályelnökét, Náray-Szabó Gábort, az MTA főtítkárhelyettesét, valamint Sárközy Tamást, a Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem egyetemi tanárát, hogy az elfogadott irányelvek alapján a törvényt módosítás szövegét fogalmazza meg, és nyújtsa be az Akadémia elnökéhez;

felkéri az Akadémia elnökét, hogy a törvényt módosítás szövegét küldje meg az Akadémia tudományos osztályainak, azzal a kéréssel, hogy az osztályok haladéktalanul alakítsák ki állásfoglalásukat;

felkéri az Akadémia elnökét, hogy a tudományos osztályok állásfoglalásainak ismeretében, az elnökséggel egyetértésben kezdeményezze a Magyar Tudományos Akadémiáról szóló 1994. XL. törvény módosítását.

A közgyűlés

2.5 az 1994-ben választott Jelölőbizottság mandátumát az 1997. decemberi közgyűlésig tekinti érvényesnek; felkéri a Jelölőbizottságot és annak elnökét, hogy az Ügyrend 84–90. pontjaiban foglaltak szem előtt tartásával terjesszen javaslatot az 1997. decemberi közgyűlés elé a Doktori Tanács tagjainak és póttagjainak, az Akadémiai Kutatóhelyek Tanácsa 15 tagjának, a Felügyelőbizottság, a Vagyonkezelő Kuratórium, a Tudományetikai Bizottság tagjainak, valamint a Könyv- és Folyóiratkiadó Bizottság elnökének és titkárának megválasztására;

2.6 megvitatta és elfogadta a 200 közgyűlési doktor képviselő tudományágazonkénti megoszlásáról készített előterjesztést;

3. megvitatta Román Zoltán indítványát, és felkéri a főtítkárt, hogy az indítványban foglaltakat az 1997. évi költségvetés végleges megfogalmazásánál a lehetőségek szerint vegye figyelembe;**

4. felhatalmazza az elnökséget, hogy a közgyűlési határozat végleges szövegét — érdemi tartalmának megváltoztatása nélkül — megállapítsa. Felkéri továbbá, hogy a közgyűlésen elhangzott, de a határozatban nem érintett javaslatokban foglaltakat vizsgálja meg, és intézkedéseiről tájékoztassa az érintetteket.

* Vö. e számunk 6–7. oldalán.

** Román Zoltán doktorképviselő a közgyűléshez intézett írásos javaslatában felvetette, hogy a tudományos bizottságok munkájának támogatására az Akadémia költségvetéséből keressenek forrást, teremtsék meg a pénzügyi alapot. Az Akadémia vezetősége és az elnökség őszi ülésükön a kérdést ismét megvitattja. (A szerk.)

AKADÉMIAI DÍJAZOTTAK

A Magyar Tudományos Akadémia Elnöksége sok évtizedes, kiemelkedő jelentőségű, széles körű hazai és nemzetközi elismerést szerzett tudományos életművéért, a Magyar Tudományos Akadémia érdekében kifejtett tudománypolitikai és vezetői tevékenységéért, a magyar tudomány nemzetközi kapcsolatrendszérének bővítését szolgáló munkásságáért az

Akadémiai Aranyérmet

KOSÁRY DOMOKOS

akadémiai rendes tagnak,

a Magyar Tudományos Akadémia volt elnökének adományozza, a történettudomány területén — a modern magyar nemzettudat formálásában, elsősorban a 18–19. századi magyar politika-, társadalom- és esztétörténet alapkérdéseinek az egyetemes történet összefüggéseibe ágyazott feldolgozásaiban — elért kimagasló eredményeiért, magas szintű tudományszervezői tevékenységéért, a magyar tudományosság érdekében hazai és nemzetközi fórumokon kifejtett odaadó, áldozatos munkájáért.

A Magyar Tudományos Akadémia Elnöksége 1997-ben

Akadémiai Díjban
részesíti:

Bíró Ferencet, az irodalomtudomány doktorát, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Irodalomtörténeti Intézetének tanszékvezető egyetemi tanárát, „A felvilágosodás korának magyar irodalma” címmel megjelent, a korszakot minden eddiginél nagyobb tényanyag birtokában tárgyaló, számos téren jelentős újdonságot feltáró monográfiájáért.

L. Nagy Zsuzsát, a történettudomány doktorát, a Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának egyetemi tanárát, „Magyarország története 1918–1945” című monográfiájáért, amely az e korszakról írt legjobb kézikönyv és egyben egyetemi tankönyv.

1997-ben az MTA Elnöksége az Akadémiai Aranyérmet Kosáry Domokosnak, az Akadémia rendes tagjának, az MTA volt elnökének ítélte oda. A kitüntetést Glatz Ferenc, az Akadémia elnöke adta át.

Juhász Istvánt, a matematikai tudomány doktorát, az MTA Matematikai Kutató Intézetének tudományos tanácsadóját, a halmazelméleti topológiában elért alapvető tudományos eredményeiért.

Molnár Kálmánt, az állatorvos-tudomány doktorát, az MTA Állatorvos-tudományi Kutatóintézetének tudományos tanácsadóját, az állatorvos-tudományok területén elért, nemzetközileg elismert, iskolateremtő tudományos munkásságáért.

Kovács Lászlót, az orvostudomány doktorát, a Debreceni Orvostudományi Egyetem Élettani Intézetének igazgatóját, magas színvonalú kutatási eredményeiért, különösen a sejtmembránon keresztüli jelátvitel mechanizmusában, az örökletes izombetegségek és a szív ritmuszavarainak kialakulásában szerepet játszó molekuláris biológiai, elektrofiziológiai eltérések vizsgálatáért.

Megosztott díjban részesíti:

Starosolszky Ödönt, a műszaki tudomány doktorát, a Vízügyi Tudományos Kutatóintézet vezérigazgatóját, és

Szesztay Károlyt, a műszaki tudomány doktorát, a Vízügyi Tudományos Kutatóintézet nyugalmazott tudományos tanácsadóját, a környezeti hidrológia és hidraulika elvi alapjainak továbbfejlesztéséért, a környezetbarát vízgazdálkodás tudományos megalapozásáért és az eredmények nemzetközi méretekben való alkalmazásának előmozdításáért.

Molnár Árpádot, a kémiai tudomány doktorát, a József Attila Tudományegyetem Szerves Kémiai Tanszékének egyetemi tanárát, különböző szerves vegyülettípusok heterogén katalitikus átalakulásai mechanizmusának vizsgálatában elért tudományos eredményeiért.

Megosztott díjban részesíti:

Módis Lászlót, az orvostudomány doktorát, a Debreceni Orvostudományi Egyetem Anatómiai Intézetének egyetemi tanárát, a kötőszövet biológiája — azon belül is a polarizációs mikroszkópia — területén elért, világszerte elismert tudományos kutatásaiért, és

Venetianer Anikót, a biológiai tudomány doktorát, az MTA Szegedi Biológiai Központ

Genetikai Intézetének tudományos tanácsadóját, az emlős szomatikus sejtgenetikai kutatások területén kifejtett tudományos munkásságáért.

Csatári Bálintot, a földrajztudomány kandidátusát, az MTA Regionális Kutatások Központja Alföldi Tudományos Intézetének igazgatóját, a magyarországi kistérségek elhatárolásának elméleti-módszertani megalapozásáért és gyakorlati alkalmazásáért.

Klinghammer Istvánt, a földtudomány doktorát, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Kar Térképtudományi Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanárát, a tematikus kartográfiai ábrázolási módszerek kidolgozása terén kifejtett iskolateremtő munkásságáért, a természeti-gazdasági környezet értékelő szakatlaszok elkészítéséért, a digitális atlaszkartográfia hazai alkalmazásáért.

Megosztott díjban részesíti:

Bíró Tamás Sándort, a fizikai tudomány doktorát, az MTA Központi Fizikai Kutató Intézet Részecske- és Magfizikai Kutatóintézetének tudományos tanácsadóját,

Csikor Ferencet, a fizikai tudomány doktorát, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Kar Elméleti Fizikai Tanszékének egyetemi tanárát, és

Fodor Zoltánt, a fizikai tudomány doktorát, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Kar Elméleti Fizikai Tanszékének egyetemi tanárát, az elektro-gyenge fázisátmenet és a világegyetem anyag-aszimmetriája témakörben végzett kutatásaiért, valamint a nagy energiájú nehézion-ütközések dinamikai leírásában elért eredményeikért.

Freund Tamást, a biológiai tudomány doktorát, az MTA Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézet igazgatóhelyettesét, a gátló idegsejtek és azok agyműködésben játszott szerepének felfedezéséért, amellyel új utat nyitott meg az agykérgi neuronhálózatok működésének megismerésében, amely lehetővé tette egy átfogó, a molekuláris szinttől a neuronális rendszerekig terjedő agyműködési modell megalkotását.

Akadémiai Újságírói Díjban részesíti
Osskó Juditot és Szentgyörgyi Zsuzsát.

TUDOMÁNYOS ÜLÉSSZAKOK

A közgyűlés hetében az Akadémia 11 osztálya — tudományos ülésszakok keretében belül — előadássorozatot rendezett. Az előadók között az egyes tudományágak jeles hazai képviselői, az akadémikusok mellett a külföldön élő magyar tudósok és a tudományterületek fiatal képviselői is előadásokat tartottak. Az egyes előadásokat igen nagy érdeklődés kísérte, amelyről a sajtó is rendszeresen tudósított. Tervek szerint 1998-tól kiadják az „MTA Évkönyv”-ét, mely tartalmazni fogja az évi két közgyűlés teljes anyagát, valamint az év legfontosabb akadémiai dokumentumait. Az alábbiakban csak az előadók neveit és előadásaik címeit közöljük.

május 5. *A Pannon-medence felépítése és kialakulása* (A Földtudományok Osztályának nyilvános osztályülése)

Kovács Sándor, Szederkényi Tibor: A terénium szemlélet alkalmazása a nagyszerkezeti egységek kijelölésénél; Vörös Attila: A paleobiogeográfia szerepe az ősföldrajzi rekonstrukciókban; Szederkényi Tibor, Árkai Péter, Buda György, Lelkesné Felvári Gyöngyi: A Peso és a Tisza egység paleozoós és mezozoós fejlődéstörténetének főbb sajátosságai — Variszkuszi és késő-variszkuszi fejlődéstörténet; Haas János, Kovács Sándor, Török Ákos: Triász fejlődéstörténet; Galács András, Sente István, Vörös Attila: Jura fejlődéstörténet; Császár Géza: Kréta fejlődéstörténet; Mártonné Szalay Emőke, Nagymarosy András, Csontos László, Fodor László: Hogyan mozogtak a nagyszerkezeti egységek, amíg a mai helyükre kerültek?; Hámor Géza: A Kárpát-medence neogén fejlődéstörténete; Ádám Antal, Pozsgay Károly: A Pannóniai-medence jelenlegi mélyszerkezeti vázlata; Horváth Ferenc: A Pannon-medence tektonikai újjáéledése — az utolsó 5 millió év története; Pécsi Márton: Másod- és harmadkori lepusztulási felszínek kialakulása a Kárpát-medencéhez tartozó hegységszerkezeteken.

május 6. *Életminőség — népegészség* (A Kémiai Tudományok Osztályának tudományos ülése)

Papp Sándor: Kémia — környezet — életminőség; Vizi E. Szilveszter: A kémiai tudomány szerepe az emberhez méltó életmód kialakításában; Blaskó Gábor: Gyógyszerkincsünk hozzájárulása az életminőség javításához; Biacs Péter: Kíméletes élelmiszer-feldolgozás — egészségvédő élelmiszerek; Bíró György: Táplálkozni — tudatosan vagy öletszerűen?; Szollár Lajos: Táplálkozás és az ischaemiás szívbetegség: magyar paradoxon?; Pintér Alán: Az élelmiszer-biztonság aktuális kérdései: a Nemzetközi Környezet-egészségügyi Akcióprogram feladatai és lehetőségei; Sebők András: Veszélyelemzés, kritikus szabályozási pontok (HACCP-) módszer alkalmazásának jelentősége a fogyasztók védelmében.

május 6-7. *A magyarságkép és történeti változásai — Történeti megközelítések* (A Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának, a Filozófiai- és Történettudományok Osztályának együttes tudományos ülése)

Pomogáts Béla: A magyarságkép alakítása és az ország külpolitikai stratégiája; R. Várkonyi Ágnes: Történelmünk nemzetközi jelenlétének alternatívái; Hofer Tamás: A nemzettudat változó jelképei.

Történelmi fordulópontok és a magyarságkép

Hanák Péter: Magyarország képe a német és az osztrák politikában a századfordulón; Jesszenszky Géza: A „mintaszerű alkotmányos ál-

lam"-tól a „pöffeszkedő kaszt"-uralomig (Magyarország változó képe Nagy-Britanniában); Frank Tibor: Ellenség vagy barát? (Az amerikai Magyarország-kép színeváltozásai); Ormos Mária: Magyarságkép külföldön, a világháborúk idején; Litván György: Az 1956-os forradalom szerepe a magyarságkép változásában.

Magyarságkép az irodalomban és a művészetekben

Vajda-György Mihály: Az osztrák irodalom magyarságképe a Monarchia perspektívájában; Nyomárkay István: A szerb és horvát irodalom magyarságképéről; Köpeczi Béla: A 19. századi román irodalom magyarságképe; Kiss Gy. Csaba: A Kárpátok felől... (A lengyel és a szlovák magyarságkép változásai a 20. században); Kárpáti János: Az Ungarescától az Allegro barbaróig — a magyar zene külföldi fogadtatása; Beke László: A magyar művészet nemzetközi visszhangja.

Magyarságkép a közgondolkodásban

Hunyady György: A nemzeti identitás és a sztereotípiák görbe tükré; Terestyényi Tamás: Magyarország-kép néhány mértékadó nyugati sajtótermékben; Endrei Walter, Jeszenszky Sándor: Magyar természettudósok és műszaki alkotók nyugati enciklopédiákban; Szabolcs Ottó: A külföldi történelemtankönyvek magyarságképe.

május 7–8. Rendszerváltozás és konszolidáció: változó értékek, érdekek és intézmények a századvégi magyar társadalomban (A Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya tudományos ülése)

Simai Mihály: Globális változások, nemzeti érdek, a társadalom és az állam: a századvégi Magyarország dilemmái; Szalai Erzsébet: A gazdasági változások, különösen a vagyon- és jövedelemelosztás hatása a magyar társadalomban kialakuló érdek- és rétegstruktúrára; Kulcsár Kálmán: A politikai rendszer hatékonysága: intézményi és érdekközösségek, a politikai konfrontációk összefüggései; Lőrincz Lajos: A független és semleges közszolgálat lehetősége Magyarországon: eredmények, hiányosságok, perspektívák.

május 14. Az agy működésének megismerése: korunk legnagyobb kihívása (Az Orvosi Tudományok Osztályának tudományos ülése)

Somogyi Péter: Az idegsejt membrán neurotranszmitter receptorainak nagy feloldású molekuláris térképe; Freund Tamás: Agykérgi neuronhálózatok interneuronális és kéreg alatti kontrollja; Buzsáki György: Idegsejtek kooperációja hálózatokban: a kisülések időzítése — emlénytörögztetés; Makara B. Gábor: A hypothalamo-hypophyseális rendszer szabályozása; Kovács J. Krisztina: Stressz okozta génexpresszió változások a hypothalamusban; Vizi E. Szilveszter: Nem konvencionális kapcsolatok az agy működésében; Sperlág Beáta: Extraneuronális ATP, mint a neuronok közötti kommunikáció lehetősége; Hasó György, Szabó Csaba, Lendvai Balázs, Németh Zoltán, Bencsics Ágnes, Vizi E. Szilveszter: Receptorok szerepe a neuroimmun rendszer szabályozásában.

május 15. Farkas Gyula-emlékülés (A Matematikai Tudományok és a Fizikai Tudományok Osztályának közös tudományos ülése)

Prékopa András: Farkas Gyula élete és munkássága; Rapcsák Tamás, Szenthe János: A nemlineáris optimalizálás és a mechanikai erőegyensúly kapcsolatáról; Kassay Gábor: Konvexszerű és kvázikonvexszerű programozási feladatok alternatíva tételei; Gábos Zoltán: Farkas Gyula élete és oktatói tevékenysége; Martinás Katalin: Farkas Gyula termodinamikai eredményei; Benedek András: Farkas Gyula munkássága a századforduló fizikájának megalapozási kísérleteiben.

Halmazelméleti módszerek alkalmazásai

Laczkovich Miklós: Halmazelmélet és valószínűség; Juhász István: Számosság-függvények altereken és folytonos képeken; Szentmiklóssy Zoltán: Általános konvergencia kompakt terekben; Komjáth Péter: Újabb eredmények a kombinatorikus halmazelméletben; Gerlits János: Topológikus terek partíciói; Soukup Lajos: Függetlenségi eredmények a topológiában.

május 15. *Nemzetközi kihívások a magyar agrártudomány előtt* (Az Agrártudományok Osztályának nyilvános osztályülése)

Dudits Dénes: Növény-biotechnológia: lehetőségek és korlátok; Reisinger Péter: Magyar növényvédelmi kutatás és gyakorlat fejlesztése a nemzetközi integráció igényével; Dohy János: A nemzetközi integráció és a nemzeti érdekek védelme az állattenyésztésben; Varga János: A fertőző állatbetegségekre vonatkozó jogszabályok harmonizációja az EU-val és ennek gyakorlati konzekvenciái; Farkas József: A feldolgozott élelmiszerek minőségével szembeni igények a fizetőképes piacokon: kihívás az élelmiszer-tartósítási kutatás és fejlesztés számára.

május 15. *A fenntartható fejlődés és az építészet jövője* (A Műszaki Tudományok Osztályának tudományos ülése)

Kunszt György: Magyar nemzeti értékelő elemzés a fenntartható fejlődés és az építészet jövőjének kapcsolatáról; Sámsodi Kiss György: Az építészet szerepe a 21. század életminőségének formálásában; Vidor Ferenc: A 21. század városa és az építészet jövője; Zöld András: Az építészet jövőjének épületgenetikai problémái; Bényei András: A forgalomcsillapítás mint a települések közlekedés-fejlesztésének új stratégiája; Bartke István: A települések és a fenntartható fejlődés.

Szabályozott szerkezeti rendszerek

Stépan Gábor: Mechanikai lengőrendszerek szabályozása; Bokor József: Robusztus identifikáció és a szabályozástervezés paradigmái; Palkovics László: Eszközök és modellek a szabályozott járműrendszerek vizsgálatában, ipari alkalmazások.

május 15. *A közösségi ökológia frontvonalai* (A Biológiai Tudományok Osztálya tudományos ülése)

Gallé László: Ekvilibrium és non-ekvilibrium koegzisztencia életközösségekben; Czárán Tamás: Térben explicit dinamikus modellek az ökológiában; Horváth Ferenc, Aszalós Réka, Molnár Zsolt és Láng Edit: Vegetáció a tájban: modellek és valóság; Szentesi Árpád: Leguminosae-fajokon élő magfogyasz-

tó rovar-guldek, közösségszerkezet és kölcsönhatások; Moskát Csaba: Állatközösségek struktúrájának elemzése plexus gráfokkal; Tóthmérész Béla: Paradigmaváltások a szukcessziós és degradációs folyamatok kutatásában; Padisák Judit: A fitoplankton diverzitásának változásai a szukcesszió során, egybevetés teresztris közösségekkel; Oborny Beáta: Formakincs és közösségszerveződés a növénytársulásokban — a klonális növények szerepe; Tuba Zoltán, Csintalan Zsolt, Nagy Zoltán, Sente Kálmán, Kemény Gabriella, Takács Zoltán, Koch Judit, Badacsonyi András és Muraközy Patricia: Egy növényközösség működése (szünfiziológiai alapozás); Altbäcker Vilmos: Növény-növényevő kapcsolatok homoki növénytársulásoknál.

május 16. *Anyagszerkezet és technológia* (A Műszaki Tudományok Osztályának, a Kémiai Tudományok Osztályának együttes tudományos ülése)

Czvikovszky Tibor: Felülettechnikák a műszaki anyagtudományban; Bertóti Imre: Felületmódosítás ionsugarakkal; Nagy István, Szalay Judit, Bárczy Pál, Zsuga Miklós: Frontális polimerizáció: Új polimerizációs eljárás különleges fizikai tulajdonságú anyagok előállítására; Kotsis Leventéné: A biokerámia fejlődése; Bakondi Károly: Az anyagkiválasztás hatása a megmunkálhatóságra és az üzemeltetésre; Ginsztler János: A károsodásanalízis szerepe az anyagok élettartam-növekedésében; Prohászka János: A tulajdonságok szórásának termodinamikai és anyagszerkezeti okai; Beke Dezső: Nanofizika, nanotechnológia; Richter Péter: Új optikai anyagok és technológiák.

május 21. *Szilárdtestkutatások* (A Fizikai Tudományok Osztályának tudományos ülése)

Gaál István: Anyagtudományi modellek a buborékokkal keményített volframban; Deák Péter: Három vegyértékű oxigén mint elektron donor kovalens anyagokban; Pásztai Ferenc: Porózus szilícium; Fazekas Patrik: Új fejlemények a ferromágnesség elméletében; Ungár Tamás: Diszlokációk és szemcseméret nanokristályokban.

A TUDOMÁNYOS MŰHELY (LEVÉL AZ OSZTÁLYOK ELNÖKEIHEZ)

Az alábbiakban közzétesszük azt a levelet, amelyet az MTA elnöke ez év januárjában az osztályelnökökhöz intézett, s amelyet márciusban külön elnökségi ülés vitatott meg. A második napi közgyűlési beszámoló ennek feltételezett ismeretében szól a megjelentekhez.

E-161/97

Tisztelt Osztályelnök Úr! Kedves Barátom!

Az elmúlt fél esztendőben személyes megbeszéléseim alkalmával, valamint az osztályelnökökkel és osztálytitkárokkal folytatott értekezleteken számos, az Akadémia belső működését érintő kritika, a belső működés javítására vonatkozó javaslat hangzott el. Természetes, hogy ezekben a kritikákban, javaslatokban gyakran egymással ellentétes vélemények fogalmazódtak meg. Abban azonban mindenki egyetértett velem: ahogy végig kell gondolni az Akadémia lehetséges szerepét a hazai tudománypolitikában, a tudományos kutatás intézményrendszerének egészében, úgy végig kell gondolni az Akadémia belső életének alapkérdéseit is.

Mindenekelőtt fel kell mérni, vajon Akadémiánk 1. szellemi potenciálja és 2. jelenlegi szervezetségi állapota alkalmas-e azon feladatok tudománypolitikai koordinálására, amely feladatokat általában a magyar tudomány elé állítunk az ezredfordulón? Az 1. kérdésre az én válaszem: feltétlenül igen. A 2-ra, a szervezetségre és magára a szervezetre vonatkozó kérdés már bizonytalanabb válaszokat kelt.

A decemberi közgyűlésen az elnöki expozéban igyekeztem azokra a témakörökre összpontosítani, amelyek az Akadémia általános, a hazai és nemzetközi tudományosságban elfoglalt szerepével kapcsolatosak, és ennek függvényében megkíséreltem az akadémiai szervezetet a magyar tudománypolitika elképzelt modelljébe illeszteni. Egy, az autonómiákra felépülő tudományos intézményrendszer modelljébe, ahol irányadó a tudományos munkavégzés öncélúságának biztosítása, de amely modellben megjelenik a tudománnyal szembeni kihívások között a társadalmi elvárás is. Hiszen, hogy ezt is ismételjem, szerintem a tudománypolitika konszenzusteremtés a tudomány öncélúsága és a társadalom elvárásai között. Közgyűlési előadásom végén az Akadémia hármas funkcióját idéztem; jelezve azt is, hogy a következő éveket nemcsak a tudománypolitikai szerepvállalás, nemcsak az állam és a nemzet előtt álló stratégiai alternatívák fürkészése időszakának tekintem, de Akadémiánk belső működési rendje felülvizsgálati idejének is. Amelynek célja: magát a tudományos munkát hatékonyan segítő szervezetet kialakítani, és emellett képessé tenni a magyar tudomány intézményrendszerét arra, hogy a világnézeti és helyi kihívásoknak (termelési-technikai, társadalmi kihívásoknak) jobban megfeleljen.

Akadémiánk hármas funkciója:

1) Tudományos műhely: Ami jelenti, hogy tudományos kutatóhelyeket menedzsel (intézetek, kutatócsoportok), de jelenti azt is, hogy országos és nemzetközi hatókörű vitaforumokat, eszmecsereket „szervez”.

2) Az Akadémia a magyarországi és magyar nyelvű tudományos kutatás, a hazai „tudásipar” koordinátora. Ilyen értelemben országos és nemzeti tudománypolitikai feladatokat lát el.

3) Az Akadémia a hazai tudósok köztestülete, ami azt jelenti, hogy az Akadémia a hazai kutatói társadalom szakmai és anyagi érdekképviselője.

A közgyűlésen a hangsúly még inkább a tudománypolitikai keretekre esett. Természetesen először azt igyekeztünk tisztázni: melyek a tudomány és a világ kulturális-szellemi fejlődésének kihívásai tudományos tevékenységünkkel szemben? Melyek legyenek az ebből adódó következtetéseink mint kutatóknak, saját munkánkra vonatkozóan; gondolkodásunk, kutatói és publikálási technikáink kondicionálására vonatkozóan? És milyen következtetéseket vonjunk le, mint a tudomány autonómiáját biztosító szervezet tagjai, tudományos munkánk szervezetségére? Azután hogyan fogadjuk a hazai társadalmi elvárásokat? Milyen legyen a viszonyunk a törvényhozó, a végrehajtó hatalomhoz, a társadalmi-szakmai szervezetekhez, s nem utolsósorban az Akadémián kívüli egyéb tudományos műhelyekhez? Ezért

is javasoltuk, hogy készüljön egy, az ezredforduló új szakmai tudományos feltételrendszerét és a hazai kihívásokat is összegező, az alternatívákat kidolgozó tudánypolitikai alapelvek-koncepció. És kerüljön ez országos vitára a tavasz folyamán.

Visszatérve Akadémiánk hármasköréhez. Bárhogyan alakuljon is az új tudánypolitikai alapelvekről a tavaszi vita, nekünk haladéktalanul hozzá kell fognunk Akadémiánk első funkciójából, a „tudományos műhely”-jellegből adódó következtetések megtárgyalásához. Ezért is íródik e levél. Az Akadémia, mint tudományos műhely, az osztályokon, az akadémikusok és doktorok szakmai közösségén alapul. Pontosabban: alapulhat. Ezért hoztam szóba újra és újra az elmúlt félév konzultációját: mennyire lehetnek az osztályok az intézetek szakmai felügyeletének diszciplína szinten érvényes testületei. E felügyeletnek szakmai-tudományos jellegűnek kell lennie, s ha e szempont kellő jelenlétét nem tudjuk biztosítani intézeteink-kutatócsoportjaink értékelésében, akkor intézeteink legjobb esetben „tudományos alkotóházak” lesznek, amelyekkel kapcsolatban az Akadémiának csak „ellátó”, „kiszolgáló” szerepe lehet. Jól-rosszul ellátott alkotóházakat tartunk így fenn, de nem tudományos műhelyeket. Hogyan lehetnek az osztályok a kutatói társadalom diszciplína szinten kibontakozó nemzetközi kapcsolatrendszerének, a szaporítandó díjaknak, ösztöndíjaknak stb. gazdája, szervezője? Hiszen a kutatói tevékenység individuális, csoport- és legtágabban diszciplína keretekben zajlik. Miként „szabályozható” — és segíthető ezzel — a diszciplína szakmai bizottságainak rendszere, amely bizottságoknak mind nagyobb szerepet kellene kapniuk a „köztestületi Akadémia” felépítésében? Miként biztosítható a diszciplína szintjén szerveződő tudományos társaságok szerves együttműködése az akadémiai tudományossággal? Egyáltalán: azok az osztályok, ahol 3-4 diszciplína maradt együtt egy osztálykeretben, alkalmasak-e arra, hogy a szakmai élet műhelyfórumai legyenek? Mert eddigi tájékozódásom azt tanúsítja: azok a „szerencsés” osztályok, ahol egy-egy diszciplína képez egy osztálykeretet (matematika, kémia, fizika, biológia, agrár, műszaki stb.). A túlságosan eltérő szakmákat tömörítő osztálykeretek inkább csak adminisztratív, illetve csak általános tudánypolitikai funkciók fórumai lehetnek. (Egy osztályon belül a történettudomány, a filozófia, a pszichológia, ugyanígy a jog, a közgazdaság-tudomány, a szociológia és így tovább; ezek ma már mind legalább annyira ismeretelméleti diszciplína-önállósággal rendelkező tudományok, mint a fentebb említettek.) És hogyan valósítható meg az elvekben állandóan hangsúlyozott interdiszciplinaritás a vitákban? És a tudományos gondolkodásban? Hiszen az általános, nemzeti akadémia éppen ez az előnye a diszciplína vagy ágazati szinten szerveződő akadémiaikkal szemben. Egyetemességre, összehasonlításra, kölcsönviszonyra kényszerítheti a magába tömörített tudósok gondolkodását. Ahogy minden tudányszervezetnek csak akkor van értelme, ha magát a tudományos gondolkodást kihívásokkal termékenységre készíti.

Kedves Barátom!

Lesz tehát bőséggel tárgya a következő két esztendő osztályelnöki eszmecseréinek. Ahogy alkalmat adhat erre más keret is: elnökségi ülés, közgyűlés. Ezért is javaslom, hogy márciusban elnökségi ülésen szabadon, kötetlenül tárgyaljunk ezen belső műhelyproblémákról. Mint ahogy a májusi közgyűlésen is a „tudományos műhely” legégetőbb kérdése, az intézethálózat felülvizsgálata és konszolidációs javaslata fog kiemelten szerepelni.

Most azzal a javaslattal fordulok az osztályelnökökhöz: a kutatóintézet-hálózat konszolidálásának megindításával párhuzamosan máris kezdjünk hozzá Akadémiánk „tudományos műhely”-jellegét kiemelő másik tevékenységünknek, az akadémiai vitafórumoknak az újragondolásához. Ez lehet — megítélésem szerint — a kiindulópontunk az osztályok szakmai-tudományos tevékenysége élénkítésében és szerepvállalásának erősítésében. És ez — úgy gondolom — elvezethet bennünket az Akadémia köztestületi jellegének pontosabb megfogalmazásához. De még további következtetésekhez is: Akadémiánk társadalmi-tudományos imázsának átforgatásához. Nem szólva most arról, hogy az elképzelések kibontásából újszerű következtetések adódhatnak a megvalósításhoz szükséges új adminisztrációs feladatokat, az adminisztráció átalakítását illetően is. Hiszen az adminisztrációnak az Akadémián is egyetlen célja lehet: magát a tudományos kutatást segíteni, az ahhoz szükséges szervezeti üzemet működtetni.

Javaslatom:

1) A tudományos testület összetartozásának egyik biztosítója az elhunyt tagokról tartandó megemlékezés. Tudósi elhivatottságunkkal szembeni kötelezettség, önbecsülésünk egyik része, hogy meghalt kollégáink munkásságával foglalkozzunk, figyeljünk a másokra. Nem véletlen, hogy az utóbbi 40 esztendőben feledésbe merült Emlékbeszédek korábban az Akadémia egyik legfontosabb, a szellemi nívót reprezentáló és a belső összetartást is segítő rendezvénysorozata volt; az elhunyt tagokról tartott

emlékbeszédetek máig a tudománytörténet első számú forrásai Magyarországon. Nem kegyelet, de a tudományos gondolkodás folyamatosságának ügye ez számunkra. Javaslatom: az elhunyt tagokról szóló emlékbeszédet az osztályok két éven belül szervezzék meg, és tekintsek ezt magukra nézve kötelezőnek. Mivel az elmúlt ötven esztendőben sok hiatus keletkezett, nyújtunk alkalmat a következő öt esztendőben arra is, hogy a korábbi években meghalt és arra érdemesnek ítélt tagokról utólagos emléküléseket rendezzünk.

Az Emlékbeszédetek évente egy kötetben megjelentetve mind a 8000 köztestületi tag kapja meg, ugyanakkor készüljön 100 példányos különlenyomat minden egyes emlékbeszéd szövegéből — természetesen idegen nyelvű rezümével —, amely a könyvtári, bibliográfiai és tudománytörténeti igényeket kielégíti. (Számításaink szerint ez egy évben mintegy 20 ívnyi szövegnek a kiadását jelenti.)

2) Javasolom rendszeresíteni a felolvasó üléseket. Az osztályok törekedjenek arra, hogy évente legalább egy felolvasó ülést szervezzenek. Akadémiánk tagjairól sok jogos és jogtalan kritika fogalmazódik meg. Saját tagjaink is olykor úgy nyilatkoznak: az akadémikusi cím birtokosai már túljutottak életük szakmai delelőjén. Én vitatom ezt. Nem hízelegni akarok önmagunknak, de megkérdem: hol van a delelő? Mennyire egyéniség-specifikus és mennyire diszciplína-specifikus, hogy ki mikor alkotja meg a „művet”? Talán nem is többet, mint azt a 2-3 papírodalnyi szöveget, vagy egyetlen, de nagyszabású összefüggést megvilágító gondolatmenetet? A kritika viszont jogos, ha arról szól, hogy az Akadémia tagjai nem vállalnak szakmai-tudományos közönség előtti szereplést, hanem „ráülnek” saját babérkoszorúikra. Tartsuk tehát magunkkal szembeni kihívásnak a felolvasó üléseken való szereplést. És még valamit: a felolvasó ülés individuális műfaja is térjen el a rész kutatásokban elmélyülő székfoglalóktól. Mutakozzék meg abban, hogy mitől akadémikus egy kutató, hogy képes saját egyéni tevékenységét és szakmája egészét a tudomány rendszereibe illeszteni. És képes erről világos előadásban áttekintést adni. A felolvasó ülést az egyén iniciálja, belső kényszerszertől hajtva. (Tudomásom szerint az 1993. év rövid időre fellángolt reformgondolkodása idején voltak, akik a felolvasó ülések rendszerességét javasolták.)

A bennünket érő kritika annyiban jogos, amennyiben az Akadémia nem veszi fel a fiatalabb tehetéseket soraiba. Ha igaz, hogy tagjaink nem ismerik igazán a fiatalabbakat, s így „csoportok”, „lobbys” szerveződésének eredménye az akadémikusi tagság. Kínáljuk fel tehát a felolvasó ülések lehetőségét a doktoroknak és a fiatalabb szaktársaknak is.

A doktori felolvasó ülések folyhatnak osztályülések keretében is. (Ahogy azt két osztályunk már gyakorlatba hozta.) A rövidre fogott, mintegy 25-30 perces, az új eredményeket ismertető, évi 2-3 alkalommal tartott előadások lehetőséget adnak arra is, hogy az akadémikussá választáskor az osztálytagok már alaposabb, személyes információval rendelkezzenek a jelöltekről. Egyben lehetőséget kínálnak a doktoroknak az akadémiai szereplésre, bemutatkozásra. Segítheti az osztályokon a doktorok integrálását az akadémiai tudományos közéletbe.

A felolvasó ülések (mind az akadémikusok, mind a doktorok, illetve fiatalabb tudósok előadásai) nyomtatott szövegét évente egybekötve kiadjuk, s megkapják a szakmailag érdekelt köztestületi tagok. Ugyanakkor 100-100 db különnyomat készül önálló ISBN-számmal, a tudományos célú egyéni kapcsolatteremtés, a megfelelő bibliográfiai nyilvántartás céljából. Ez is, természetesen, idegen nyelvű kivonattal. (Ez számításunk szerint évi kb. 40 ív kiadását jelenti.)

3) Az osztályok eddigi legsikeresebbnek mondott rendezvényei a közgyűlések alkalmából összehívott tudományos ülésszakok. Ezt a hagyományt őrizzük meg. De fordítsunk gondot a megfelelő publikációs szervezethez.

A közgyűlés előadásait, vitaanyagait önálló kötetben tegyük közzé. A kötetet a köztestület minden tagja kapja meg. Ebből is osztályonként, illetve témánként 100-100 db önálló ISBN-számú különnyomat készül, amely utóbbit az osztálytagok, illetve a köztestület szakmailag érdekelt tagjai kapják. (Eldőzes számításaink szerint ez — évi két közgyűléssel, egy-egy tudományos konferenciával számolva — évi 50 ívnyi kötet szerkesztését, kiadását jelenti.)

4) A rendes és levelező tagok székfoglalói szintén nagy hagyományú, jól működő rendezvénysorozat. Anyagait egy kötetbe szerkesztve évente kapják meg a tagokat választó közgyűlés tagjai. (Ez esetben is egy-egy ülésről 100-100 pld. különnyomat készül a fentebb már említett formában.) Meggondolandó: a köztestület szakmailag érintett tagjai szintén kapjanak különnyomatot.

5) „Pódium” címmel az Akadémia évente hat alkalommal rendez kerekasztal-beszélgetést egy-egy olyan átfogó témakörből, amely a különböző diszciplínákat (sőt tudományágakat) is mozdulásra bírják. Rendezője az elnökség, meghívott közönsége a sajtó, a köztestület, a tudományos társulatok tagsága. Javaslatokat tegyenek az osztályok, az elfogadás, a sorrendiség kérdéseiben az elnökség döntsön.

Hasonló közönségnek szólna, a Duna Televízióval közös rendezésben, a „Tudomány a képernyőn” c. előadásorozatot. A széles közönség érdeklődésére számot tartó, évente hat alkalomra tervezett előadásokat (30 perc) a Duna Televízió közvetíti. (A Duna Televízióval tárgyalásban állunk egy májusban indítandó, havi 40 perces „Magyar Tudomány” c. műsor [szerkesztő: Enyedi György]) indításáról.) Ez utóbbiak elé különös kíváncsisággal tekinthetünk: vajon képesek vagyunk-e végre birtokba venni az ismeretátadás leghatékonyabb eszközét, a televíziót. És képesek vagyunk-e mondanivalónkat a mozgókép kíváncsi nézői számára előadni, demonstrálni. Ennek az előadás-fórumnak a célja a széles közönség számára reprezentálni az akadémiai tudományosság újabb felfedezéseit, és mindezt közérthető formában megfogalmazni.

6) Végül, az osztálykeretekhez nem igazodva kívánjuk rendezni az „Magyarország az ezredfordulón” c. stratégiai vitasorozat egyes üléseit. Ezek gazdája csak részben a tudományos osztály, szervezője a Programiroda. (Ennek vitáit az iroda közli füzetekben, illetve évi egy kötetben, számításaink szerint az 1997. évben kb. 20 ív terjedelemben. — Ugyanakkor az egyes ülészakok előadásainak rövidített, olvasmányosra szerkesztett formáját mellékletként közölné a Természet Világa, a História, a Köznevelés és az Technika c. folyóirat.)

Kedves Barátom!

Az előadások, viták intellektuális kihívásokat jelentenek. Megkívánják, hogy kutatási eredményeinket összegezzük, pontosan megfogalmazott formába öntsük. Ezt mindnyájan tudjuk. Ugyanakkor kötelezettségünk is ez azon intézménnyel szemben, amely tagságunk, doktori címünk elnyerése után életünk végéig kutatói támogatást nyújt nekünk. Mint ahogy erkölcsi kötelezettségünknek tartom azt is, hogy a bennünket — jól vagy rosszul — bizonyos presztízzsel megbecsülő és ellátó társadalom számára ezeket a „szolgáltatásokat” elvégezzük.

Számoljuk össze: a fenti javaslatok elfogadása esetén milyen szervezési terhek hárulnak az osztálytitkárságokra. Az egyéb osztályrendezvényeket nem számítva évi 6–10 rendezvény. Gondoljuk végig: milyen fegyelmet kíván tőlünk a kéziratok leadási határidejének tartása, műgondot a szövegek sajtó alá rendezése! És nagy szervezői fegyelmet kíván az elnöki titkárságtól is, amelynek feladata lesz ezeket az osztályrendezvényeket rendszerben tartani.

Joggal tehetitek fel tehát a kérdést: mit kell a vezetésnek mindehhez biztosítani? A mi javaslatunk:

a) Készüljön egy havi Akadémiai Rendezvénytáptár, amelyik rögzíti mindenekelőtt a következő hónapokra a központi és az osztály szintű tudományos rendezvényeket. (A szervezők megjelölésével.) A Rendezvénytáptár mindenképpen tartalmazza a Roosevelti téri székház és az Országház utcai központ rendezvényeit. (A nem akadémiai rendezvényeket is.) Külön fejezetben rögzítse a Rendezvénytáptár a tudományos intézeteink, szakbizottságaink konferenciáit. A Rendezvénytáptárról dönt az elnök, illetve az elnöki titkárság vezetője. Az elfogadott terveket összesíti és havi táptárba szerkeszti a PR-iroda. A Rendezvénytáptár előrelátható terveit tájékoztató jelleggel megkapja a Vezetői Kollégium, illetve az elnökség.

Ez a megfelelő színvonalon, nyomdai formában kiadott Rendezvénytáptár az Akadémia imázsának egyik leghatározottabb formálója lesz a közönség előtt. Egyben a sajtó számára is eligazítást ad.

b) A PR-csoportnál szükséges a fentebb jelzett kiadványtípusokat egységes formába rendező kiadványmenedzser. El kell érni, hogy az Akadémiát reprezentáló kiadványok külső formája sorozatjellegű legyen, szerkesztettségi szintje az Akadémiához méltó legyen. A kiadvány-programmenedzser PR-szempontról felel az Akadémiát a közönség előtt megjelenítő központi kiadványok (magyar és idegen nyelvű) formai egységességéért.

És itt levelem második javaslatcsomagjához érkeztem: az Akadémiát a közönség előtt bemutató, részben új kiadványok terveihez.

Nem kívánok most azzal foglalkozni — hiszen erre külön elnöki bizottságunk kezdte meg tevékenységét —, hogy milyen szerepe marad a nyomtatott, valamint a mozgóképben és orálisan eljuttatott ismeretközlésnek a tudományos élet területén. Mint ahogy az is egyértelmű: törekedni kell a jövőben arra, hogy az Akadémiáról szóló minél több információ (News Letterek, Almanach, Rendezvénytáptár stb.) szerkesztődjék az Internet számára is. Mégis a jelen helyzetben a postán megküldött nyomtatott kiadványokat a közösségi élet egyik szervezőjének tartom, még akkor is, ha azok nem mások, mint programok. Elképzelésem szerint meghatározott elvek alapján, meghatározott típusú kiadványokat kapnak

1) a köztisztületi tagok, 2) a közgyűlés tagjai.

A fentebb említett kiadványok, valamint az egyéb tervezett központi kiadványok sora a következő lehetne:

I. VITÁK ÉS ÜLÉSEK (A fentebb már részleteiben ismertetett viták és előadások listászerű összefoglalását vetem itt csak papírra.)

- 1) Felolvasó ülések a Magyar Tudományos Akadémián (30 év) köztestületi tagoknak 8000 pld-ban.
 - 2) Székfoglalók (40 év) közgyűlési tagoknak 500 pld-ban
 - 3) Emlékbeszéddek (20 év) köztestületi tagoknak 8000 pld.
 - 4) Az MTA évi közgyűlései a tudományos ülésszakokkal (30 év) köztestületi tagoknak 8000 pld-ban.
 - 5) A 21. század. Stratégiai viták (25 év) közgyűlési tagoknak és könyvtárusi forgalomba 3000 pld-ban
- Következtetések (10 év) 50 000 pld.

II. TÁJÉKOZTATÓK AZ AKADÉMIA ÉLETÉRŐL (Ezekhez elképzeléseimről magyarázó megjegyzéseket is fűzök.)

1) Évente hatszor jelenik meg az Akadémia c. folyóirat. Ez 16 oldal terjedelemben, színes, négy színnyomású fedőlappal jelenik meg. A folyóiratot szerkeszti Szabó B. István, a PR-iroda igazgatója. A folyóirat riportokat, beszámolókat tartalmaz az akadémiai életéről, ugyanakkor közli az Akadémia, illetve az Akadémia körébe tartozó tudósok tevékenységének legfontosabb híreit, a viták rendjét. Kapják a köztestületi tagok, ugyanakkor könyvtárusítási forgalomba is kerül.

2) Az MTA Almanachja. Megjelenik háromévente, kapják a közgyűlés tagjai és bolti forgalomba kerül. (Számításaink szerint mintegy 40 éves terjedelemben.)

3) Idegen nyelvű, „rövid tájékoztató” (tisztviselők és tagok, valamint az Akadémia céljainak ismertetése). Képes kiadvány. Háromévente. (10 év terjedelemben.) Kapják a közgyűlés tagjai és reprezentációra.

4) A magyar tudomány helyzetéről címmel kétévenként országgyűlési beszámoló jelenik meg, amely tartalmazza a beszámoló szövegét és az ezzel kapcsolatos előkészítő, illetve parlamenti viták összefoglalását, a Parlamentben tartott elnöki expozé és az országgyűlési határozatokat. Kapják a köztestületi tagok.

5) News Letter. Megjelenik évente két alkalommal, angol nyelven és ismerteti az Akadémián azon félévben történt legfontosabb tudományos és tudománypolitikai eseményeket.

6) Tájékoztató a Magyar Tudományos Akadémia tevékenységéről címmel készül el az évi kormány-tájékoztató. Megjelenik 500 példányban, a közgyűlés tagjai részére.

Az Akadémia kutatóhelyeinek tudományos eredményei és a tudományos intézetek tiszt karának névsora. Megjelenik háromévente. Kapják a közgyűlés tagjai. (Megjelenik 500 példányban.)

Végül szeretném megjegyezni, hogy a javaslatok megtárgyalása és elfogadása után természetesen tovább kell gondolkunk: mennyiben kell mindehhez a központi székház átalakításának terveit még módosítani. Hiszen — mint arról a közgyűlésen s már korábbi találkozásainkon is szóltam — az épület termei és beosztása egy általam még meg nem ismert Akadémia-koncepcióhoz igazodott — feltételezésem szerint. Most hatalmas termeivel megdöbbentően kihasználatlanul áll, a kisebb közösségszámú műhelyvitákra és védésekre — amelyek az Akadémia egyik tudományos funkciójának színterei — nincsenek megfelelő számban helyiségek. Arról is szóltam, hogy egy színvonalas klubéletre lehetőséget adó helyiségegyütttest kívánunk kiépíttetni, az angolhoz hasonló értelmiségi klubélet kereteinek adva ezzel lehetőséget. És tovább kell gondolni azt is, hogy mindennek a nagyüzemnek a működtetésére hogyan kell az apparátust átszervezni. Nem szólvá arról, hogy ez a műhelyjelleg és ez a köztestületiség irányába tett lépéssorozat milyen költségvetésszerkezet-átalakítást kíván tőlünk. És azon is tovább kell gondolkozni, hogy a vidéki akadémiai bizottságok — amelyek már részben megvalósították az elképzelt köztestületi Akadémiát — hogyan illeszkedhetnek ehhez a programelképzeléshez.

Tisztelt Osztályelnök Úr, kedves Barátom!

Remélem, hogy Akadémiánk e köztestületi és tudományos műhelyjellege az osztályokban megfelelő támaszt és szervező erőt talál. Kérem, hogy javaslataimmal kapcsolatban észrevételeiteket szíveskedjék megtenni.

A személyes viszontlátásig üdvözlettel:

Budapest, 1997. január 6.

Glatz Ferenc

INTÉZETKONSZOLIDÁCIÓ...

A kutatóintézetek konszolidációjának előkészítésére az MTA 1996. decemberi közgyűlése kilenctagú bizottságot küldött ki. (Beszámolómat l. az Akadémia 1. számában, 14–16. p.) A bizottság munkájának első fázisában — 1997. január 27–március 1. között — tárgyalásokat folytatott az intézetek vezetői, a tudományos osztályok és a kuratóriumok elnökei részvételével. E munkafolyamat eredményeképpen 1997. április 14-re a bizottság elkészítette jelentését az Akadémia 1997. májusi közgyűlése számára. A jelentést megvitaták március és április folyamán a tudományos osztályok, az AKT, az AKVT, a három tudományos kuratórium, majd az átdolgozott javaslatot ismét az elnökség, amelyik felelős a közgyűlés előkészítéséért. Az alábbiakban e jelentésből idézünk, s ismertetjük, hogy a közgyűlés határozatának 16. pontja értelmében a tevékenységét 1998. december 31-ig folytató kilenctagú Konszolidációs Bizottság (tagjai: az Akadémia elnöke, 3 alelnöke, főtájtára, főtájtár-helyettese és a 3 intézeti kuratórium elnöke) hogyan folytatta munkáját.

Az 1997. májusi közgyűlésig a Konszolidációs Bizottság — együttműködve a tudományos osztályokkal, az Akadémiai Kutatóhelyek Tanácsával és annak kuratóriumával, valamint az érintett igazgatókkal — elkészítette a kutatóhálózat konszolidációjára vonatkozó jelentést és az annak alapján javasolt közgyűlési határozattervezetet. A bizottság jelentésében kiemelte: a kutatóintézetek széles hálózata 1949-től alakult ki, ám az intézetalapítások és fejlesztések a szovjet rendszer ipari-hadi, majd gazdasági konszolidációs célrendszerét követték. Az állam idővel a költségvetésből közvetlenül, részben az állami tulajdonban lévő vállalati szférából közvetetten finanszírozta, megrendelésekkel látta el az akadémiai — és a tárcák mellé is telepített — kutatóintézeti hálózatot. Költségvetésből vagy piacról finanszírozás? Keretintézet vagy teljes költségvetésében adott létszámmal biztosított intézet? A régi preferenciák érintetlenül hagyása a költségvetésen belül, vagy visszafejlesztéssel párhuzamosan új bázisok kifejlesztése? — ezek és hasonló kérdések már jelezték, hogy a kutatóintézeti hálózat fejlesztésének egy szakasza lezárult. 1978-ban — amikor a Tudománypolitikai irányelvek felülvizsgálata ezt már javasolta — a kutatóhálózat koncepcionális felülvizsgálata

elmaradt. Az 1990-es évek közepéig tartó folyamatos katasztrofális akadémiai költségvetés-csökkentés elkerülhetetlenné tette a változtatást. „Ezért is határozta el az akadémiai vezetés 1996 májusában — olvasható a Jelenítésben —: nem egyszerűen a félévszázados kutatóintézeti hálózat egyenletesen minimális szinten tartását kísérli meg elérni, hanem az intézeti rendszer konszolidálására vállalkozik... Konszolidálni kíván, azaz megvizsgálni, hol szükségesek bázisszűkítések, vagy éppen új bázisok teremtése. Mindezt az egyetemes tudomány és a hazai társadalmi igények figyelembevételével szándékozik megtenni... Konszenzusra van tehát szükség: a tudomány öntörvényszerűsége az ország belátható teherbíró képessége és az ország igényei között... A kutatóhálózat egészét egy mozgékony, szervezeti kereteit a személyi-kutató, a minőségi feltételekhez igazító rendszernek tekinti. Nem kíván egy újabb, fél évszázados, merev intézetrendszer létrehozni.” A Konszolidációs Bizottság „feladata az Akadémia kutatóhálózatában művelt diszciplínák országos, illetve nemzetközi keretekben történő áttekintése, hiszen a konszolidációnak a tudományos fejlődés előtt felgyülemlett akadályok lehetőség szerinti elhárítása, illetve mérséklése a célja. Ezért a

bizottság a diszciplináris nézőpont mellett másik kulcsfogalomként a *minőségelvűséget* tartotta, illetve tartja szem előtt. Tehát minden szakterületen arra törekedett, hogy a minőségi kutatás számára teremtsődjenek meg a konszolidáció révén a jelenleginél kedvezőbb feltételek. A bizottság által következetesen érvényesített harmadik szempont a *jövőközpontúság*: a testület minden javaslatával a jövő társadalmi valóságához igazodó akadémiai intézményrendszert kívánja szolgálni. A bizottság annak a véleményének is következetesen hangot ad, hogy az Akadémia semmilyen vonatkozásban sem ragaszkodik merev szervezeti sémákhoz, hanem azokat mindenkor a konkrét körülmények koordinátái között mérlegelje. A bizottság tudatában van annak, hogy a színvonalas kutatóhálózat önmagában nemzeti érték. Világszínvonalon gondolkodni, kutatni, írni, tanítani képes kutatóegyüttes fenntartása a lo-kális, azaz a magyar társadalom számára.”

Az Akadémia Közgyűlése 1997. május 12-én jelentős többséggel elfogadta a jelentés egészét, illetve a határozati javaslat valamennyi pontját.*

Közgyűlés után

A közgyűlésen elfogadott határozat szellemében a Konszolidációs Bizottság folytatja az 1996 őszétől folyó tervszerű munkáját. A közgyűlést követően először az AKT folytatott vitát, tett javaslatot a határozatok végrehajtásáról (május 30.), javaslatában állást foglalt az 1997. évi konszolidációs pénzkeret felosztási arányairól. A határozatok végrehajtásáról a Konszolidációs Bizottság június 19-i és június 30-i ülésén döntött, és a júniusi döntések végrehajtását augusztus 26-i, majd szeptember 18-i ülésein ellenőrizte, s a szükséges esetekben kisebb, pótlólagos intézkedéseket hozott. (A június 19-i ülés az elnök javaslatára a közgyűlési és Konszolidációs Bizottságban hozott döntések végrehajtásával a főtítkárt bízta meg.) A konszolidációs folyamattal, illetve a közgyűlési határozatokkal a közgyűlés után a Vezetői Kollégium, illetve az elnökség ülései (ez utóbbi két alkalommal) is foglalkoztak. Az Akadémia elnöke és főtítkára felkérte azokat a személyeket, akik a májusi közgyűlés határozataiból eredő feladatok megoldását koordinálják.** (A felada-

tok körvonalazása, a felkérő levelek jóváhagyása a Konszolidációs Bizottság június 19-i ülésén történt meg.) Egyidejűleg valamennyi érintett intézeti igazgató tájékoztatást kapott az 1997. évi konszolidációval összefüggő teendőkről.

A feladatok három fő területre koncentrálnak:

- az egyes kutatóhelyek kutatási alapfeladatainak kialakítása, illetve módosítása,
- a kutatóhelyek alapellátási számításait meghatározó létszámok kialakítása és
- az egyes kutatóhelyek telephely-változtatásainak meghatározása.

A fent említett három kérdéskörből az alapfeladatok kialakítása a meghatározó tényező, hiszen elsősorban ehhez kell hozzárendelni a — megfelelő költségvetési támogatási háttérrel rendelkező — *létszámot*, az *alapellátás kutatástechnikai-dologi költségeit*, valamint a működés feltételeit biztosító *telephelyet*.

Az Akadémia kijelölt tisztségviselői ezzel egyidejűleg tárgyalásokat folytattak a Művelődési és Közoktatási Minisztériummal, illetve egyes érintett egyetemi vezetőkkel. E tárgyalások fő célja az, hogy a megmaradó, de más tárca keretében továbbműködő kutatóintézetek megfelelő körülmények és feltételek között folytathassák munkájukat. A művelődési és közoktatási miniszter javaslata, hogy a telephely-változtatásokra vonatkozó általános elveket és a konkrét kérdéseket háromoldalú MKM-MTA-PM megállapodásban kell rögzíteni, amit kormányrendeletnek kell jogszabályi érvényűvé emelni. A MÜKI (Veszprém) és a BKKL (Miskolc) esetében érdekelt intézmények vezetői tájékoztatták a minisztert: készen állnak a részletes tárgyalásokra.

* A Határozatot, a szavazás eredményét l. előző cikkünkben, 6–7. p.

** Felkért személyek: KFKI SZFKI és TTKL KFKL: *Króó Norbert* akadémikus, KFKI ATKI és MFKI: *Gyulai József* akadémikus, SZTAKI és KFKI MSZKI: *Inzelt Péter*, a műszaki tudományok kandidátusa, KFKI, GGKI és TTKL GKL: *Pantó György* akadémikus, KKKI, IKI és TTKL SZKKL: *Pálinkás Gábor* akadémikus, AOKI, MGKI, NVKI és TAKI: *Györffy Béla* akadémikus, TTKK és SZOC. INT: *Tamás Pál*, a szociológiai tud. kandidátusa, IVKI és KTI: *Koltay Jenő*, a közgazdaság-tudomány kandidátusa.)

Az alapellátási létszám

A létszámokra vonatkozóan az 1997. májusi közgyűlés által az adott intézetcsoportokra elfogadott irányszámokat kell figyelembe venni. E létszám az alapellátás részeként a feladatok teljesítéséhez szükséges kutatói és segéderői létszám összessége. E létszámhoz a szükséges beralapot és az egy főre számított szükségesnek ítélt dologi és kutatási költséget a feladatot megrendelő állam biztosítja, ahogy azt az elnök a közgyűlési beszámolóban részletezte. (Az eddigi intézeti költségvetési keretben a közalkal-

1. táblázat

AZ INTÉZETEK ALAPELLÁTÁSI LÉTSZÁMA ¹		
Intézmény	1996. évi átlagléttség (fő)	Alapellátási intézeti létszám
Matematikai Kutatóintézet	71	71
Csillagászati Kutatóintézet	61	61
Földrajztudományi Kutatóintézet	47	36
Geodéziai és Geofizikai Kutatóintézet	75	59
Geokémiai Kutatólaboratórium	32	25
Atommagkutató Intézet	241	190
KFKI Atomenergia Kutatóintézet	210	170
KFKI Részecske- és Magfizikai Kutatóintézet	231	200
KFKI Anyagtudományi Kutatóintézet ²	90	155
Műszaki Fizikai Kutatóintézet ³	148	
KFKI Szilárdtestfizikai Kutatóintézet	114	114
Kristályfizikai Kutatólaboratórium	31	31
Központi Kémiai Kutatóintézet	384	316
Izotópkutató Intézet	132	109
Szervetlen Kémiai Kutatólaboratórium	38	25
Számítástechnikai és Automatizálási Kut. Int. ³	303	320
KFKI Mérés- és Számítástechnikai Kut. Int. ³	73	
MATEMATIKAI ÉS TERMÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZETEK összesen:	2281	1882
Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézet	138	128
Balaton Limnológiai Kutatóintézet	86	80
Ökológiai és Botanikai Kutatóintézet	110	102
Szegedi Biológiai Központ	358	330
SZBK Enzimológiai Kutatóintézet	64	59
Állatorvos-tudományi Kutatóintézet	53	48
Mezőgazdasági Kutatóintézet	270	220
Növényvédelmi Kutatóintézet	121	105
Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézet	99	84
ÉLETTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZETEK összesen:	1299	1156

1 A Konszolidációs Bizottság 1997. augusztus 26-i döntése alapján

2 ATKI-nál +5 fő tartalékban

3 Alapellátási létszám az igazgatók megállapodása szerint

mazotti béren túl nem volt egy főre számított dologi és kutatási költség. A konszolidáció egyik lényege: az alapellátáshoz a diszciplínában megállapított garantált létszám garantált kutatási feltételekhez juttatása. Az intézetek eddig a kapott, azaz a nekik jutott „maradék” dologi és kutatási pénzekből gazdálkodtak. Így az épületfenntartási költségeket is gyakran (többször) egyéb pályázati vagy piaci forrásokból kellett előteremteniük. Az ezen államilag garantált és biztosított alapellátmányon felül projektumokból, vállalkozásokból szerzett forrásokra az intézetek természetesen további létszámfejlesztéseket eszközölhetnek. (Vagyis az 1. táblázat számai nem az intézetek teljes létszámát mutatják.) Hiszen a konszolidáció egyik lényeges célkitűzése éppen az, hogy elkülönüljön az alap-, a feladat- és a projektumfinanszírozás az intézeteken belül. Ilyen értelemben készültek el 1997. január és április között a költségekre, létszámokra, telephelyekre vonatkozó alternatív számítások.

Az 1. táblázat az alapellátási létszámok változásait mutatja. A táblázat összeállításakor a

Intézmény	1996. évi átlagléttség (fő)	Alapellátási intézeti létszám
Állam- és Jogtudományi Intézet	53	47
Filozófiai Intézet	35	25
Közgazdaság-tudományi Intézet	83	80
Ipar- és Vállalatgazdaság-kutató Int.	18	
Irodalomtudományi Intézet	65	65
Művészettörténeti Kutatóintézet	36	36
Néprajzi Kutatóintézet	43	40
Nyelvtudományi Intézet	87	70
Politikai Tudományok Intézete	64	60
Pszichológiai Intézet	90	63
Régészeti Intézet	58	58
Regionális Kutatások Központja	96	60
Szociológiai Intézet	36	40
Társadalmi Konfliktusok Kutatóközp.	31	0
Történettudományi Intézet	94	90
Világ gazdasági Kutató Intézet	64	56
Zeneltudományi Intézet	64	56
TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZETEK összesen:	1017	896
MINDÖSSZESEN	4597	3934

* A PTI 60, a Szociológiai Intézet 40 és a Világ gazdasági Kutató Intézet 56, összesen 156 fős létszáma tartalmazza a megszűnő TKKK konszolidációs létszámát is. Az intézetek közötti megosztását a Társadalomtudományi Kutatóintézet végzi.

nem kutatói létszám esetében a Konszolidációs Bizottság jelentésében megjelölt alsó, míg a kutatók esetében a felső irányszámok voltak mértékadók.

Telephelyek

Az akadémiai kutatóintézetek dolgozóinak létszáma 1990–1996 között mintegy 40%-kal csökkent. A telephelyek területe viszont változatlan maradt. Az elmúlt 45 esztendőben nem történt meg a racionális felülvizsgálata annak, vajon a kutatói bázisok elhelyezése célszerű-e? Üres, félig üres épületek találhatók a telephelyeken, ugyanakkor az ad hoc fejlesztések révén szétaprózott a kutatásszervezet, nemegyszer indokolatlanul elaprózott és túlfellesztett adminisztrációs, fenntartó egységekkel.

Ugyanakkor a kutatóhelyek állapota egyes helyeken egyenesen riasztó. A konszolidáció egyik célja: a lehető legracionálisabb elhelyezést, és ahol lehet, egyben épület- és infrastruktúra-korszerűsítést is hajtsunk végre. Az új telephely meghatározása tehát nem egyszerűen „költöztetés”, hanem az *épületkihasználás*, a *telephely-korszerűsítés* és az *igazgatási racionalitás* szempontjainak együttes érvényre juttatása is, ahogy ezt az elnök a közgyűlési beszámolójában is hangsúlyozta.

A szűkebb vezetés már január és április között különböző költségvetési alternatívákat kért a gazdasági adminisztrációtól. Az elnök, a főtitkár bejárták a legnagyobb telephely-változtatás elébe néző intézeteket. Mindenekelőtt a fizikai kutatóintézetek és a Várban létrehozni szándékolt társadalomtudományi központok telephelyeit.

A Konszolidációs Bizottság 1997. június 19-én és június 30-án tartott ülésein meghozta a telephely-változtatásokra vonatkozó alapvető döntéseket:

a) A Műszaki Fizikai Kutatóintézetet a csillebérci telephelyre költözik, a *főti úti telephely teljesen kiürítendő*. Az intézetet a jelenlegi szervezésével és teljes létszámával költözik, egy esetleges intézetek közötti átcsoportosítás későbbi időpontban kerülhet szóba. Fel kell készülni a Műszaki Fizikai Kutatóintézet felszabaduló telephelyének hasznosítására, annak lehetőségeire.

b) A Kristályfizikai Kutatólaboratórium a Szilárdtest Fizikai Kutatóintézet részeként működik tovább, telephelye Csillebérc.

c) A Szeretlen Kémiai Kutatólaboratórium a Központi Kémiai Kutatóintézet telephelyén és szervezetiileg a Kémiai Kutatóközpont-hoz csatlakozva működik tovább.

d) Az MSZKI elhelyezéséről a SZTAKI-val történő összevonást követően a SZTAKI területén kell gondoskodni.

e) A Pszichológiai Intézet elhelyezésével kapcsolatban alapfeltétel, hogy a *Teréz körüti épületet ki kell üríteni*, és az intézet elhelyezése a következő variációk valamelyikeként oldható meg:

— a Szondi utcai laboratórium a KOKI területére költözik, és az intézet Teréz körüton elhelyezett része a Szondi utcában kap helyet,

— a Szondi utcai laboratórium a jelenlegi helyén marad, és az intézet Teréz körüton elhelyezett része a Várba költözik.

f) *Kiürítésre kerül a Benczúr utcai épület*, ahonnan a Társadalmi Konfliktusok Kutatóközpontja megszűnése után a megmaradó létszám a Várba, a Szociológiai Intézetbe költözik, a Politikai Tudományok Intézete pedig — amelynek a Várban nem lehet az elhelyezését megoldani — a Budaörsi útra kerül.

g) A Közgazdaság-tudományi Intézet (a jelenlegi IVKI-vel együtt) és a Világgazdasági Kutatóintézet a Várba költözik, ezáltal a *Kálló esperes úti ingatlan felszabadul*.

h) A Földrajztudományi Kutatóintézet elhelyezése a Földtudományi Kutatóközpont mellett, a Budaörsi úton történik, így az *Andrássy úti épület felszabadul*.

i) A vári épületegyüttesben meg kell szüntetni a konyhát; a Budaörsi útra kell átköltöztetni az Akadimpexet, az RKKL Budapesti Osztályát és a Neuromorf Információs Technológiát, míg az Akaprint a Bártfai utcába költözik.

j) A költözéssel érintett intézeteket a főtitkár írásban felkéri arra, hogy augusztus 1-jéig a költözésekkel, illetve az új területek használatra alkalmas állapotba hozásával kapcsolatos tervet és a vonatkozó költségigényeket jelentésükbe. Ezek ismeretében augusztus 20-ig a főtitkár a szükséges egyeztetéseket lefolytatja, és a költöztetésekre elkülönített 180 millió Ft-os keret felosztásáról intézkedik.

k) A tudományterületi főosztályok felhatalmazást kapnak arra, hogy a döntésekről — munkakapcsolat keretében — az intézetek vezetőit és a koordinátorokat tájékoztassák, a Pénzügyi Főosztály pedig az új elhelyezések részleteinek tisztázására az intézetekkel konzultációkat folytat.

Elkészült az új telephelyek elfoglalásának ütemterve is. (Az új telephelyekkel kapcsolatos egyeztető tárgyalásokon sok ellenérdekeltség, sőt az új telephellyel kapcsolatos szimpátia-antipátia, sőt a „megszokottság” kapott hangot. Egyes helyeken a dolgozók-nak a régi telephelyhez kialakult közeli lakása is tiltakozáshoz vezetett. Más helyen az előkészítő tájékoztatás hiánya okozott zavart. Nem tagadta a vezetés, hogy a diszciplináris racionalitás, a gazdaságosság szempontjai szembekerülhetnek az eddigi elhe-

lyezés kényelmével. És azt sem, hogy a költözés sok esetben a munka időleges zavarásával is járhat.)

Az ütemterv a telephely-változtatások és telephely-rendbehozások végső időpontját 1998. október 1-ben állapította meg.

A többletforrások szétosztása

A Konzolidációs Bizottság 1997. június 30-i ülésén döntést hozott a konzolidáció végrehajtására az állami költségvetésből biztosított 1997. évi *többletforrások* felosztásáról is. Ennek megfelelően a rendelkezésre álló 600 millió forintból az egyes kutatóintézetekhez került 270 millió forint az alapellátási hiányok pótlására, 60 millió forint pedig az intézeti könyvtárfejlesztések segítésére. További 90 millió forint új kutatási irányok fejlesztését fogja szol-

2. táblázat

KONSZOLIDÁCIÓS KERET (270 MILLIÓ FT) FELOSZTÁSA								
Intézmények	1997. évi költségvetésben jóváhagyott támogatás, E Ft	Támogatás-megosztás %	A keret 50%-ának a 3. oszlop szerinti arányokban megállapított összege, E Ft	Tudományos értékelés (I., II., III.)	Támogatás (2. oszlop) tudományos értékelés (5) szerint súlyozott összege, E Ft	Súlyozott támogatás megosztása %	A keret 50%-ának a 7. oszlop szerinti arányban megállapított összege, E Ft	Intézeti konzolidációs támogatás (4+8) E Ft
Matematikai és természettudományi kutatóintézetek								
Atommagkutató Intézet	199 498	8,7	4 698	II.	299 247	8,2	4 428	9 126
Csillagászati Kutatóintézet	59 992	2,6	1 404	III.	59 992	1,6	864	2 268
Földrajztudományi Kutatóintézet	42 383	1,9	1 026	III.	42 383	1,2	648	1 674
Geodéziai és Geofizikai Kutatóintézet	69 405	3,0	1 620	III.	69 405	1,9	1 026	2 646
Izotópkutató Intézet	158 928	7,0	3 780	II.	238 392	6,5	3 510	7 290
KFKI Atomenergiái Kutatóintézet	218 010	9,5	5 130	II.	327 015	8,9	4 806	9 936
KFKI Mérés- és Számítástechnikai Kutatóintézet	93 026	4,1	2 214	III.	93 026	2,5	1 350	3 564
KFKI Anyagtudományi Kutatóintézet	144 501	6,3	3 402	II.	216 752	5,9	3 186	6 588
KFKI Részecske- és Magfizikai Kutatóintézet	268 216	11,7	6 318	I.	536 432	14,6	7 884	14 202
KFKI Szilárdtestfizikai Kutatóintézet	164 431	7,2	3 888	I.	328 846	9,0	4 860	8 748
Központi Kémiai Kutatóintézet	300 236	13,1	7 074	I.	600 472	16,4	8 856	15 930
Matematikai Kutatóintézet	97 438	4,3	2 322	II.	146 157	4,0	2 160	4 482
Műszaki Fizikai Kutatóintézet	118 541	5,2	2 808	II.	177 812	4,9	2 646	5 454
Számítástechnikai és Automatizálási Kutató Int.	229 710	10,1	5 454	II.	344 565	9,4	5 076	10 530
Természettudományi Kutatólaboratóriumai								
TTKL Geokémiai Kutatólaboratórium	34 603	1,5	810	III.	34 603	0,9	486	1 296
TTKL Kristályfizikai Kutatólaboratórium	39 434	1,7	918	I.	78 868	2,2	1 188	2 106
TTKL Szervetlen Kémiai Kutatólaboratórium	47 342	2,1	1 134	II.	71 013	1,9	1 026	2 160
MATEMATIKAI ÉS TERMÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZETEK összesen:	2 285 694	100,0	54 000		3 664 980	100,0	54 000	108 000

gálni. A fennmaradó 180 millió forint az egyes telephely-változtatások végrehajtásához szükséges.

Az alapellátási hiányok pótlására rendelkezésre álló 270 millió forintot a következők szerint osztották fel:

— a matematikai és természettudományi kutatóintézetek 40%-kal, azaz 108 millió Ft-tal,

— az élettudományi kutatóintézetek 40%-kal, azaz 108 millió Ft-tal,

— a társadalomtudományi kutatóintézetek 20%-kal, azaz 54 millió forinttal részesednek.

A főtítkárr — a kuratóriumok elnökeivel és az AKT vezetőivel konzultálva, azok egyetértésével — a felosztásra a következő módszert határozta meg:

Intézmények	1997. évi költségvetésben jövahagyott támogatás, E Ft	Támogatás-megosztás %	A keret 50%-ának a 3. oszlop szerinti arányokban megállapított összege, E Ft	Tudományos értékelés (I., II., III.)	Támogatás (2. oszlop) tudományos értékelés (5) szerint súlyozott összege, E Ft	Súlyozott támogatás megoszlása %	A keret 50%-ának a 7. oszlop szerinti arányban megállapított összege, E Ft	Intézet konszolidációs támogatás (4+8) E Ft
Élettudományi Kutatóintézetek								
Állatorvos-tudományi Kutatóintézet	53 043	5,4	2 916	II.	79 564	5,6	3 024	5 940
Balaton Limnológiai Kutatóintézet	66 477	6,7	3 618	II.	99 715	7,0	3 780	7 398
Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézet	108 018	11,0	5 940	II.	162 027	11,4	6 156	12 096
Mezőgazdasági Kutatóintézet	141 163	14,3	7 722	III.	141 163	10,0	5 400	13 122
Növényvédelmi Kutatóintézet	98 247	10,0	5 400	II.	147 371	10,4	5 616	11 016
Ökológiai és Botanikai Kutatóintézet	90 113	9,1	4 914	III.	90 113	6,4	3 456	8 370
Szegedi Biológiai Központ								
SZBK Biofizikai Intézet	69 272	7,0	3 780	I.	138 544	9,8	5 292	9 072
SZBK Biokémiai Intézet	72 798	7,4	3 996	I.	145 596	10,3	5 562	9 558
SZBK Genetikai Intézet	73 954	7,5	4 050	II.	110 931	7,8	4 212	8 262
SZBK Növénybiológiai Intézet	80 267	8,1	4 374	II.	120 400	8,5	4 590	8 964
SZBK Enzimológiai Kutatóintézet	50 052	5,1	2 754	I.	100 104	7,0	3 780	6 534
Talaj- és Agrokémiai Kutatóintézet	82 596	8,4	4 536	III.	82 596	5,8	3 132	7 668
ÉLETTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZETEK összesen:	986 000	100,0	54 000	—	1 418 124	100,0	54 000	108 000
Társadalomtudományi Intézetek								
Állam- és Jogtudományi Intézet	44 885	4,6	1 242	III.	44 885	2,8	756	1 998
Filozófiai Intézet	31 897	3,3	891	II.	47 846	3,0	810	1 701
Ipar- és Vállalatgazdaság-kutató Intézet	19 822	2,0	540	I.	29 733	1,9	513	1 053
Irodalomtudományi Intézet	72 369	7,5	2 025	I.	144 738	9,2	2 484	4 509
Közgazdaság-tudományi Intézet	90 980	9,4	2 538	II.	136 470	8,7	2 349	4 887
Művészettörténeti Kutatóintézet	33 800	3,5	945	I.	67 600	4,3	1 161	2 106
Néprajzi Kutatóintézet	40 428	4,2	1 134	I.	80 856	5,1	1 377	2 511
Nyelvtudományi Intézet	103 712	10,7	2 889	I.	207 424	13,2	3 564	6 453
Politikai Tudományok Intézete	61 070	6,3	1 701	II.	91 605	5,8	1 566	3 267
Pszichológiai Intézet	76 178	7,8	2 106	II.	114 267	7,3	1 971	4 077
Regionális Kutatások Központja	67 003	6,9	1 863	II.	100 505	6,4	1 728	3 591
Régészeti Intézet	55 608	5,7	1 539	II.	83 412	5,3	1 431	2 970
Szociológiai Intézet	35 338	3,6	972	III.	35 338	2,2	594	1 566
Társadalmi Konfliktusok Kutatóközpontja	29 331	3,0	810	III.	29 331	1,9	513	1 323
Történettudományi Intézet	90 537	9,3	2 511	I.	181 074	11,5	3 105	5 616
Világgazdasági Kutatóintézet	60 506	6,2	1 674	II.	90 759	5,8	1 566	3 240
Zenatudományi Intézet	58 736	6,0	1 620	II.	88 104	5,6	1 512	3 132
TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZETEK összesen:	972 200	100,0	27 000		1 573 947	100,0	27 000	54 000
KUTATÓINTÉZETEK ÖSSZESEN:	4 243 894		135 000		6 657 051		135 000	270 000

1. Az egyes tudományterületekre megállapított keret 50%-a az 1997. évi intézeti költségvetésekben jóváhagyott költségvetési támogatás arányában kerüljön felosztásra, de figyelmen kívül kell hagyni

– a matematikai és természettudományi kutatóintézetek közül a MÜKKI-t és a BKKL-t,
– az élettudományi kutatóintézetek közül a Biofizikai Kutatólaboratóriumot, illetve ezek költségvetési támogatását.

2. A keret másik 50%-át az 1995. évi intézményi értékelésekkel (I-III.) az 1997. évi súlyozottan „képzett támogatás” arányában kell felosztani úgy, hogy

– az I. minősítést kapott intézetek támogatását 2-szeres,

– a II. minősítést kapott intézetek támogatását 1,5-szörös,

– a III. minősítést kapott intézetek támogatását 1-szeres szorzóval kell figyelembe venni. (Az 1. pontban felsorolt intézeteket itt is figyelmen kívül kell hagyni.) Az intézetek besorolása az 1995. évi felmérések és akkor kialakított értékeléseket követték. Akkor az AKT, a kuratóriumok és a tudományos osztályok alakították ki az értékkrendet.

Könyv- és folyóiratbeszerzés egyszeri támogatása

Az intézethálózat könyvtárai évek óta a fenntartás minimuma alatti szinten tengődnek. Ahogy az elnök közgyűlési előadásában is elhangzott: a leromlás oka, hogy az informatikai társadalom következményeit a könyv- és folyóirat-ellátásban sem gondoltuk végig, s hogy a hazai könyvpiac „felrobbanása”, a nyugati árak érvényesülése a korábbi szinten tartást is lehetetlenné teszi. Hozzájárul mindehhez az intézethálózat 1991–1996 közötti példátlanul alulfinanszírozott volta is.

Az új vezetésnek az is állandó erőfeszítése, hogy a központi könyvtár évek óta húzódo vágását az intézetkonszolidációval párhuzamosan oldja meg. (Azt a javaslatot, hogy Akadémiai Könyvtár bázis-költségvetési vagy egyszeri — évi — gondjait az intézetkonszolidáció terhére oldják meg, a Konszolidációs Bizottság elvetette.)

A könyv- és folyóirat-beszerzés támogatására ez évben elkülönített 60 millió Ft-ból

A KÖNYV-, FOLYÓIRAT-BESZERZÉSI KERET FELOSZTÁSA, E Ft	
Intézmények	Új arányok szerinti keret
Matematikai és természettudományi kutatóintézetek	
Atommagkutató Intézet	4 163
Bányászati Kémiai Kutatólaboratórium	–
Csillagászati Kutatóintézet	1 602
Földrajztudományi Kutatóintézet	738
Geodéziai és Geofizikai Kutatóintézet	782
Izotópkutató Intézet	1 411
KFKI Központi Könyvtár	7 592
KFKI Anyagtudományi Kutatóintézet	25
KFKI Atomenergiái Kutatóintézet	165
KFKI Mérés- és Számítástechnikai Kutatóintézet	124
KFKI Részecske- és Magfizikai Kutatóintézet	433
KFKI Szilárdtestfizikai Kutatóintézet	103
Központi Kémiai Kutatóintézet	8 204
Matematikai Kutatóintézet	3 321
Műszaki Fizikai Kutatóintézet	1 157
Műszaki Kémiai Kutatóintézet	–
Számítástechnikai és Automatizálási Kutató Intézet	3 756
Természettudományi Kutatólaboratóriumai	–
TTKL Geokémiai Kutatólaboratórium	221
TTKL Kristályfizikai Kutatólaboratórium	126
TTKL Szervetlen Kémiai Kutatólaboratórium	77
Matematikai és természettud. kutatóint. összesen:	34 000
Élettudományi kutatóintézetek	
Állatorvos-tudományi Kutatóintézet	1 074
Balaton Limnológiai Kutatóintézet	396
Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézet	1 587
Mezőgazdasági Kutatóintézet	1 874
Növényvédelmi Kutatóintézet	1 101
Ökológiai és Botanikai Kutatóintézet	456
Szegedi Biológiai Központ	7 023
SZBK Enzimológiai Kutatóintézet	1 275
Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézet	1 214
Élettudományi kutatóintézetek összesen:	16 000
Társadalomtudományi kutatóintézetek	
Állam- és Jogtudományi Intézet	183
Filozófiai Intézet	759
Ipar- és Vállalatgazdasági Kutatóintézet	577
Irodalomtudományi Intézet	445
Közgazdaság-tudományi Intézet	1 954
Művészettörténeti Kutatóintézet	424
Néprajzi Kutatóintézet	313
Nyelvtudományi Intézet	475
Politikai Tudományok Intézete	1 069
Pszichológiai Intézet	277
Regionális Kutatások Központja	845
Régészeti Intézet	684
Szociológiai Intézet	78
Társadalmi Konfliktusok Kutatóközpontja	356
Történettudományi Intézet	439
Világgazdasági Kutatóintézet	644
Zeneltudományi Intézet	478
Társadalomtudományi kutatóintézetek összesen:	10 000
KUTATÓINTÉZETEK ÖSSZESEN:	60 000

— a matematikai és természettudományi kutatóintézetek 34 millió Ft-tal,

— az élettudományi kutatóintézetek 16 millió Ft-tal,

— a társadalomtudományi kutatóintézetek 10 millió Ft-tal részesednek. Ennek az intézetek közötti felosztása az AKT vezetői által kidolgozott arányok megtartásával történt.

A végrehajtás ellenőrzése, korrekciói

A kilenctagú Konszolidációs Bizottság 1997. augusztus 26-án tartott ülésén áttekintette a június 30-i ülésén hozott határozatok végrehajtásának helyzetét, illetve a határozatok óta eltelt idő alatt felmerült problémákat.* Ezek alapján a következő döntéseket hozta:

1. *Elhelyezésekkel, költözésekkel kapcsolatban*

— megállapította, hogy a felkért koordinátorok, illetve intézetek a főtitkárhoz a költözéssel kapcsolatos igényeket eljuttatták;

— a benyújtott igények jóváhagyásra csak részlegesen alkalmasak.

a) Szilárdtestfizikai Kutatóintézet — Kristályfizikai Kutatólaboratórium: igényei alapvetően elfogadhatóak, egyeztetés után — esetleges csökkentéssel — a főtitkár a munkák elvégzését jóváhagyja.

b) Központi Kémiai Kutatóintézet — Szeretlen Kémiai Kutatólaboratórium javaslata: az a) pontban leírtaknak megfelelően jóváhagyható. Megállapítást nyert az is, hogy itt folyt, illetve folyik a leginkább előkészített, legkörültekintőbb munka.

c) Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézet — Mérés- és Számítástechnikai Kutatóintézet: a beküldött anyag elfogadható, a költözés 1998. év elején várható. Kisebb pontosítások után az igény főtitkári jóváhagyásra alkalmas.

d) Az anyagtudományi kutatóintézetek igénye nem fogadható el, a főtitkár kezdeményezzen külön tárgyalást a koordinátorral, illetve szükség szerint mások bevonásával. Amennyiben nem sikerül érdemleges eredményre jutni, a Konszolidációs Bizottság nem zárkózik el at-

tól, hogy a legközelebbi közgyűlésen a Műszaki Fizikai Kutatóintézet megszüntetését kezdeményezze azzal, hogy egy-egy csoport az intézetből a KFKI Szilárdtestfizikai Kutatóintézethez, illetve a Budapesti Műszaki Egyetemhez kerüljön át.

e) A társadalomtudományi intézetek elhelyezésével kapcsolatos korábbi elképzeléseket, a Várba történő telepítéseket a realitások figyelembevételével ismételten meg kell vizsgálni.

A bizottság célul tűzte ki, hogy a Várba a Világgazdasági Kutatóintézet és a Politikai Tudományok Intézete (és természetesen a korábbi elképzeléseknek megfelelően a Társadalmi Konfliktusok Kutatóközpontja) kerüljön.

A bizottság megbízta Szász Zoltán kuratóriumi elnököt, hogy — külön bizottság közreműködésével — az új elképzelések szerinti elhelyezésre, illetve költözésekre szeptember 10-ig készítsen javaslatot.

f) A főtitkár vizsgálja meg a Pszichológiai Intézet Teréz körüti részlegének a Victor Hugo utcai épületbe történő költözésének a lehetőségét. Amennyiben ez megoldható, a bizottság — a korábbi elképzelésektől eltérően — egyetért ezzel az elhelyezéssel.

2. A Konszolidációs Bizottság elfogadta a kuratóriumok által az intézetenkénti létszámra vonatkozóan kialakított javaslatot. Állást foglalt abban is, hogy az intézeteket a főtitkár a megállapított létszámról levélben értesítse. A kiküldésre kerülő levélben szerepeljen az, hogy

— az adott intézetnek a konszolidáció végrehajtása után hány főnyi, az Akadémia által finanszírozott létszáma lehet;

— a létszámok megállapításánál milyen szempontokat vettek figyelembe a kuratóriumok (ha strukturális átalakulás következik be, a korösszetétel javítására kell törekedni, ennek részeként figyelembe kell venni a nyugdíjtörvény előírásait, más intézményekben — egyetemeken, más kutatóhelyeken — milyen területen folynak kutatások, illetve történtek fejlesztések, az intézeti költözéseknek a hatása);

— az említett létszám érdekében ebben az évben végrehajtható létszámcsökkentéseket név szerint és a vonatkozó anyagi igények megjelölésével záros határidőn belül jelentsék be, miután az Akadémia a létszámcsökkentések ez évi végrehajtásához megfelelő forrásokkal rendelkezik.

* A Konszolidációs Bizottság ülésein készült Emlékeztetőket az Akadémiai Értesítő teljes terjedelmében közölni fogja.

Lapzártaig a Konszolidációs Bizottság legutóbbi ülését 1997. szeptember 18-án tartotta. Ezen az ülésen a még nyitott létszámkérdésekkel és az elhelyezésekkel, költözésekkel kapcsolatos ügyek áttekintésével, a még hiányzó döntések meghozatalával foglalkozott. Ezekben a kérdésekben a következő döntések születtek.

1. A létszámmal kapcsolatban:

a) Megerősítette, hogy a Szociológiai Intézet és a Politikai Tudományok Intézete együttes létszáma 100 fő lehet, amelyből a kutatók száma 83-nál nem lehet kevesebb.

b) A 100 fő összlétszám, illetve a 83 fő kutatói létszám intézetek közötti megosztásáról a kijelölt koordinátor — az érintett igazgatókkal és a Társadalomtudományi Kuratórium elnökével egyeztetve — dönt.

c) A fentiekről a főtítkár a koordinátort és az igazgatókat írásban tájékoztassa.

2. Elhelyezésekkel, költözésekkel kapcsolatban

- a) Megerősítette korábbi állásfoglalását
- a Szervetlen Kémiai Kutatólaboratórium,
 - a Kristályfizikai Kutatólaboratórium,
 - a KFKI Mérés- és Számítástechnikai Kutatóintézet,
 - a Földrajztudományi Kutatóintézet (és a vele együtt költöző Földrajzi Társaság),
 - Az Akaprint Kft.,
 - az Akadimpex Kft

költözésével, illetve elhelyezésével kapcsolatban.

b) Tudomásul vette a főtítkár eddigi, a költözési, átalakítási költségek megállapításával összefüggő intézkedéseit, valamint azt, hogy a Budaörsi úti kutatóház rendbetételére vonatkozóan külön, az intézményektől független javaslat készül.

c) Úgy döntött, hogy a Pszichológiai Intézet Teréz körúton elhelyezett része a Victor Hugo utcába költözik, a Pénzügyi Főosztály az ottani helyiségek felszabadításához szükséges intézkedéseket (bérletek felmondása) tegye meg.

d) Szász Zoltán kuratóriumi elnök javaslatát elfogadva úgy döntött, hogy a Politikai Tudományok Intézete és a Világgazdasági Kutatóintézet a Várba költözik, a Közgazdaságtudományi Kutatások Központja pedig a Budaörsi úton marad.

e) A korábbi döntéseket módosítva a Regionális Kutatások Központja Budapesti Osztálya a jelenlegi helyen marad. Erről a Pénzügyi Főosztály az RKK főigazgatóját értesítse.

f) Egyetértett azzal — amit az OTKA vezetése is tudomásul vesz —, hogy az OTKA Iroda a Budaörsi úton kapjon elhelyezést, a Könyves Kálmán körüti bérlemből ide költözzön.

g) Számolni kell azzal, hogy ha létrejön a Társadalomtudományi Egyesületek Szövetsége, annak elhelyezése (kb. két szoba) a Várban megoldható legyen.

Csillebérc, 1996–1997.
Az elnök először egyedül, majd másodszor a főtítkárral, a főosztályvezetőkkel és Nagy Károly osztályelnökkel — még a közgyűlés előtt — bejárta a KFKI mai intézeteit. A hatalmas kiterjedésű telephelyen jól működő intézetek és kiürült, belsőleg romos épületek helyezkednek el. (Ez utóbbiakat természetesen leromlott állapotban is fenn kell tartani.) A közgyűlésen előterjesztett telephely-összevonások legnagyobb „tétele”: a volt KFKI helyén az új fizikai és fizikai-kémiai kutatóegységek racionális szervezeti egységbe és felújított épület-körülmények közé juttatása

h) Fenti keretek közötti részletek jóváhagyását, kiigazítások elrendelését a Konszolidációs Bizottság a főtitkár hatáskörébe utalta.

A Konszolidációs Bizottság munkaterve október–november hónapra

Ahogy az elnök elkészíttette az összes akadémiai vezetőtestület — az elnökség mellett a Vezetői Kollégium, az apparátus-értekezletek, a Stratégiai Iroda és Programbizottság, az osztályelnöki értekezletek — őszi tervét, úgy elkészítette a Konszolidációs Bizottság ütemtervét is. Meghatározva az elérendő célok, döntések időpontjait. A bizottság e szerint ülésezik. (Igazodik e célrendszerhez a Vezetői Kollégium, az elnökségi ülések vonatkozó napirendjei is.)

A decemberi közgyűlés előtt a következő ülésekre került, illetve kerül sor:

1997. október 16., csütörtök

- az 1997. évi fejlesztési keret (90 millió forint) felosztásának elvei,
- az 1998. évi konszolidációs keret (600 millió forint) felosztásának elvei,
- telephely-változtatások ütemterve,
- a vári épületegyüttes területfelosztási javaslatának jóváhagyása,
- tájékoztató a MÜKKI és a BKKL átadásának helyzetéről,

• tájékoztató az átadásra felajánlott társadalomtudományi kutatóhelyekre vonatkozó további lépésekről.

1997. október 22., szerda

- javaslat az 1997. évi fejlesztési keret (90 millió forint) felosztására,
- javaslat az 1998. évi konszolidációs keret (600 millió forint) felosztására,
- tájékoztató a kutatóintézeti létszámváltozásokról, illetve az ezzel kapcsolatos munkajogi kérdésekről.

1997. november 10., hétfő

- tájékoztató a telephely-változtatások helyzetéről,
- tájékoztató a konszolidációs folyamat során felszabaduló ingatlanok hasznosításának elveiről,
- tájékoztató az Akadémiai Könyvtár, és a KESZ konszolidációjának helyzetéről,
- a bizottság közgyűlési előterjesztésének tervezete.

1997. november 20., csütörtök

- a bizottság közgyűlési előterjesztésének véglegesítése,
- a közgyűlés elé terjesztendő alapító okiratok tervezetének jóváhagyása,
- a bizottság 1997. I. félévi munkatervének elfogadása.

1996-ban az elnök két, később egyetemnek átadásra felajánlott kutatóegységet — mind a miskolci, mind a Veszprémi Műszaki Kémiai Kutatóintézetet — felkeresett. Képünkön: az MTA és a Miskolci Egyetem közötti megállapodás alapján az egyetemhez átkerülő Bányászati Kémiai Kutatólaboratórium épülete

STRATÉGIAI KUTATÁSOK

KRÓNIKA

1997 második negyedében intenzív munka folyt a stratégiai kutatási programok körében. Erről a nagyközönség nem mindig értesül és nem a kellő mélységben, pontossággal. A Programbizottság július 1-jei, félévet értékelő ülésén, amelyen az egyes programok vezetői is jelen voltak, az elnök ezért hangsúlyozta, hogy állandó tájékoztatási kötelezettségünk van a „megrendelővel”, vagyis a kormánnyal, Országgyűléssel, szélesebb értelemben az egész hazai közvéleménnyel szemben. Ezt kívánta szolgálni a szeptember 22-én tartott sajtótájékoztató, amelyen a Programtanács elnöke bemutatta az első „központi” kiadványokat és ismertette az őszre tervezett nagyszámú és jelentős programot, rendezvényt. Az alábbiakban összeállítást közlünk az eddig megtartott rendezvényekről. (A széles nyilvánosság — így a sajtó, televízió, a rádió — részvételével rendezett konferenciák címeit vastag betűvel szedtük.)

I. Rendszerváltozás: piacgazdaság, társadalom, politika (A piacgazdaságra való átmenet és társadalmi hatásai)

Programvezetők: Andorka Rudolf † (Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem a továbbiakban: BKE), Kulcsár Kálmán (MTA Politikatudományi Intézete, a továbbiakban: PTI), Hankiss Elemér, Vitányi Iván (MTA Szociológiai Intézete)

Programtitkárok: Skorán Éva (BKE), Vetier Péterné (MTA Szociológiai Intézete), Guba László (MTA PTI)

Bázisintézmények: MTA Kutatásszervezési Intézete, MTA Szociológiai Intézete, MTA Politikatudományi Intézete

Alprogramok:

I) A társadalmi struktúra a piacgazdaságra való átmenet korában

(Témavezető: Andorka Rudolf)

1. „Társadalmi rétegződés” (témafelelős: Tóth István György)
2. „Oktatás” (témafelelős: Gázso Ferenc)
3. „A gazdasági szereplők szociológiai elemzése” (témafelelős: Lengyel György)
4. „Polgárosodás” (témafelelős: Kovách Imre)
5. „Demográfiai folyamatok” (témafelelős: Vukovich György)

II) Az életmód, az életvitel, a kultúra, a tudat átalakulása

(Témavezető: Hankiss Elemér, Vitányi Iván)

1. „Társadalmi szerkezet — értékszerkezet — életmód” (témafelelősök: Hankiss Elemér, Tibori Tímea, Füstös László)

2. „A kultúra állapota, fejlődésének tendenciái” (témafelelősök: Hidy Péter, Illés Katalin)

3. „Etnikai és nemi identitás és szocializáció” (témafelelősök: Kemény István, Neményi Mária)

4. „Életstratégiák” (témafelelősök: Losonczy Ágnes, Szalai Júlia)

III) Társadalmi változások és a politikai rendszer

(Témavezető: Kulcsár Kálmán)

1. „A piacgazdaság kialakulásának politikai és társadalmi összefüggései” (témafelelősök: Kovách Imre, Szalai Erzsébet)

2. „Értékválság és deviancia: a társadalmi integráció alakulása” (témafelelős: Pataki Ferenc)

3. „Az állami szociálpolitika alakulása, paradigmák léte és lehetősége, várható következményeik” (témafelelős: Ferge Zsuzsa)

4. „A politikai rendszer alakulása” (témafelelős: Kulcsár Kálmán)

5. „A civil szerveződés és a társadalom” (témafelelős: Stumpf István)

6. „Politikai tudat — politikai magatartás: a magyarországi politikai kultúra változásai” (témafelelősök: Bayer József, Szabó Márton)

A) Rendezvények (1997. szeptember 4-ig)

1997. április 10–11. **A kultúra pénze, a pénz kultúrája** (Nyilvános vita) „Az életmód, az életvitel, a kultúra, a tudat átalakulása” alprogramhoz kapcsolódó nyilvános konferencia, tíz előadással. Társ-

rendezők: Művelődési és Köznevelési Minisztérium, az MTA Szociológiai Intézete, a Nemzeti Kulturális Alap és a Művészeti Szakszervezetek Szövetsége, 250 résztvevő. Előadók: Glatz Ferenc, Vitányi Iván, Nagy Attila, Tardos Róbert, Harsányi László, Gyimesi László, Csillag István, Michael Wimmer (Ausztria), Inkei Péter. (Atrium Hyatt Szálló)

május 7-8. Rendszerváltozás és konszolidáció: változó értékek, érdekek és intézmények a szászadvegi magyar társadalomban (Nyilvános vita)

A „Társadalmi változások és a politikai rendszer” c. alprogramokhoz kapcsolódó, az MTA Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya által rendezett közgyűlési tudományos ülésszak, 80 résztvevő. Előadók: Göncz Árpád, Kulcsár Kálmán, Lőrincz Lajos, Huszár Tibor, Simai Mihály, Ágh Attila, Szalai Erzsébet stb. (MTA Székház, Nagyterem)

május 29. A politikai törésvonalaknak, a pártrendszer tagoltságának és struktúrájának politológiai elemzés (Műhelyvita) Tanulmányok vitája a „Társadalmi változások és a politikai rendszer” alprogram keretében. (MTA PTI)

június 5. Polgárosodás (Szakértői vita) „A társadalmi struktúra a piacgazdaságra való átmenet korában” alprogram keretében elkészült 5 tanulmány vitája. (MTA PTI)

június 5. Rendszerváltás, gazdasági átalakulás, elit; Piacgazdaság és gazdasági elit; A civil társadalom és az állam viszonya; Változások a társadalmi szerkezetben (Műhelyvita) A „Társadalmi változások és a politikai rendszer” alprogram keretében. (MTA PTI)

június 10-12. Népesedési helyzet; Gazdasági szereplők és magatartások; A civil érdekégyeztetés típusai és kapcsolatuk a politikai rendszer elemeivel; Az oktatási rendszer és a társadalmi szerkezet összefüggései és kölcsönhatásai (Tanulmányok műhelyvitája) „A társadalmi struktúra a piacgazdaságra való átmenet korában” alprogram keretében. (BKE)

június 19-23. Civil önszerveződéses generációs metszetben; A korporatív szerveződések helyzete Magyarországon; Politikai bizalom és rendszerstabilitás (Tanulmányok műhelyvitája) A „Társadalmi változások és a politikai rendszer” alprogram keretében. (MTA PTI)

B) Kiadványok

Magyarország az ezredfordulón c. sorozatban: *Globalizáció és nemzeti érdek*. Budapest, 1997. 197 p.

A demokrácia intézményei Magyarországon. Budapest, 1997. 187 p.

Előkészületben:

Sárközy Tamás: Tulajdoni rendszerváltás, a privatizáció joga (1997. november)

Rendszerváltozás, piacgazdaság, társadalom, politika. Helyzetkép (1998. február)

A magyar társadalom kulturális állapota (1998)

Piacgazdaság és a társadalmi szerkezet átalakulása (1998. április)

Műhelymonográfiák

Kulturális stratégiák: kultúrpolitika, közművelődés. (Lehetőségek, alternatívák) (1998. június)

Társadalmi változások és a politikai rendszer (1998. június)

II. A magyar agrárium helyzete és jövője

Programvezetők: Kovács Ferenc, Láng István (MTA)

Programtitkárok: Kovács János (MTA), Csete László („AGRO-21” iroda)

Bázisintézmények: MTA KSH

Alprogramok:

I) Az agrártermelés tudományos alapozása

(Programvezető: Kovács Ferenc)

1. Az agrártermelés tudományos alapozásának közigazgatási tényezői (témafelelős: Sipos Aladár, Varga Gyula)

2. A termőföld szerepe az agrárgazdaságban (témafelelős: Stefanovits Pál)

3. A termelés tudományos alapjai a növénytermelésben és a növény-nemesítésben (témafelelősök: Bedő Zoltán, Ruzsányi László)

4. Az állattenyésztés, a takarmánygazdálkodás fejlesztési lehetőségei (témavezető: Horn Péter)

5. Állategészségügy, növényegészségügy (témavezetők: Király Zoltán, Varga János)

6. A kertészet helyzete és a fejlesztés lehetőségei (témavezető: Papp János)

7. Az erdő- és fagazdaság szerepe és fejlesztése (témavezető: Solymos Rezső)

8. Lépéstartás Európával a biotechnológiában (témavezető: Dudits Dénes)

9. Agrártermelés — környezetvédelem — népességügy (témavezetők: Kovács Ferenc, Kádár Imre)

II) A minőség dimenziói az agrárgazdaságban („AGRO-21” iroda)

(Programvezető: Láng István)

1. Az alapanyag-előállítás folyamatainak minőségi problémái (horizontális analízisek)

2. Az alapanyag-feldolgozás és a piacra jutás folyamatainak minőségi ugrópontjai (vertikális analízisek)

3. Az agrárgazdaság minőségi fejlődését alakító speciális vizsgálatok

A) Rendezvények (1997. szeptember 5-ig)

1996. december 5. Agrárgazdaság az ezredforduló Magyarországon (Nyilvános vita) „Az agrártermelés tudományos alapozása” alprogram keretében országos tanácskozás, 350 résztvevővel Előadók: Kovács Ferenc, Glatz Ferenc, Horn Péter,

Sipos Aladár, Varga Gyula, Ruzsányi László, Papp János, Solymos Rezső, Biacs Péter.

(MTA Székház, Nagyterem)

1997. január 22. A mezőgazdasági termelés műszaki-technikai hátterének helyzete és fejlesztése (Nyilvános vita) „Az agrártermelés tudományos alapozása” alprogram keretében rendezett szakmai konferencia, 350 résztvevő. (Gödöllő)

január 31. Országos Erdő-, Vad- és Fagazdaság-tudományi Fórum (Nyilvános vita) „Az agrártermelés tudományos alapozása” alprogram keretében, 450 fő részvételével. (MTA Székház, Nagyterem)

március 18. A magyar állattenyésztés fejlesztésének stratégiai kérdései (Szakértői vita) „Az agrártermelés tudományos alapozása” alprogram keretében, a Magyar Állattenyésztők Szövetségével és a Bábolnai Rt-vel közösen rendezett tanácskozás, 100 fő részvételével. (Bábolna)

április 3. A magyar erdő- és fagazdaság fejlesztése (Nyilvános vita) Tudományos ülés „Az agrártermelés tudományos alapozása” alprogram keretében, 120 fő részvételével. (MTA Székház, Nagyterem)

április 21. Termőföld és életminőség (Nyilvános vita) „Az agrártermelés tudományos alapozása” alprogram keretében rendezett országos tudományos tanácskozás, 250 résztvevő. Előadók: Kovács Ferenc, Várallyay György, Stefanovits Pál, Marosi Sándor, Borhidi Attila, Mészáros Ernő, Alföldi László, Bakonyi Gábor
(MTA Székház, Nagyterem)

április 25. A minőség dimenziói a magyar agrárgazdaságban az Európai Unióhoz vezető úton (Műhelyvita) „A minőség dimenziói az agrárgazdaság-

ban” alprogram keretében. Előadók: Láng István és Csete László. (Nyíregyháza)

május 15. Nemzetközi kihívások a magyar agrártudomány előtt (Nyilvános vita) „Az agrártermelés tudományos alapozása alprogram” és az MTA Agrártudományok Osztálya közgyűlési tudományos tanácskozása, 100 résztvevő. (MTA Székház, Nagyterem)

május 20. A marketing szerepe a minőségi fejlődés megvalósításában; A minőség és a vele kapcsolatos fogalmak értelmezése az agrárgazdaságban (Műhelyvita) „A minőség dimenziói az agrárgazdaságban” alprogram keretében rendezett munkamegbeszélés, tanulmányvita. („AGRO-21” iroda)

május 28. Fehérjegyazdálkodásunk helyzete és a fejlesztés feladatai (Nyilvános vita). „Az agrártermelés tudományos alapozása” alprogram keretében, a Földművelésügyi Minisztériummal, a Veszprémi Akadémiai Bizottsággal és a Pannon Agrártudományi Egyetemmel közösen rendezett országos tanácskozás (Nagy Frigyes miniszter részvételével), 140 résztvevő. (Mosonmagyaróvár)

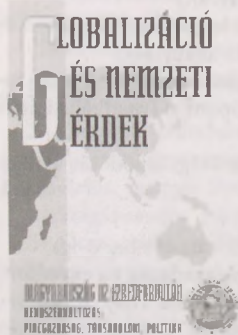
május 29. A XXI. század erdő- és fagazdasága (Nyilvános vita) „Az agrártermelés tudományos alapozása” alprogram keretében rendezett országos tanácskozás. Előadók: Magyar János, Solymos Rezső, Mátyás Csaba, Bartha Dénes, Kóhalmy Tamás, Kovács Jenő. 200 résztvevő. (MTA Székház, Nagyterem)

május 29. Regionális agrárkutatás és vidékfejlesztés (Szakértői vita) „Az agrártermelés tudományos alapozása” és „A minőség dimenziói az agrárgazdaságban” alprogramok keretében az MTA Ag-

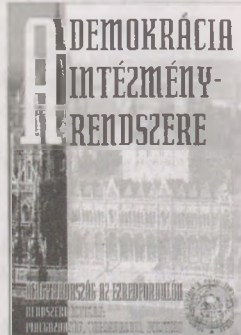
MAGYARORSZÁG AZ EZREDFORDULÓN

STRATÉGIAI KUTATÁSOK A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIÁN

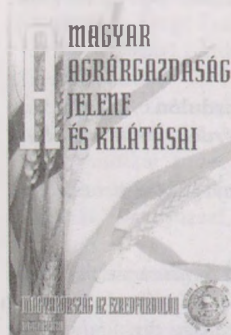
Az MTA stratégiai kutatásainak összegző eredményeit a szélesebb közönség számára a „Magyarország az ezredfordulón” c., most induló könyvsorozatban adja közre. A kötetek megvásárolhatók a könyvesboltokban, a fővárosi és vidéki akadémiai és egyetemi központokban, valamint a MTA Történettudományi Intézetében. (Cím: MTA TTI, 1013 Bp., Üri u. 53., Dobos Anikó terjesztő.)

Ára: 510 Ft

Ára: 490 Ft

Ára: 540 Ft

Előkészületben:

Sárközy Tamás: Tulajdoni rendszerváltás, a privatizáció joga
Erdő-, vad- és fagazdaság

Tervezett kötetek:

A településszerkezet fejlesztésének alternatívái és korlátai

rártudományok Osztálya, Agrárközgazdasági Bizottsága, Miskolci Akadémiai Bizottsága, Mezőgazdasági Szakbizottsága és a GATE Fleischmann Rudolf Mezőgazdasági Kutatóintézete által rendezett konferencia, 150 résztvevő. Előadók: Varga Gyula, Horváth Gyula, Dorgai László, Fehér Alajos (Kompolt)

május 30. *A minőség-menedzsment a mezőgazdaságban* (Műhelyvita) „A minőség dimenziói az agrárgazdaságban” alprogram keretében rendezett vita. („AGRO-21” iroda)

június 2. *Biológiai alapok hasznosítása a búza-termesztésben* (Nyilvános vita)

„Az agrártermelés tudományos alapozása” alprogram keretében rendezett tanácskozás, 250 résztvevő. (Debrecen)

június 3. *A növényvédelem környezetre, táplálékláncra gyakorolt hatása* (Műhelyvita) „Az agrártermelés tudományos alapozása” alprogram keretében. (MTA Növényvédelmi Kutató Intézete)

június 10. *Az élelmiszerek minősége* (Műhelyvita) „A minőség dimenziói az agrárgazdaságban” alprogram keretében rendezett munkamegbeszélés, tanulmányvita. („AGRO-21” iroda)

június 10. *A termésbiztonságot és a gazdaságosságot elősegítő növényi biotechnológiai eljárások* (Műhelyvita) „Az agrártermelés tudományos alapozása” alprogram keretében. (Szeged)

június 19. *A szántóföldi növénytermesztés minőségi fejlesztésének kérdései* (Műhelyvita) „A minőség dimenziói az agrárgazdaságban” alprogram keretében rendezett vita. (Martonvásár)

június 20. *Biotechnológiai kutatások* (Szakértői vita) „Az agrártermelés tudományos alapozása” program keretében. (MTA)

június 26. *A szarvasmarha-tenyésztés fejlesztésének stratégiai kérdései* (Szakértői vita) „Az agrártermelés tudományos alapozása” alprogram keretében a Magyar Állattenyésztők Szövetségével közösen rendezett országos tanácskozás. (Komárom)

szeptember 2. *Az erdő- és fagazdaság minőségi fejlesztése* (Műhelyvita) „A minőség dimenziói az agrárgazdaságban” c. alprogram keretében rendezett vita. („Agro-21” iroda)

B) Kiadványok

Magyarország az ezredfordulón c. sorozatban: Megjelent:

A magyar agrárgazdaság jelene és kilátásai. Budapest, 1997. 203 p.

Előkészületben:

Termőföld és életminőség (1998. február)

A mezőgazdasági termelés műszaki-technikai hátterének helyzete és fejlesztése (1998. június)

Műhelymonográfiák

Megjelent:

Regionális agrárkutatási és vidékfejlesztési munkakonferencia (Kompolt, 1997.)

Előkészületben:

Biológiai alapok hasznosítása a búza-termesztésben (1997. november)

A növényvédelem környezetre, táplálékláncra gyakorolt hatása (1997. december)

Nemzetközi kihívások a magyar agrártudomány előtt (1998. január)

Az erdő- és fagazdaság fejlesztése (1998. április)

A magyar állattenyésztés fejlesztésének stratégiai kérdései (1998. április)

III. Környezetvédelem és integráció

(Alapelvek a csatlakozási tárgyalásokhoz)

Programvezető: Kerekes Sándor (BKE)

Programtitkár: Kiss Károly (BKE)

Bázisintézmény: MTA Kutatásszervezési Intézet

Alprogramok:

1. Magyarország környezeti állapota. A nemzetközi környezetvédelmi szerződések által támasztott környezeti követelmények teljesítésének feltételrendszere (témafelelős: Mészáros Ernő)

2. A környezetvédelmi szabályozás. A jogharmonizáció, a hatályba léptetés és a betartatás problémái (témafelelősök: Bándi Gyula, Szlávik János)

3. Környezeti- és versenypolitika (témafelelősök: Kerekes Sándor, Veress József)

4. A környezetvédelmi szabályozás hatása a gazdasági szervezetre és az életszínvonalra (témafelelősök: Biacs Péter, Fekete Jenő György, Sántha Attila, Szlávik János, Lengyel Márton, Zsebik Albin, Kiss Károly)

5. A környezeti kihívás hatása a versenyszférára. A vállalatok környezeti felelőssége, a vállalati vezetés és szervezet átalakulása (témafelelősök: Dobák Miklós, Kerekes Sándor)

6. Intézményrendszer és társadalmi részvétel a környezetvédelemben. Az EU és a hazai gyakorlat vizsgálata (nyomásgyakorló csoportok, a szubsidiaritás elvének érvényesülése) (témafelelősök: Kindler József, Tamás Pál)

7-8. A környezetbarát városiasodás és rurális fejlődés lehetőségeinek változása, természetvédelmi területek (témafelelősök: Ángyán József, Márkus Ferenc, Ónodi Gábor)

9. A környezeti tudatosság kérdése: oktatás és média (témafelelősök: Vári Anna, Papp Sándor)

A) Rendezvények (1997. szeptember 4-ig)

május 20. *Környezeti kihívás, vállalati irányítás* (Műhelyvita)

(Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem)

május 29. *A hazai ökológiai kutatások fejlesztése* (Műhelyvita)

A tanulmányt készítette: Jermy Tibor, Borhidi Attila, Fekete Gábor, Kovács-Láng Edit. (MTA Székház, Elnöki Tanácssterem)

június 9. A környezetbarát fejlődés intézményi feltételei és EU-konformitása (Szakértői vita)

60 résztvevő (MTA Székház, Kisterem)

június 10. Magyarország környezeti állapota. A nemzetközi környezetvédelmi szerződések teljesítésének feltételrendszere (Szakértői vita)

60 résztvevő (MTA Székház, Kisterem)

június 23. Mezőgazdaság, környezetbarát városi és vidéki fejlődés, természetvédelem (Műhelyvita) (Gödöllő)

június 27. Energiagazdálkodás (Műhelyvita) (BME)

július 1. Földhasználat és tájvédelem (Szakértői vita) (BKE)

július 1. Egy kelet-közép-európai ökológiai kutatóhálózat létrehozásának lehetőségei (Műhelyvita) (MTA Székház, Elnöki Tanácssterem)

július 10. Környezetvédelmi szabályozás. Környezetvédelmi ipar (Szakértői vita) (BME)

július 22. Élelmiszeripar és a környezetvédelmi ipar (Műhelyvita) (MTA Központi Élelmiszeripari Kutatóintézet)

B) Kiadványok

Megjelent:

Zöld belépő (1997. májustól kéthavonta megjelenő Hírlevél a kutatás helyzetéről)

Előkészületben:

Magyarország az ezredfordulón c. sorozatban:
Környezetvédelem és integráció (1998)

IV. A területfejlesztési program tudományos megalapozása (Területfejlesztési Nemzeti Program megalapozása: a regionális és településfejlődés folyamatai Magyarországon)

Programvezető: Enyedi György (MTA)

Programtitkár: Borgos Györgyné (MTA — VITA Alapítvány)

Bázisintézmény: MTA Regionális Kutatások Központja (Pécs)

Alprogramok:

1. A területi fejlettség és fejlődés új indikátorai és információrendszere (témavezető: Nemes Nagy József)

EZREDFORDULÓ

STRATÉGIAI KUTATÁSOK A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIAÁN

„Kényszerpályán mozgunk, vagy van beleszólásunk saját jövőnk formálásába? Polgárt, állampolgári közösséget, nemzetet foglalkoztató kérdés. Legalábbis: szeretnénk, ha az lenne. A tudományos értelmiség egy része, nyitott szemmel járva a világot, figyelve a kutatásainak eredményeit használó társadalmakat, mindenestre felteszi e kérdést. (...)

Célunk: felszínre hozni a közösségeink előtt nyíló lehetőségeket, gazdálkodásban, életminőség-javításban, természeti, épített és emberi környezetünkkel való együttélésünkben. (...)

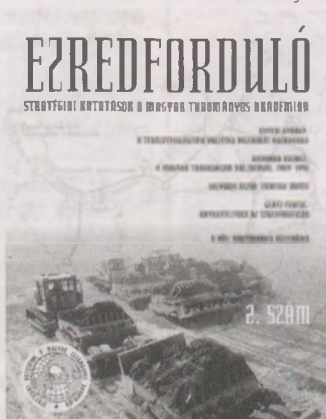
Célunk: segíteni mind a törvényhozó, mind a végrehajtó hatalomban, mind a szakadminisztrációban dolgozó politikai elitet. (...)

Célunk: a magunk megpróbálása. Vajon képesek vagyunk eme vállalkozásra? Abban már biztosak vagyunk, hogy korparancs az új korszak hajnalán a jövő lehetőségeit firtatni. Abban is, hogy a tudományos-gazdasági-igazgatási elitnek ebben részt kell vennie. Abban csak reménykedünk, hogy erre képesek vagyunk. Ha

nem sikerül, egyetlen mentségünk lehet: segíteni akartunk. Egyéneknek, közösségeknek. Mert nem nyugodhatunk bele abba a jóslásba, hogy kényszerpályán mozgunk. S még kevésbé abba, hogy az esetleges kitérés pontokról mi ne nyilatkozzunk.”

(Glatz Ferenc: Beköszöntő)

Meg jelenik évente hat alkalommal a História, a Köznevelés, a Technika és a Természet Világa mellékleteként.

2. Sikeres települések és régiók Magyarországon (témavezetők: Rechnitzer János, Barta Györgyi)
3. A területfejlesztés térszervezési és a közigazgatás-szervezés (témavezető: Pálné Kovács Ilona)
4. A területfejlesztés új finanszírozási modellje (témavezető: Rechnitzer János)
5. A közép-európai átalakulás hatása a magyar regionális folyamatokra (témavezető: Horváth Gyula)

A) Rendezvények (1997. szeptember 4-ig)

1997. április 3–4. A területi tervezés új kihívása: a területfejlesztési koncepció (Nyilvános vita)
Az MTA RKK Nyugat-Magyarországi Tudományos Intézettel, a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztériummal, az MTA Regionális Tudományos Bizottságával, a Veszprémi Akadémiai Bizottsággal, a Széchenyi István Főiskolával közösen rendezett konferencia és pódiumbeszélgetés. Előadók: Enyedi György, Ormosy Viktor, Horváth Gyula, Rechnitzer János. (Győr)

július 2. Az Alföld-kutatás fejlesztésének terve (Műhelyvita) A tanulmányt készítette: Csátri Bálint. (MTA Székház, Elnöki Tanácssterem)

augusztus 11. Az Alföld-kutatás elhelyezkedése a magyarországi területfejlesztési regionális kutatási rendszerben és a kutatási bázis kiépítésének lehetőségei (Műhelyvita) (Kecskemét, Regionális Kutatások Központja, Alföld Intézet)

szeptember 4. Sikeres térségek és települések Magyarországon (Nyilvános vita)

200 fő résztvevő. Előadók: Glatz Ferenc, Enyedi György, Fazekas Károly, Horváth Gyula, Rechnitzer János, Szörényiné Kukorelli Irén, Feles András, Izsák Éva, Csapó Tamás, Lados Mihály, Csordás László. (Székesfehérvár)

B) Kiadványok

Előkészületben a

Magyarország az ezredfordulón c. sorozatban:
A településszerkezet fejlesztésének alternatívái és korlátai (1998. január)

Műhelymonográfiák

A területi tervezés új kihívása: a területfejlesztési koncepció (Tér és Társadalom különszáma) (1998. április)

IV. Az életminőség tényezői Magyarországon (Az életminőség javítása)

Programvezető: Vizi E. Szilveszter (MTA Kísérleti Orvostudományi Kutató Intézete)

Programtitkár: Bácsy Ernő (MTA Kísérleti Orvostudományi Kutató Intézete)

Bázisintézmény: MTA Kutatásszervezési Intézet

Alprogramok:

1. Megállítható-e a népegészség romlása az egészségügyi intézményrendszer válsága idején? (témavezető: Losonczy Ágnes)

2. A tudományos és műszaki haladás eredményeinek árfelhajtó hatása: az orvosilag szükséges és a gazdaságilag lehetséges terápiás beavatkozások. (Az orvostudomány „fenntartható fejlődése”) (témavezetők: Vizi E. Szilveszter, Méhes Károly)

3. Az egészséges táplálkozás gazdaságilag is megalapozott elősegítése, a biotechnológia jövője az egészségügyi ellátásban (témavezető: Gyórfy Béla)

4. Gyógyszerellátás és finanszírozás (témavezetők: Vizi E. Szilveszter, Hamvas József, Vincze Péter)

5. Az információs forradalom tükröződése, pozitív és negatív hatásai az egészségügyi ellátásra (adatszolgáltatás, műszerfejlesztés stb.) (témavezető: Gógl Árpád)

6. Az ország veszélyeztetett régióinak környezet-egészségügyi állapotvizsgálata. (Számítások és javaslatok tömeges egészségmegőrzésre és a társadalmi költség egyidejű csökkentésére.) (témavezetők: Pintér Alán, Pintér István, Losonczy Ágnes)

A) Rendezvények (1997. szeptember 8-ig)

szeptember 6–7. Mental Health Economics, Health Policy and Health Care Reform in Central and Eastern European Countries (Nyilvános vita)

Nemzetközi tudományos konferencia az egészségügyi reform főbb kérdéseiről Közép- és Kelet-Európában, 150 fő részvételével 22 országból.

(MTA Székház, Nagyterem)

B) Kiadványok

Előkészületben a

Magyarország az ezredfordulón c. sorozatban:
Megállítható-e a népegészség romlása? (1998. március)

Információs forradalom és az egészségügy (1998. április)

Az életminőség alakulásának tendenciái Magyarországon az ezredvégen — a morbiditási, mortalitási, környezet-egészségügyi és kórházi statisztika tükrében (1998. szeptember)

Műhelymonográfiák

Egészséges táplálkozás és életminőség. A biotechnológia jövője (1998. február)

Az orvostudomány és a fenntartható fejlődés (1998. június)

VI. A közlekedés és technikai infrastruktúrája (A közlekedés és a hozzátartozó informatikai stratégia)

Programvezető: Michelberger Pál (MTA — BME)

Programtitkár: Magyar István (BME)

Bázisintézmény: MTA Kutatásszervezési Intézet

Alprogramok:

1. A közlekedés fejlesztése (témavezető: Kövesné Gilice Éva)
2. A közlekedés fejlesztésének járulékos hatásai (témavezető: Tánczos Katalin)
3. Hírközlés és informatikai fejlesztés (témavezető: Gordos Géza)
4. A közlekedés nemzetközi vonatkozásai (témavezető: Várlaki Péter)
5. A közlekedés, az áru-, a személy- és a pénzforgalom fejlesztéséhez szükséges szakemberképzés elemzése tartalmi és mennyiségi szempontból (témavezető: Michelberger Pál).

A) Rendezvény

1997. március 4. A vasút és Európa (Nyilvános vita)
Programindító konferencia a KHVM-mel és a KTM-mel közös szervezésben. Előadó: Glatz Ferenc, Baja Ferenc, Lotz Károly stb. 160 fő részvételével. (MTA Kisterem)

B) Kiadványok

Előkészületben a

Magyarország az ezredfordulón c. sorozatban:
A közlekedés, hírközlés és az informatika fejlesztése (1998. május)

VIII. A nemzeti kultúra az informatika korában

Programvezetők: Glatz Ferenc, Ritoók Zsigmond, Pomogáts Béla

Programtitkár: Szarka László

Bázisintézmény: MTA Történettudományi Intézet

Alprogramok:

I) **A magyar nyelv jelene és jövője** (témavezető: Ritoók Zsigmond)

II) **Magyarságkép, a Magyarországról alkotott kép az ezredfordulón** (témavezetők: Pók Attila, Frank Tibor)

1. Az image-alkotás stratégiai Európában

2. Magyarságkép a világban

III) **A külföldi magyar kultúra és a magyar állam** (témavezető: Berényi Dénes, titkárok: Tarnóczy Mariann [MTA Elnöki Titkárság], Szarka László [MTA Történettudományi Intézete])

1. Az elnöki bizottság működése, rendezvények, kiadványok, kapcsolattartás, külső és magyar tisztelési tagok

2. Domus Hungarica Scientiarum et Artium (Ösztöndíj-rendszer, amelynek keretében 1997. áprilisa óta érkeznek rendszeresen professzori és junior korú ösztöndíjasok a világ különböző részeiből, és vesznek részt a hazai felsőoktatási intézmények, valamint a kutatóintézetek munkájában. 1997. szeptember 1-jéig 42 hónap professzori, 29 hónap junior ösztöndíj. Az 1998. évre tervezve: 110 hónap professzori, 80 hónap junior ösztöndíj.)

A) Rendezvények (1997. szeptember 8-ig)

1997. április 15. A magyar nyelv modernizálása és a nyelvtörvény (Műhelyvita) „A magyar nyelv jelene és jövője” c. alprogram keretében. (MTA, Székház, Elnöki Tanácssterem)

május 6-7. Magyarságkép és történeti változásai (Nyilvános vita)

„Magyarságkép. A Magyarországról alkotott kép az ezredfordulón” c. alprogram keretén belül tartott rendezvény. Az MTA Nyelv- és Irodalomtudományok, Filozófiai és Történettudományok Osztálya tudományos ülésszaka. Előadók: R. Várkonyi Ágnes, Hanák Péter, Hofer Tamás stb., 80 résztvevő. (MTA Székház, Nagyterem)

június 2-3. A határokon túli magyar tudósok regionális találkozója (Nyilvános vita)

„A külföldi magyar kultúra és a magyar állam” c. alprogram keretében rendezett tanácskozás, 110 fővel, 7 országból. Előadó: Berényi Dénes (Debrecen, DAB)

június 10. A magyarságkép külföldön és itthon. A tudományos megközelítés lehetőségei (Műhelyvita) (MTA Székház, Koncert-terem)

június 16. A magyar nyelv az informatika korában. Kutatási terv műhelyvitája. (MTA Székház, Elnöki Tanácssterem)

június 24. Programjavaslat a magyarságkép külső és belföldi forrásainak feltárására. (Pók Attila, Frank Tibor) *Javaslat az ezredforduló Magyarországnak bemutatására itthon és külföldön.* „A Magyarország 2000-ben” c. könyvsorozat terve. (Glatz Ferenc) Tanulmányok műhelyvitája. (MTA Székház, Koncert-terem)

június 30. A magyar nyelv jelene és jövője (Nyilvános vita)

„A magyar nyelv jelene és jövője” c. altéma programindító konferenciája. Előadók: Glatz Ferenc, Benkő Loránd, Michelberger Pál, Kiefer Ferenc, Marx György, Fábián Pál, 220 fő részvételével. (MTA Székház, Kisterem)

augusztus 21-22. Összehasonlító magyar kisebbségtörténeti kutatások (Nyilvános vita)

„A külföldi magyar kultúra és a magyar állam” c. alprogram keretében rendezett nemzetközi tanácskozás (Székelyudvarhely)

Kidolgozás alatt lévő témák:

VIII. A víz és a vízgazdálkodás helyzete és jövője Magyarországon és a Kárpát-medencében

IX. A Duna és a Duna-völgyi régió fejlesztésének lehetőségei

X. A technológiai fejlesztés lehetőségei

A kidolgozás alatt álló programokról következő számainkban folyamatosan beszámolunk.

A VEZETŐSÉG NAPIRENDJÉN

Az Akadémia vezető testületei előre rögzített ütemezéssel, meghatározott rendszerességgel üléseznek. A napirendre kerülő témákról írásos előterjesztések készülnek, amelyek a viták alapjául szolgálnak.

A *Vezetői Kollégium* feladata a vezetés egységének és a mindennapos teendők összehangolt elvégzésének biztosítása. Üléseit kéthetente, szerdán, 9 órától tartja. A *szűkebb vezetés* operatív megbeszélése minden héten kedden 10 órakor kezdődik. Résztvevői az akadémia elnöke, főtítkára, az elnöki és a főtítkári titkárság vezetője, illetve a tárgyalásra kerülő témától függően a titkárság vezető munkatársai. Minden kedden 8 órától a *stratégiai kutatásokkal* összefüggő megbeszélésekre kerül sor. Az intézethálózat ügyeit a *Konzolidációs*

Bizottság a kívánatos gyakorisággal, minden alkalommal csütörtökön tartja. A *főtítkári értekezlet* általában kéthetente, hétfőn 8.30-kor ülésezik. A *tudományos osztályok* elnökeivel az Akadémia vezetői minden hónap második keddjén, 15 órakor kötetlen eszmecsere-t folytatnak aktuális kérdésekről.

Az Akadémia *Elnöksége* rendszerint a hónap utolsó keddi napján, 14 órakor ül össze. Az *elnökség* napirendjén szereplő fontos kérdések közül is kiemelésre szolgál — aktualitása és jövőt meghatározó jelentősége miatt — a kutatóintézetek konszolidációja keretében megvalósuló fejlesztések ügye.

Az elnökségi ülésen, 1997. június 30-án, Glatz Ferenc, az Akadémia elnöke részletes

AZ AKADÉMIA VEZETŐINEK PROGRAMJAIBÓL

GLATZ FERENC elnök programja:

április 29. A kisebbségek helyzete Közép- és Kelet-Európában és Magyarországon c. konferencia (Komárom). Bevezető előadás: A kisebbségi kérdés Közép-Európában.

Glatz Ferenc személyesen átvette Dr. Szarka Ernőtől, a Magyar Szabadalmi Hivatal elnökétől a már korábban odaítélt Jedlik Ányos-díjat.

május 7. Glatz Ferenc átveszi a Herder-díjat (Bécs).

május 9. A KTM és MTA együttműködési megállapodásának aláírása.

május 12. Az Akadémia CLX. Közgyűlése – zárt ülés (Megnyitó) Előadás: Tudománypolitika és a kutatóhálózat konszolidációja.

május 13. Előadás: Akadémiánk belső reformjáról. Kötetlen konzultáció a hazai tudománypolitikai stratégia alakulásáról: a külföldi magyar tudósokkal való kooperáció mind hatékonyabb megvalósításáról. (Megnyitó.)

május 30. „Magyarország 2000” tudományos konferencia a Parlamentben. (Megnyitó és vita-vezető.)

június 5. Randolph Braham: A holocaust 50 év után c. könyvének bemutatója. Bevezető: A holocaust tegnap és ma.

június 7. Paul Lendvai: Feketelisták – Egy közép-európai élményei c. könyvének bemutatója. (Bevezető.)

június 19. A kilenc tagú Konzolidációs Bizottság ülése.

június 24. „Csillagok, üstökösök...”, az Akadémiai Kerekasztal-beszélgetéssorozat második rendezvénye. Glatz Ferenc, Keviczky László, Náray-Szabó Gábor, Harmathy Attila, Michelberger Pál, Vizi E. Szilveszter (MTA székház).

június 27. Látogatás a Paksi Erőműben.

június 30. A kilenc tagú Konzolidációs Bizottság ülése.

július 11. Tudománypolitikai Kollégium ülése (Parlament).

augusztus 29. Megyei Önkormányzatok Országos Szövetsége. Gemenc. Bevezető: Tudománypolitika, településpolitika az ezredfordulón.

augusztus 29. A kecskeméti Kodály Zoltán Iskola avatója. Bevezető: Kodály Zoltán, magyar kultúra és az európai integráció.

előadás keretében ismertette a *fejlesztési elgondolásokat*. Bemutatta, hogyan függ össze a tudománypolitikai alapelvek, a stratégiai kutatások kidolgozása, valamint az intézet-konzolidáció. Külön hangsúllyal elemezte, hogyan tárják fel a stratégiai kutatások a meglévő intézményrendszer hiányosságait, fejlesztési igényeit. A konzolidáció, ezt kezdettől hangsúlyoztuk, szerves része a fejlesztés. Az erre vonatkozó tárgyalások előrehaladásáról is tájékoztatott az elnök. Ismertette a konzolidációra kapott pénzösszegeken belül a fejlesztés tervezett felhasználási alapelveit. Az intézetek alapellátása, a konzolidáció eredményeként javul. A létszámcsökkenés nem meghatározó eleme a folyamatnak, mivel az 1997. évi régi létszámra adott pénzek az intézet bázisköltségvetésében maradnak. Vagyis az igazgatók, ha akarják az új (központilag biztosítani vállalt) és a régi létszámra eső bérösszegek közötti különbséget akár állások nyitására is használhatják. Az Akadémia vezetése nem vonja el, nem központosítja, ezt a közel 800 millió-1 milliárd forintot az intézetektől. Ezért is 1998. január 1-jétől az intézetek esetében

kétféle létszámról beszélünk: *garantált létszámról és teljes létszámról*.

A garantált létszámhoz, az eddigiektől eltérően, az egy főre eső dologi, illetve kutatási pénzösszeg járul. Ugyanakkor a fejlesztések újabb fiatal kutatói állások megnyitását (50 fő) is jelentik. A remélt költségvetési átcsoportosítással, a tervezett 50 fő fiatal kutatói állással együtt, a hálózatban 1998-tól remélhetően 225 fiatal kutató helyett 275 vagy 325 fő kap helyet. A létszámváltozásokról ezért beszélünk úgy, mint átstrukturálódásról. A végrehajtáshoz szükséges feltételeket — most már, a kormány költségvetési ülése után látjuk — a konzolidációs folyamat keretében meg lehet teremteni. Az elnök jelezte: egyetlen, a jelen keretek között megoldhatatlan probléma a kutatóintézetek bérezésének lemaradása. Az Akadémia ezért is egy általános kutatói bérrendezés és nem a pótlékok szövevényének a híve, harcosa.

A vázolt fejlesztési javaslattal az elnökség egyetértett. A vita során különös súllyal jelent meg az egyetemek és az intézetek bérezése közötti egyre növekvő eltérés. Az egyetemi bérek ma már 35–40%-kal magasabbak az intézetiéknél. A kérdés rendezésére az Akadémia vezetői

szeptember 1. Jürgen Rüttgers német tudományügyi miniszter látogatása az Akadémián. Fogadja: Glatz Ferenc, Harmathy Attila, Michelberger Pál, Vizi E. Szilveszter. (Koncertterem)

szeptember 4. „Sikeres települések és térségek Magyarországon”. Konferencia a stratégiai kutatások keretében. Bevezető: Stratégiai kutatások, intézményfejlesztés, tudománypolitika. (Székesfehérvár – Technika Háza)

szeptember 13. JATE Budapest Média Intézet tanévnyitója. Megnyitó: Média, értelmiség és a művelt állampolgár.

szeptember 15. Pesty Frigyes-kiállítás. Megnyitó: Értelmiségi sors a polgári átalakulás korában. (Országos Széchényi Könyvtár)

szeptember 17. Országos Ütügyi Napok: utak és történelem. Bevezető: Az út története: az egyén mozgása térben. (Székesfehérvár)

szeptember 18. Magyar Nagylexikon sajtótájékoztató. (Múcsarnok)

Balaton-konferencia. Bevezető: Balaton, a stratégiai kutatások kezdete. (Nagyterem)

szeptember 19. József nádor, emlékkiállítás. Megnyitó: József nádor, a polgár. (Nemzeti Múzeum)

szeptember 22. Nemzetközi Kodály-Konferencia. Bevezető: Kodály, a társadalomtudós. (Kodály Múzeum)

szeptember 25. Kvalitás ösztöndíjak átadása. Bevezető: Színvonal és közoktatás. (Csepel)

szeptember 26. A Magyar Nyelv Napja. Élőadás (kerekasztal-beszélgetés) a Duna TV-ben.

szeptember 29. Domus Hungarica Scientiarum et Artium. Megnyitó: Tudománypolitika és a kultúr-nemzet. (Professzorok Háza)

KEVICZKY LÁSZLÓ főtítkárs programja:

április 29. Tárgyalás a TIT vezetőivel.

április 30. Megbeszélés az IIF Program folytatásáról Glatz Ferenc, Keviczky László.

május 7. IFAC nemzetközi konferencia. (Megnyitó)

május 15. Az Akadémiai Kiadó közgyűlése.

május 20. Tét-attasék számára előadás.

május 22. „A Világbank szerepe a hazai kutatásfinanszírozásban” című OTKA-szimpozium. Előadás: „A világbanki hitel felhasználása az Információs Infrastruktúra Fejlesztési Programban” címmel. (Náray-Szabó Gábor — MTA Nagyterem.)

lépéseket tettek és tesznek a Pénzügyminiszternél, azonban a különbség megszüntetésére rövid távon nem látnak esélyt. A probléma oka a felsőoktatási normafinanszírozásnak a szükségesnél magasabb megállapítása, miáltal a fennmaradó költségvetési hányad, kvázi saját forrásként bérfejlesztésre rendelkezésre állt. Mivel az Akadémia jelenleg saját plusz forrással nem rendelkezik, az intézeti kutatók bérfejlesztése csak hosszabb tárgyalások után remélhető.

A *Vezetői Kollégium* az elmúlt időszakban súlypontos kérdésként kezelte a közgyűlés határozatainak végrehajtását, az intézethálózat konszolidációjával összefüggő feladatokat, a stratégiai kutatások ügyét, valamint az Akadémia Könyvtárában kialakult bonyolult helyzet megoldását. A fenti ügyek szinte minden ülés napirendjén szerepeltek.

A Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának működési problémái több évre nyúlnak vissza. Az elmúlt évek „tüneti kezelései” eredménytelennek bizonyultak. Az Akadémia új vezetése a csődöt jelentett könyvtár ügyét folyamatosan napirenden tartotta. Engel Pál,

az új főigazgató lemondott a helyzet megismérlése után, mondván, hogy „csődfelszámolást nem vállal”. Az Elnökség 1996 novemberében bizottságot küldött ki Lipták, Friedrich, Ritoók akadémikusok összetételben. Engel Pál lemondását követően, a kiírt pályázat eredménytelen volt. Ezt követően a vezetést ismét elvállaló Engel Pál a könyvtár megújulására vonatkozó koncepciót dolgozott ki. Erről és a könyvtár anyagi helyzetéről a Vezetői Kollégium elhelyült vitákat folytatott. A vitában részt vett Engel Pál is. A vita során megállapításra került, hogy

- Engel Pál főigazgató évek óta a legszínvonalasabb könyvtári koncepciót készítette el,
- a koncepció alapul szolgálhat a megfelelő megoldás kidolgozására,
- a könyvtár profiljának meghatározására szükség van (a gyűjtőkör áttekintése indokolt),
- a megváltozott olvasói kör miatt (egyetemi hallgatók aránya jelentősen nőtt) a Művelődési és Közoktatási Minisztérium részvétele a finanszírozásban indokolt,
- 2–3 évre szóló cselekvési programra van szükség,
- meg kell vizsgálni a könyvtár és az intézeti könyvtárak viszonyát, együttműködését,

május 23. Püspöki konferencia.

május 30. „Magyarország 2000” tudományos konferencia. Keviczky László, Michelberger Pál, Vizi E. Szilveszter. (Parlament)

június 2–14. Keviczky László külföldön tartózkodik: *Németországban*, a *Fraunhofer* Intézet 25 éves jubileumi ülésén; *Franciaországban*, az *IFAC SICIA* szimpóziumon, az *IFAC IPC* üléseken; *Spanyolországban*, az *EEF Regionális Konferencián*.

június 18. Előadás a Magyarországon tartózkodó TÉT-attasék számára. (OMFB)

június 18. Konzolidációs megbeszélés a társadalomtudományi intézetigazgatókkal.

június 19. A kilenctagú Konzolidációs Bizottság ülése.

Glatz Ferenc, Keviczky László, Vizi E. Szilveszter, Harmathy Attila, Michelberger Pál, Náray-Szabó Gábor. (Koncert terem)

június 20. Az Akadémiai Kiadó közgyűlése.

június 23. Az Akadémiai Kiadó közgyűlése. (Akadémiai Kiadó)

június 25. Részvétel a ROCOND '97 plenáris ülésén.

június 30. A Konzolidációs Bizottság ülése. Glatz Ferenc, Keviczky László, Michelberger Pál, Harmathy Attila, Vizi E. Szilveszter, Náray-Szabó Gábor. (Koncert terem)

július 5–augusztus 9. Keviczky László hivatalos külföldi úton vesz részt: *Japán*, *Ausztrália* és *Taiwan* egyes kutatóhelyeit látogatja meg.

szeptember 2. „23. EUROMICRO” Nemzetközi Konferencia. (Megnyitó)
(Konferencia Központ)

szeptember 7–9. New Trends in Design of Control Systems című nemzetközi konferencia. Smolenice, Szlovákia. (Előadás.)

szeptember 12. OMFB Tanácsülés.
(OMFB Székház)

szeptember 18. A kilenctagú Konzolidációs Bizottság ülése. Glatz Ferenc, Keviczky László, Náray-Szabó Gábor. (Koncert terem)

szeptember 25. Tárgyalás a SAAB képviselőivel. (Főtitkári szoba)

Megbeszélés az NSF (National Sciences Foundation) képviselőivel. (Főtitkári szoba)

szeptember 29. AKT ülés. Keviczky László, Náray-Szabó Gábor. (Benczúr u.)

- a finanszírozási problémák rövid és hosszú távú intézkedéseket igényelnek,
- a szükséges létszámot meg kell határozni,
- a Lukács Archívum és a tudománymetriai csoport szervezeti elhelyezkedéséről dönteni kell,
- a könyvtár részére átmeneti gyorssegélyt kell adni,
- az intézethálózat konszolidációjának folyamatában a vizsgálatot a könyvtárra is ki kell terjeszteni,
- kívánatos lenne virtuális akadémiai könyvtár kialakítása.

A Vezetői Kollégium állásfoglalása szerint a könyvtár a mély válságból csak a következő 2-3 évben emelhető ki. Ennek érdekében három szinten szükséges intézkedéseket tenni:

a) A Vezetői Kollégium ad hoc bizottságot küldött ki a könyvtár részére adandó gyorssegély indokolt mértékének megállapítására. A bizottság tagjai Harmathy Attila, Engel Pál, Csomó István. A munkája során a bizottság konzultációt folytatott Keviczky László főtitkárral.

b) Középtávon, 1999-ig terjedően, állásfoglalásra elő kell készíteni:

- a profiltisztításra vonatkozó tervet,
- a központi és az intézeti könyvtárak viszonyára vonatkozó javaslatot,
- a belső szerkezeti megújítást (létszám),
- a Konszolidációs Bizottság foglalkozzon a Lukács Archívum és a tudománymetria kérdésével,
- készüljön terv a könyvtár kofinanszírozására,
- vizsgálják meg a virtuális könyvtár kialakításának feltételeit.

A fenti feladatot elvégző bizottság a következő: Harmathy Attila (elnök), Lipták András, Ritoók Zsigmond, Friedrich Péter, Poprády Géza, Inzelt Péter.

c) A b) pont alatti bizottság tegyen javaslatot a Művelődési és Oktatási Minisztériumnak az országos könyvtári hálózat fejlesztésére, a feladatmegosztás újragondolására.

A gyorssegély mértékének megállapítása és annak a könyvtár részére történő átadása megtörtént. Időközben azonban Engel Pál főigazgató ismét lemondott. A Vezetői Kollégium megoldásra törekvése folytatódik!

Pannonhalmi Kálmán

AZ ALELNÖKÖK programja:

- május 9. Amerikai orvoscsoporthoz fogadása. Vizi E. Szilveszter. (Alelnöki szoba)
- május 19–21. Belgrád, nemzetközi konferencia Michelberger Pál részvételével. 20-án találkozik a Jugoszláv Tudományos és Művészeti Akadémia elnökével.
- május 21. „Az emberi jogok védelme az egészségügyben” című konferencia. Vizi E. Szilveszter, Harmathy Attila. (Benczúr Szálló)
- május 23. Vizi E. Szilveszter Brüsszelben átveszi az Európai Érdemrend kitüntetését. Michelberger Pál nemzetközi konferencián vesz részt
- május 27. MTA Területi Bizottságainak találkozója. Michelberger Pál. (MTA PAB)
- május 28. ALLEA megbeszélés. Vizi E. Szilveszter. (Alelnöki szoba)
- május 30–31. „Magyarország 2000” tudományos konferencia. Michelberger Pál, Vizi E. Szilveszter. (Parlament)
- június 3. Megbeszélés az Ukrán–Magyar Társaság elnökével. Michelberger Pál. (Alelnöki szoba)
- június 1–4. Vizi E. Szilveszter és Náray-Szabó Gábor

- a Finn Tudományos Akadémia meghívására Helsinkibe utazik.
- június 5. Michelberger Pál fogadja Dr. Gerhard Banse göttingeni professzort.
- június 13. Max-Planck-Institut delegációja fogadása. Harmathy Attila (Koncert terem)
- június 11–13. Vizi E. Szilveszter Londonban az ALLEA ülésén vesz részt.
- június 25. Akadémiai Törvényelőkészítő Bizottság ülése, Harmathy Attila vezetésével.
- július 4. Vizi E. Szilveszter fogadja Iaccarino urat, az UNESCO tudományos ügyekért felelős igazgatóhelyettesét.
- szeptember 1. Jürgen Rüttgers német tudományügyi miniszter látogatása az Akadémián. Fogadja: Glatz Ferenc, Harmathy Attila, Michelberger Pál, Vizi E. Szilveszter. (Koncert terem)
- szeptember 25. Média Ház – Vizi E. Szilveszter
- szeptember 26. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testület ülése – Michelberger Pál. (Nyíregyháza)
- szeptember 27. „Magyarország és Európa 2025-ben” c. tanácskozás. Michelberger Pál, Vizi E. Szilveszter. (Lakitelek)

TUDOMÁNY ÉS MÉDIA

KÉRDŐJELEK

Tudomány és média címmel rendezett konferenciát az MTA ez év február 20-án. A székházban tartott konferencián részt vett Révész T. Mihály, az ORTT elnöke, Peták István, az MTV, Hajdú István, a Rádió elnöke, Hanák Gábor, a Duna TV al-elnöke. Az MTA csapatát Glatz Ferenc, Heller Ágnes, Ádám György, Beck Mihály, Laczkovich Miklós alkotta. (Vö. erre „Akadémia” 1. sz. 35–36. p.)

A februári konferenciát megelőzően — 1996. november és december folyamán — és követően az Akadémia elnöke részletes tárgyalásokat folytatott Peták Istvánnal, illetve Kővári Péterrel az MTV, valamint Hajdú Istvánnal a Rádió részéről. A téma: a tudomány jelenléte a médiákban, új műsorok indításának lehetőségei. A tárgyalásokon szó volt egy napi tudományos tv-híradó, valamint egy havi Akadémiai esték c. sorozat megindításáról. Ugyanúgy a rádióban egy rendszeres tudományos műsor megfelelő sugárzási időbe helyezéséről. Ezzel párhuzamosan folytak a tárgyalások a Duna TV-vel, ugyancsak egy rendszeres hazai tudományos híradó indításáról.

— És mindezek után mi történt? — kérdeztük Szabó B. Istvántól, az MTA új PR-igazgatójától — A nyáron a sajtó is közölte: leépítik még a maradék kulturális és tudományos műsorokat is.

— Az akadémikusok közönsége, személy szerint az elnök, az elnökség támogatásával til-

takozott a tv vezetőségénél. (Ennek szövegét alább közreadjuk.) De a személyesen ismét megindult tárgyalásokon az elnök azt a választ kapta: átmeneti intézkedésekről van csak szó! A tavaszi megállapodásokat betartják, Kővári Péter műsorigazgató megerősítette az új műsorok őszi megindítását.

Nos, ez hamarosan eldől. Mindenesetre Sára Sándor tartotta szavát. A Duna TV műsora megindult. Üdvözljük. Feltehetően: ha bebizonyítja rendszerességét, további színvonal-tartását, akkor anyagilag is erősebb ellátást kapnak. És külső forgatásokra több idő jut. De a „másik tv”-nek még csak optimista híreit halljuk. Lesz napi tudományos híradó? Lesz Akadémiai esték? És a rádió valamikori színvonalas, ún. népszerű tudományos műsorai? Folytatódnak? Vajon mit hoz a média privatizációja? A felső vezetés szintjén indított akciók eredménytelenek maradnak? Vagy a közös elhatározások sikerekhez vezetnek? Mindez majd novemberben dől el.

Lapzárta után érkezett a hír: a közszolgálati televízióban indul a napi tudományos híradó és az Akadémiai esték című műsor. A kérdésre következő számunkban visszatérünk. (Részletek a műsorújságból)

DUNA TV

9.10: Magyar Tudomány
Természet- és társadalomtudományi magazin (35')

9.50: A világegyetem enciklopédiája
Magyar riportfilm

13.45: A tudomány hullámhosszán
— az emlékezés

22.50: Akadémiai esték
A magyar tudomány nagy teljesítményei, színvonala — hála Nobel-díjasainknak. Herder-díjasainknak, de még a matematikai olimpiákon kiváló teljesítményt nyújtó diákjainknak is — jól ismert a világ előtt. Itthon annál kevésbé...

22.15: Akadémiai esték
A parlament 1996-os határozata kimondja, hogy hazánkban a tudománynak kiemelt fontosságot kell biztosítani. Mit jelent ez a hétköznapiakban?

9.10: Magyar Tudomány

LEVÉLVÁLTÁS AZ MTV TUDOMÁNYOS MŰSORAIRÓL

Peták István úrnak,
a Magyar Televízió elnökének
1054 Budapest V. Szabadság tér 17.

Tisztelt Elnök Úr!

A Tudományos Újságírók Klubja, a Magyar Tudományos Akadémia Ismeretterjesztő Bizottsága, egyetértésben a Tudományos Ismeretterjesztő Társulattal sajnálattal értesült az Ön ama döntéséről, amely más kulturális műsorok mellett tovább szűkíti a tudományos ismeretterjesztés lehetőségeit is.

Az elmúlt években folyamatosan érzékeltük, hogy ez a terület anyagi okokra hivatkozva egyre nagyobb teret veszít a Magyar Televízióban. Az 1995-ben megszüntetett Delta, Kalendárium és Dimenzió műsorok helyett indított Tudományos Híradó és Háttértudomány című műsorok közül ez év májusára csak a heti Tudományos Híradó maradt meg. A mostani döntés értelmében pedig az utolsó olyan adás is lekerül a képernyőről, amely aktuális frissességgel tájékoztat a tudomány fejlődéséről.

E műsorok, akárcsak időleges megszüntetésével nemcsak a társadalom, hanem a magyar tudományosság érdekei is sérülnek, hiszen ezáltal csökken a legújabb hazai tudományos eredmények széles körű nyilvánosságra hozatalának lehetősége.

A heti rendszerességgel jelentkező műsor „szüneteltetése” azt jelenti, hogy a nézők „lesznek” a már ismert és népszerűvé vált televíziós ismeretterjesztő csatornáról. Féltő, hogy az az alkotóműhely, amelyik speciális szaktudásával hiteles és közérthető képet adott a legújabb tudományos eredményekről, szétszéd.

Levelünkkel emlékeztetni kívánjuk Önt, mint a Magyar Televízió elnökét az MTA által ez év februárjában rendezett „Tudomány és média” című tanácskozássra, ahol minden felszólaló kiemelten fontosnak tartotta a közszolgálati televízió műsorpolitikájában a tudományos ismeretterjesztést, s akkori TV-elnöki beszédével éles ellentétben van mostani döntése.

Érthetetlennek tartjuk, hogy a takarékoskodás jegyében éppen azon a területen kívánja csökkenteni a műsorokat, amely eddig is jelentőségénél és társadalmi hasznosságánál jó-

val kisebb súllyal szerepelt a Magyar Televízió műsorrendjében.

Budapest, 1997. június 24.

Ádám György akadémikus,
az MTA Ismeretterjesztő Bizottságának elnöke
Benkő Loránd akadémikus,
Tudományos Ismeretterjesztő Társulat elnöke
Simonffy Géza újságíró
a Tudományos Újságírók Klubjának elnöke

Ádám György, akadémikus elnök úrnak
MTA Ismeretterjesztő Bizottsága
Benkő Loránd, akadémikus elnök úrnak
TIT

Simonffy Géza, újságíró elnök úrnak
Tudományos Újságírók Klubja, Budapest

Tisztelt Elnök Urak!

Köszönettel megkaptam közös levelüket, amelyben aggodalmunknak, neheztelesüknek adnak hangot amiatt, hogy az MTV-ben — úgy mond — szűkülnek a tudományos ismeretterjesztés lehetőségei.

Sajnálatosnak tartom, hogy a sajtóban olyan körlevél jelent meg, amiből csak az derült ki, hogy az MTV Rt. elnöke leépíti a kulturális és tudományos műsorokat, a valódi motivációról csak később adtak — akkor is csak részben — tájékoztatást. Természetesen az indokok között nem szerepelhet, hogy kultúra-, vagy tudományellenes lennének. Ez a februári Tudomány és média című tanácskozás idején sem volt így — mint azt Önök is jól látták —, de azóta sem változott ez irányú elkötelezettségem.

Biztosíthatom Önöket s szervezeteiket arról, hogy a továbbiakban is úgy fogunk dolgozni az MTV Rt.-ben, hogy mind a tudományt — kiemelten a magyar tudományos életet —, mind a kultúrát — döntő mértékben a magyar kultúrát — a lehetőségek teljes kihasználásával, minél eredményesebben szolgáljuk.

Megértésükben és további kitüntető figyelmükben bízva
üdvözlettel

Peták István
Budapest. 1997. július 1.

ÁLMAIM AKADÉMIÁJA

Válaszok körkérdesünkre

Engel Pál

A SZÉCHENYI PROFESSZORI ÖSZTÖNDÍJRÓL

Szükségesnek tartom, hogy mint érintett, véleményyt nyilvánítsak a sok vitát kiváltott Széchenyi Professzori Ösztöndíjról. Igaz, koromnál és akadémiai tagságomnál fogva én magam nem pályáztam rá. Mégis érintett vagyok, mert nem kevesebb, mint tíz kollégám számára fogalmaztam meg ajánlást az elnyeréséhez. Öten meg is kapták, ami — ha a félig telt, és nem a félig üres pohárra gondolok — nem olyan rossz arány. Jobb lett volna persze, ha mind a tízen megkapják, ez azonban már csak azért sem volt lehetséges, mert ketten is túl voltak az előírt korhatáron, és csak dachból pályáztak.

Minden ajánlást megtoldottam az alábbi záradékkal: „Szükségesnek tartom nyomatékosan kijelenteni, hogy magának az ösztöndíj kiírásának feltételeivel a lehető legnagyobb mértékben nem értek egyet. Egyebek között elfogadhatatlanul méltánytalannak tartom az 55 év feletti professzorok kizárását, hiszen ebben a korosztályban található — az MTA tagjaitól eltekintve — saját szakmám legtöbb vezető személyisége is (csak példaként a névsor közepéről: Kákossy László, Káldy-Nagy Gyula, Komoróczy Géza, Kristó Gyula, Kubinyi András...).”

Ebből bizonyára kitűnik, hogy komoly fenntartásaim voltak az ösztöndíjjal szemben. Most azonban szeretnék pontosabban fogalmazni: az egész ötletet úgy, ahogy van, ostobának, kétségbeejtőnek és elkeserítőnek találtam, és találok most is. Nem azon háborgok persze, hogy

pénzt osztanak ki a felsőoktatás dolgozói között, és nem is azon, hogy sokat. Rájuk fér, bár csak lenne még több! Az elosztás módja háborít fel. Az, hogy amikor végre volna pénz, nem tudunk bánni vele. Egyszerűen nem értem, hogyan lehetett arra a gondolatra jutni, hogy az ösztöndíj a nyilvánvaló bajokon kívül valami jót is szülhet. Micsoda képtelen ötlet volt kiragadni a tudománnyal foglalkozók közül egy korosztályt, és a többivel szemben kedvezményben részesíteni! Micsoda képtelen ötlet volt, hogy ez a korosztály mégcsak nem is a legidősebbeké legyen — amit valahogyan talán még indokolni lehetne —, hanem a középkorúaké! Micsoda képtelenség, hogy a kedvezményben csak a teljes állású oktatók részesülhetnek, mások nem! És végül: micsoda képtelenség a kedvezmény mértéke mag! Hogy a szerencsés kiválasztott a többszörösét keresi majd annak, amit a többiek — a nem kiválasztottak — keresnek! Vajon hogyan képzelték el a tudományos műhelyek jövőjét azok, akik ezt kitalálták? Elképzelték-e egyáltalán? Gondoltak-e arra, mekkora aránytalanságok fognak

keletkezni egyetlen tanszéken belül is a jövedelmek tekintetében? Hogy léteznek-e

egyáltalán: elképzelhetők-e akkora különbségek egyéni képességben és rátermettségben, amelyek ekkora aránytalanságot indokolhatnak? Hogy nem éppen a legkiválóbbak, az iskolateremtő nemzedékek tagjai kerülnek-e majd kifejezetten hátrányos helyzetbe általa? Hogy helyes-e, ha a tanítványnak többször annyi a jövedelme, mint annak, aki tanította? Egyáltalán, hogyan lehetett ekkora — de ekkora! — marhaságot kitalálni? Azóta is ezen töprengök, és nem tudok rájönni.

Megkérdézhetik: ha ez a véleményem, akkor miért vállalkoztam rá, hogy ajánlásokat írok a pályázóknak? Nagyon egyszerű. Azért, mert ez a pénz ott van. „Lenyúlható”, ahogyan manapság mondjuk. Ha pedig így van, akkor valaki majd „le is nyúlja”, magyarul: szét fogják osztani. Akármekkora hibának tartom, hogy ez úgy történik, ahogy olvasható, változtatni már nem tudok rajta. Nem kérdeztek. Akkor pedig kötelességem, hogy tőlem telhetően azokat segítsen, akiket a legmegfelelőbbnek tartok az elnyerésére. Mert ha nem teszem, akkor a baj, ha lehet, még nagyobb lesz: akkor a pénzt majd azok kapják, akiknek semmiképpen sem adnám. Hát ezért.

Fáy László

POSZTMODERN TUDOMÁNY ÉS MANDARINOSDI

Bár írásom megjelenésének nem sok esélyt adok, az „Álmaim Akadémiája” körkérdésre adott válaszok, no meg a hozzá fűzött szerkesztői ígéret mégis arra készítetnek, hogy gondolataimat papírra vessem.

Alföldi László Lassan a testtel c. írásának (Akadémia, I. évf. I. szám, p. 31) zsiráfhasonlatából kiindulva (és továbbra is a zoológiánál maradva) én az akadémiai törvényt azon hatalmas bakok közé sorolom, amelyet a jobb sorsra érdemes Boross-kormány ezzel a jogszabállyal lőtt.

Véleményemet az alábbiakkal indokolom:

1. A régebbi tudományos minősítésekkel járó illetménykiegészítések rendezésének elmaradása és

2. Az akadémiai doktori cím fenntartása.

Ad 1. Annak idején az Akadémiai Közlöny (1970. évi aug. 31-i szám) közölte mindazokat a jogszabályokat, amelyek alapján a tudományosan minősítettek illetménykiegészítésre jogosultak. Az említett lap 152. oldalának alján található Vhr. 30. § (1) be-

kezdése értelmében ezt az összeget a TMB „a munkaviszony fennállásától függetlenül folyósítja”.

A nyolcvanas években ezen jogszabályok némelyikét — a diktatúrákra jellemző módon, visszaható hatállyal — módosították. Ennek következtében az időközben nyugállományba vonult minősítettek egyszerre csak arról értesültek, hogy illetménykiegészítésüket — kéretlenül és minden tiltakozási lehetőséget kizárva — nyugdíjukhoz csapták. Ennek előnytelen voltát talán nem kell külön ecsetelnem.

Úgy vélem, hogy az elvárható jogfolytonosság és jogbiztonság elve megkívánna az akadémiai törvény intézkedését ez ügyben is. Vagyis lépések megtételét annak érdekében, hogy a fenti jogsértés megszűnjön és a TMB jogutóda továbbra is a minősítés megszerzésének idején hatályos jogszabályok alapján folyósítsa az illetménykiegészítést. Sajnos, a szóban forgó törvényben ilyesmiről szó sincs.

Ad 2. Néhány fejlesztési jellegű kivételtől (pl. NASA-projektek) eltekintve a tudományos élettől mindenféle központosítás idegen; a mozgatórugó itt a spontaneitás. Vonatkozik ez a tudományos eredmények elismerésére is.

A fejlett országokban az egyetemi fokozat egyúttal tudományos minősítés is, melynek megszerzését a (kétségtelenül nagy színvonalbeli eltéréseket mutató) felsőoktatási intézmények tanulmányi- és vizsgarendje szabályozza.

A tanulmányok befejezése után elért tudományos eredmények elismerése már nem

valamely központi szervhez (pl. az

MTA Doktori Tanácsához) be-

nyújtott, az elért tudományos eredményt disszertációval,

vagy egyéb módon dokumentáló kérelem elbírálásával

történik, hanem közmeg-
egyezésen alapul. Szakmai

tekintélyét így a kutató ezekben az országokban kizárólag

a tudományos közvéleménynek köszönheti, mely ezt nem

oklevéllel, hanem lektorálásra, folyóirat-szerkesztésre, konferen-

ciák, tudományos szervezetek vezetésére irányuló megtisztelő felkérések-

kel és kéretlenül odaítélt díjakkal, kitüntetésekkel juttatja kifejezésre.

A jelentkezésre indított, központilag (állami vagy pszeudoállami intézmény e célra létesített bizottsága által) zsűrizett és odaítélt, életfogytig tartó stallumot és pozíciót biztosító fokozat archetípusa valószínűleg az egykori Kínai Császárságban honos mandarinvizsgában keresendő, mely a mai nyugati gondolkodástól meglehetősen távol áll.

Az akadémiai törvényben lefektetett, központosított tudományos minősítési rendszer nemcsak a tudományos élet jelenlegi nemzetközi szokásaitól, hanem jövőben várható fejlődésétől is idegen. A szemünk előtt kibontakozó informatikai forradalom ugyanis valószínűleg megkérdőjelezi majd azt a 19. század elején kialakult és mostanáig jól bevált gyakorlatot, melyben a főszerepet eddig a tekintélyes folyóiratok és könyvkiadók játszották. A jövőben ezt alighanem a befogadók (olvasók) által — esetleg saját igényeik szerint — végezhető számítógépes lektorálás és valamilyen elektronikus hálózat (pl. internet) útján történő publikáció, illetve kétoldalú kapcsolat veszi át.

Ezzel (*mutatis mutandis*) felelevenedni látszik az a 17–18. századi gyakorlat, melyben a mainál még jóval fontosabb szerepet játszott a tudományos levelezés. Amíg a korabeli kutatók többnyire maguk végezték a levelezőpartner tudományos eredményeinek ellenőrzését (elsősorban újdonság-, időszerűség- és hitelességvizsgálatát), addig a számítógép várhatóan leveszi majd a közeljövő kutatóinak válláról ezt a terhet.

Így — legalábbis a tudományos életben — megvalósulni látszik McLuhan „világfaluja”, melyben Lyotard és posztmodern hívei szerint „nincs meghatározó központ”.

Vagyis a hazai mandarinosi hamarosan értelmét veszti; ha nincs központ, mandarin sincs. A számítástechnikának köszönhetően ekkor a Doktorok Tanácsának pecsétetes papírja nélkül bármely kutató maga dönti majd el, hogy ki a tudós és mi a tudomány. Álmaim Akadémiája ezért a kiegyezést

és az első világháború közötti időszakbelihez áll legközelebb. Ekkor még nem volt hazai tudományos mandarinizmus, és a testület fő tevékenysége az általa helyesnek vélt tudományos célok elérését szolgáló törekvések támogatása volt. Ezt pályadíjak odaítélésével igyekezett megvalósítani, melyben kizárólagos szerepe a kutató által elért eredménynek volt.

Ábrahám Erzsébet KITÁRT KAPUKAT

Az „Akadémia” c. folyóirat, az MTA Hírmagazinja 1997 tavaszán egy megújulóban lévő, új szellemű akadémia tavaszi üzenetét hozta számomra.

Glatz Ferenc elnök úr beköszöntőjének felhívása késztetett elsősorban írásra. Ismételten hangsúlyozta annak fontosságát, hogy a kutatók tudjanak egymásról, és nem csak az azonos szakmabeliekről...

A másik ok, ami írásra késztetett a Szerkesztőség felhívása az „Álmaim Akadémiája” körkérdésre adott válaszok végén. Örömmel vettem, hogy szívesen vállalkozik a hírmagazin ezen írások ébresztette gondolatok közlésére.

Rengeteg gondolatom támadt, és írásra késztetett.

Bemutatkozással kezdem. A köztestület legnépesebb Orvosi Tudományok Osztálya Népegészség-tudományi Bizottságának csak a kandidátusi tudományos fokozatot elért (1970) „szürke közkatonája” vagyok.

Tüdőgyógyász. ...Kutatási területem a népegészségügy témakörébe tartozik. ... Életemnek a „KAPUS” fantázianevű számítógépes szűrőprogram orvosi részét tartom, amely Dinya Elek matematikus számítástechnikai, biometriai elemző munkája segítségével valósulhatott meg. E program hatékony, költségkímélő, kombinált rizikócsoporthatározást biztosít a szív-, érrendszeri és tüdőmegbetegedések megelőzéséhez és korai felkutatásához. Jelenleg a fővárosban tizenegy kerületben

dolgoznak ezzel a programmal a tudógondozók és szűrőállomások.

Közel négy évtizedes kutató munkám a gyakorlatban is beigazolta, hogy mennyire fontos tudnunk egymásról. Nemcsak tudni egymásról, hanem olykor együtt dolgozni is. Saját kutatásaim elvégzéséhez az orvostudományi osztályok különböző bizottságaiban tevékenykedő kutatók munkáinak megismerésén túl figyelembe kellett vennem — a Gazdasági és Jogtudományok Osztálya demográfiai, jövőkutatási, közgazdaság-tudományi, statisztikai, szociológiai bizottsági kutatóinak tevékenységét is. Rendkívül fontosnak tartom megismerni kutatótársaim tevékenységét, céljaikat, korombeliek életművét.

Szakirodalmi ismeretünk szakbarbárrá tett mindannyiunkat. Az információs forradalom korában. Az internet korában. Hasznos lenne, ha az „Akadémia”, az MTA Hírmagazinja folyamatosan közölné a kutatók életműveinek ismertetését. Ez jelentősen megkönnyítené a fiatal kutatók munkáját, bővítené ismeretanyagukat. Tudnánk egymásról, kiegészítenénk és segítenénk egymást.

Vízkelety Tibor „vágyai” akadémijában a generációváltást sürgeti. Igaza van. Nekünk, a mai hetven év körülieknek már át kell adnunk helyünket, ha eddig nem tettük meg. De az idősebb kutatók feladatának tartanám, hogy maguk, pályatársaik emberi életútjának bemutatásával példát állítsanak a fiatalok elé. Javasolnám, hogy az Akadémia gondozásában induljon egy „életút-sorozat”. E sorozat nyitott lenne, és a szürke kandidátusi közketontól a világhírű akadémikusig minden köztestületi tag megírhatná memoárjait.

Bizony, bizony, nyitniké! Csak üdvözölni tudom Kozma Ferenc álokadémiájában azt a felvetett gondolatot, hogy minden fokozat megpályázható legyen — csak le kell tenni az életművet az asztalra, és az a köztestület kollektívája által méressék meg. Egyik feladatunk az erre szolgáló módszer és az objektív mérce meghatározása.

Elvezetel olvastam Tamás Ferenc füstöl-gését az Impact factor, az IF „objektív” mérőszámáról. Objektív? Mit mér? És mit nem mér? Bemutatkozáskor említett életművem, a „KAPUS” szűrőprogram lehetővé tette volna, véleményem szerint, a doktori fokozat megszerzését. Ha nincs az IF, mint kritérium. De mivel nyugati útlevelet nem kaphattam, sem nemzetközi szakmai elismertséget, sem külföldi kutatói kapcsolatokat nem szerezhettem. De a kutatói munkámat elvégeztem. Mi a fontosabb?

Az én vágyam, és gondolom a hozzám hasonló helyzetben lévő kutatók álma lenne, ha megpályázhatnánk egy *tiszteletbeli* akadémia doktora címet. Életművünk alapján. Nem IF mércével. Tartom annyira felkészültnek a magyar tudományos élet képviselőit, magukat a tudósokat, hogy képesek megítélni tudós kollégájuk munkásságát, az általuk előállított „többletértéket”.

Sajnos, nem elégedhetünk meg a titulussal, szükségünk lenne obulusra is. A kutatók is a piacról élnek. Úgy gondolom, a kutatók anyagi megbecsülése elismerteknek és mellőzötteknek egyaránt létkérdés. De addig is... — minden szakmánkba vágó feladatot szívesen elvégzünk. Szeretne generációnk hozzájárulni egy új szellemű, nyitott Akadémia kialakulásához.

Újra lesz Almanach!

Hat év szünet után némiképp új arculattal, de támaszkodva a hagyományokra, ismét megjelenik a Magyar Tudományos Akadémia Almanachja.

A kötetben elsősorban az Akadémia hazai és külföldi tagjairól, megújult testületeiről és széles körű tudományos bizottsági hálózatról található információ, de a függelékben szereplő Akadémiai Törvény és Doktori Szabályzat eligazíthatja az érdeklődőket az Akadémia új, köztestületi jellegéről, valamint a tudományos minősítés új rendszeréről is.

SZEMÉLYI HÍREK

Eötvös József Koszorú

A Magyar Tudományos Akadémia Elnöksége 1/1993. sz. határozatával a kiemelkedő tudományos életmű elismerésére „Eötvös József Koszorú” elnevezéssel kitüntetést alapított. A kitüntetés éremből, oklevelekből és jelvényből áll.

Az érem ezüstből készült, iparművész által tervezett veret, amelynek egyik oldalán Eötvös József képmása látható babérkoszorúval és az „Eötvös József Koszorú” felirattal, a másik oldalán az Akadémia székháza a kitüntetett nevével és a kitüntetés adományozásának évszámával.

A kitüntetett jogosult a „Laureatus Academiae” cím használatára.

A kitüntetés adományozásának feltételei:

- a szakmai közvélemény által elismert, kiemelkedő jelentőségű tudományos életmű;
- tudomány doktora fokozat (nem részesülhetnek kitüntetésben az Akadémia tagjai).

Az alapító határozat szerint az első évben, 1993-ban tíz, majd 1994-ben, 1995-ben és 1996-ban évente nyolc, azt követően pedig évente legfeljebb hat kitüntetés adható, amelytől eltérés csak elnökségi határozat alapján lehetséges.

Az „Eötvös József Koszorú” odaítélésére az Akadémia tudományos osztályai tesznek javaslatot az Akadémia ügyrendjének megfelelően lefolytatott szavazás útján. Ennek alapján egy előzetesen kiküldött alkalmi bizottság tesz előterjesztést az Akadémia Elnöksége számára, amely dönt a kitüntetés odaítéléséről.

A kitüntetést az Akadémia elnöke adja át Eötvös József születésének évfordulójához (szeptember 28.) legközelebb eső elnökségi ülés keretében.

1997-ben az Akadémia tudományos osztályai által javasolt 11 fő közül 8 tudósra ítélte oda a magas tudományos elismerést képviselő kitüntetést az Akadémia Elnöksége.

A Magyar Tudományos Akadémia Elnöksége 1997-ben Eötvös József Koszorúval tünteti ki:

Tamás Attilát, az irodalomtudományok doktorát, a Kossuth Lajos Tudományegyetem XX. századi Magyar Irodalmi Tanszékének egyetemi tanárát, több mint négy évtizedet átfogó magas szintű kritikai és irodalomtörténeti munkásságáért, amelyet kilenc monográ-

fiája, sok könyvrészlete és több mint kétszáz tanulmánya és cikke reprezentál.

Borsa Ivánt, a történelemtudomány doktorát, a Magyar Országos Levéltár nyugalmazott osztályvezetőjét, a magyar levéltárügy fejlesztése, valamint a történeti forráskiadás és forráskritika (IV. László és III. András okleveleinek kritikai jegyzéke, III. Béla okleveleinek kritikai kiadása, továbbá a Zsigmond-kori Oklevéltár munkálatai) területén végzett tevékenységéért.

Rák Kálmánt, az orvostudományok doktorát, a Debreceni Orvostudományi Egyetem II. Sz. Belgyógyászati Klinikájának egyetemi tanárát, a haematológia területén elért nemzetközi elismertségű tudományos kutatási és klinikai eredményeiért.

Bán Gábort, a műszaki tudományok doktorát, a Budapesti Műszaki Egyetem Villamosművek Tanszékének egyetemi tanárát, a villamos energia modern követelményeinek kialakításában — azon belül a kompakt távvezetékek létesítésének, illetve a korábban épített vezetékek teljesítmény-átvitelének —, növelésében végzett tudományos tevékenységéért.

Csányi Lászlót, a kémiai tudományok doktorát, a József Attila Tudományegyetem Szervetlen és Analitikai Kémiai Tanszékének nyugalmazott egyetemi tanárát, a hidrogénperoxid típusú peroxo-vegyületek önbomlási, hidrolízises és katalitikus bomlási reakciói, valamint az indukciós reakciós mechanizmusok terén végzett kutatásaiért.

Uherkovich Gábort, a biológiai tudományok doktorát, az MTA Balatoni Limnológiai Kutatóintézetének nyugalmazott tudományos tanácsadóját, több mint ötven éven át folytatott tudományos tevékenységéért, az algológiai és a folyó kutatás területén kifejtett iskola-teremtő munkásságáért.

Tóth Miklóst, a műszaki tudományok doktorát, az MTA Természeti Erőforrások Koordinációs irodájának nyugalmazott vezetőjét, a természetes erőforrások — különösen az ásványvagyon — gazdasági értékelése, módszertani problémáinak megoldása terén végzett kutatásaiért.

Károlyházi Frigyes, a fizikai tudomány doktorát, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Elméleti Fizikai Tanszékének egyetemi tanárát, a kvantummechanikai állapot időbeli fejlődésével, ennek determinisztikus és stochasztikus aspektusával foglalkozó, nemzetközileg is érdekldést kiváltó kutatásaiért, valamint a fizikaoktatás érdekében kifejtett széles körű fáradhatatlan tevékenységéért.

A Magyar Köztársaság elnöke — a miniszterelnök előterjesztésére — augusztus 20., az államalapító Szent István király ünnepe alkalmából a

**MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI ÉRDEMREND
KÖZÉPKERESZTJE (polgári tagozata)**

kitüntetést adományozta

dr. Balassa Istvánnak, a néprajztudomány doktorának, a Magyar Mezőgazdasági Múzeum nyugalmazott ;

dr. Bodnár György József Attila-díjas irodalomtörténésznek, az irodalomtudomány doktorának, a XX. századi magyar irodalomtörténet és az élő magyar irodalom kutatása terén elért kiemelkedő tudományos eredményeiért, tudmányszervező munkásságáért;

Körös Endrének, az MTA levelező tagjának, az ELTE TTK Szervetlen és Analitikai Kémiai Tanszék egyetemi tanárának tudományos és pedagógus életművéért;

Mészáros Jánosnak, az MTA rendes tagjának, az MTA Állatorvos-tudományi Kutatóintézete kutatóprofesszorának az állatorvos-tudomány területén végzett, nemzetközileg elismert kutatási, oktatási tevékenysége elismeréseként;

dr. Pinczés Zoltánnak, a földrajztudomány doktorának, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Alkalmazott Tájföldrajzi Tanszéke nyugalmazott egyetemi tanárának, professzor emeritusnak tudományos és oktatói munkássága elismeréseként;

Venetianer Pálnak, az MTA rendes tagjának, az MTA Szegedi Biológiai Központ kutatóprofesszorának, a molekuláris biológia terén elért eredményeiért, a génsebészeti módszerek hazai elterjesztéséért, valamint tudmányszervező tevékenységéért;

Vizi E. Szilveszter Széchenyi-díjasnak, az MTA rendes tagjának, az MTA alelnökének, az MTA Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézete igazgatójának az agykutatásban, a neurokémiai ingerületátvitel területén elért kimagasló, nemzetközi elismertségű tudományos eredményeiért, iskolateremtő oktatói és széles körű tudmányszervezői munkásságáért;

dr. Lehoczy Lászlónak, a mezőgazdasági tudomány kandidátusának, a GATE Mezőgazdasági Gépezetmérnöki Kar Mezőgazdasági Géptani Intézete nyugalmazott egyetemi tanárának tudományos és pedagógus életművéért;

dr. Mandel Miklósnak, a közgazdaság-tudomány kandidátusának, a Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem Közgazdaság-tudományi Kar Gazdaságpolitikai Tanszék egyetemi tanárának pedagógus életműve elismeréseként;

Pálkás Józsefnek, az MTA levelező tagjának, az MTA Atommagkutató Intézete kutatóprofesszorának kiemelkedő tudományos eredményeiért és tudmányszervező tevékenységéért;

dr. Szemere Györgynek, az orvostudomány doktorának, a Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem Általános Orvosi Kar dékánjának, egyetemi tanárnak, eredményes vezetői és oktató-nevelő munkássága elismeréseként;

dr. Vincze István Állami Díjas matematikusnak, a matematikai tudomány doktorának, az MTA Matematikai Kutatóintézete nyugalmazott tudományos tanácsadójának, szakértőnek a matematikai, ezen belül a rendezett minták elméletének és a nem paraméteres módszereknek a kutatásában elért tudományos eredményeiért, a modern magyar matematikai statisztikai iskola megeremtéséért;

dr. Vízkelety Tibornak, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Ortopédiai Klinika egyetemi tanárának négy évtizedes szakmai, oktatói és tudományos tevékenysége, valamint a csípőficam korai felismerése terén végzett munkássága elismeréseként.

*

A köztársasági elnök a

**MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI EZÜST ÉRDEM-
KERESZT**

kitüntetést adományozta *Holnapy Kálmánnak*, az MTA Főtitkári Titkárság nyugalmazott főelőadójának.

*

A köztársasági elnök a

**MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI ÉRDEMREND
KISKERESZTJE (polgári tagozata)**

kitüntetést adományozta *Csomó Istvánnak*, a Magyar Tudományos Akadémia titkársága főosztályvezetőjének, az MTA és intézményhálózata működésével kapcsolatban végzett több évtizedes kimagasló pénzügyi, irányítási tevékenységéért.

*

A Kémiai Tudományok Osztálya a GE TUNGSRAM Rt. anyagi támogatásával 1991-ben Polányi Mihály-díjat alapított a fizikai-kémia területén az utóbbi 5-10 évben nemzetközi jelentőségű magyar tudományos eredmények elismerésére. A Polányi Mihály-díj Kuratórium 1997. június 24-i ülésén a Fődíjat: Párkányi Lászlónak, a kém. tud. doktorának (MTA KKKI), a Fialtal Kutatói Díjat: *Bényei Attila Csabának*, PhD (KLTE Fizikai-kémiai Tanszék) ítélte oda.

*

Dr. Gere Tibort, a GATE TTK Állattenyésztési Tanszékének egyetemi tanárát 1997. február 2-án az Orosz Mezőgazdasági Tudományos Akadémia külföldi rendes tagjának választotta.

*

Szeptember 7-én pályafutásának 50. évfordulója alkalmából prof. dr. Kovács Lajosnak a DOTE rektora Aranydiplomát adott át.

*

1997. május 23. Vizi E. Szilveszter alelnök Brüsszelben átveszi az Európai Érdemrend kitüntetését.

*

1997. május 7. Glatz Ferenc, az MTA elnöke Bécsben átveszi a Herder-díjat.

A TUDOMÁNYOK DOKTORAI LETTEK

(1997. április 1–1997. június 30.)

Bak Mihály: A rosszindulatú daganatok multidrug rezisztenciája. Bírálok: Jobst Kázmér, Tompa Anna, Graber Hedvig, Kelényi Gábor, Kendrey Gábor, Rák Kálmán; opponensek: Hidvégi Egon, Jeney András, Krenács Tibor; a szavazás eredménye: 100%.

Bély Miklós: A kórfolyamatot módosító tényezők rheumatoid arthritisben. Bírálok: Lapis Károly, Timár József, Nemes Zoltán, Szegedi Gyula, Székely József Iván, Konyár Éva, Siró Arisztid Béla; opponensek: Németh Csóka Mihály, Szende Béla, Iványi Béla Antal; a szavazás eredménye: 76%.

Cziffer Endre: Szemléletváltozások a külső csontörzíté-
ben. Bírálok: Ihász Mihály, Mészáros Tamás, Belley Árpád, Forgón Mihály, Riskó Tibor, Lakatos József, Nyárády József; opponensek: Badó Zoltán, Biró Vilmos, Salamon Antal; a szavazás eredménye: 90%.

Erdőhelyi András: A széndioxid. A metán és az etán katalitikus átalakítása. Bírálok: Nagy Ferenc, Jóvér Béla, Kalló Dénes, Lázár Károly, Paál Zoltán, Petró József, Rédey Ákos; opponensek: Bertók Imre, Gucci László, Margitfalvi József; a szavazás eredménye: 100%.

Farkas Gyula: Langerhans szigetek in vitro vizsgálata és klinikai transzplantációja: lehetőség a diabetes mellitus gyógyítására. Bírálok: Ihász Mihály, Horányi János, Furka István, Nagy Judit, Rozsos István, Süveges Ildikó, Tulassay Zsolt; opponensek: Romics László, Halmos Tamás, Perner Ferenc; a szavazás eredménye: 90%.

Fetter József: Kondenzált és izolált, további heterociklust is tartalmazó Béta-laktámszármazékok szintézise. Bírálok: Bernáth Gábor, Gunda Tamás, Ambrus Gábor, Antus Sándor, Hermecz István, Hudecz Ferenc, Pintér István; opponensek: Bitter István, Fülöp Ferenc, Jászberényi Csaba; a szavazás eredménye: 76%.

Gaszner Péter: Az affektív betegségek komplex elemzése (A mania nozológiájáról. Pszichofarmakológiai vizsgálatok. A szülői magatartás kutatása). Bírálok: Magyar Kálmán, Ostorharics-Horváth György, Czopf József, Endrőczy Elemér, Szobor Albert, Vécsei László, Timár Júlia; opponensek: Pálffy György, Pethő Bertalan, Janka Zoltán; a szavazás eredménye: 95%.

Horváth László: Tenyésztett halaink szaporítása és szaporásbiológiája. Bírálok: Horn Péter, Ördög Vince, Fekete Lajos, Fésüs László, Iváncsics János, Nagy György, Oláh János; opponensek: Biró Péter, Molnár Kálmán, Woynarovich Elek; a szavazás eredménye: 100%.

Jakab Ferenc: A humán májsebészet keringési vonatkozásai. Bírálok: Ihász Mihály, Nemesánszky Elemér, Hollán Zsuzsa, Flautner Lajos, Rozsos István, Tihanyi Tibor; opponensek: Fehér János, Sápy Péter, Ungvári György; a szavazás eredménye: 87%.

Kemenczei Tibor: A Kárpát-medence keleti kapcsolatai a Kr. e. 8. században. Bírálok: Bóna István, Raczy Pál, Makkay János, Szilágyi János György, Kőszegi Frigyes; opponensek: Szabó Miklós, Kalicz Nándor, Trogmayer Ottó; a szavazás eredménye: 100%.

Kiss Antal: II. típusú restrikciós endonukleázok és modifikációs metiltranszferázok klónozása és vizsgálata.

Bírálok: Gráf László, Váradi András, Dudits Dénes, Bácsy Ernő, Bánfalvi Gáspár, Gergely Pál, Financsek István; opponensek: Patthy László, Sümegi Balázs, Orosz László; a szavazás eredménye: 95%.

Lakosi László: Stabil atommagok izomerejeinek fotogerjesztése a 70 keV-50 MeV energiatartományban. Bírálok: Berényi Dénes, Nagy Sándor, Pála Gabriella, Krasznahorkay Attila, Simonits András, Sükösd Csaba; opponensek: Csikai Gyula, Fényes Tibor, Kardon Béla; a szavazás eredménye: 77%.

Mándi Yvette: A természetes citotoxicitás és a citokin termelés modulációja. Bírálok: Ferenczy Lajos, Berencsi György, Bakács Tibor, Bertók Loránd, Gergely Péter, Kávai Mária, Anderlik Pirocska; opponensek: Benczur Miklós, Falus András, Merétey Katalin; a szavazás eredménye: 100%.

Margitfalvi József: Új megközelítések váz- és hordozós fémkatalizátorok előállítására, módosítására és modellekreakciókban történő vizsgálatára. Bírálok: Bertók Mihály, Erdőhelyi András, Heil Bálint, Kiricsi Imre, Lázár Károly, Molnár Árpád, Petró József; opponensek: Paál Zoltán, Rédey Ákos, Raskó János; a szavazás eredménye: 91%.

Miskolczy Ambrus: Amikor egy mítosz születik... (Egy román népballada útja Sovejától Párizsig és vissza. Fejezetek 150 esztendő román eszméletörténetéből). Bírálok: Köpeczi Béla, Szász Zoltán, Szabad György, Andrásfalvy Bertalan, Fried István, Borsi-Kálmán Béla; opponensek: Niederhauser Emil, Kősa László, Pomogáts Béla; a szavazás eredménye: 100%.

Mohamed Fathy Kotkata: Transports and structural properties of non-crystalline chalcogenide semiconductors. Bírálok: Zawadowski Alfréd, Czitrovsky V. Aladár, Vicsek Tamás, Watterich Andrea, Koós Margit, Szenes György; opponensek: Beke Dezső, Beleznaý Ferenc, Mojzes Imre; a szavazás eredménye: 89%.

Monostori Miklós: Ostracodák mint az ökoszisztémái rekonstrukció eszközei. Bírálok: Bárdossy György, Vörös Attila, Meskó Attila, Kordos László, Molnár Béla, Orosz Tiborné, Hably Lilla; opponensek: Báldi Tamás, Haas János, Kedves Miklós; a szavazás eredménye: 95%.

Móra László: A hazai tudományos kémia megalapítói. Bírálok: Inczédy János, Hronszky Imre, Benedek Pál, Gál Sándor, Csákvári Béla, Endrei Walter, Liptay György; opponensek: Beck Mihály, Szabadváry Ferenc, Németh József; a szavazás eredménye: 100%.

Nagy Ferenc: A fény és a cirkadián ritmus által szabályozott génkifejeződés molekuláris törvényszerűségei növényekben. Bírálok: Ferenczy Lajos, Barnabás Beáta, Heszky László, Láng Ferenc, Sutka József, Burgán József; opponensek: Balázs Ervin, Gráf László, Gyurján István; a szavazás eredménye: 100%.

Osapay György: Biológiai aktív, rögzített konformációjú peptidok és peptidimimikumok tervezése, szintézise és biológiai vizsgálata. Bírálok: Medzihradsky Kálmán, Orosz György, Náray-Szabó Gábor, Balásipiri La-

jos, Hollósi Miklós, Kéri György, Schön István; opponensek: Bajusz Sándor, Hudecz Ferenc, Penke Botond; a szavazás eredménye: 90%.

Paulin Ferenc: Szinkódolt doppler vizsgálatok szerepe az újszülöttek méhen belüli sorvadásának diagnosztikájában és a neonatális eredmények javításában. Bírálók: Gáti István, Gardó Sándor, Egyed Jenő, Gellén János, Lampé László, Székely József, Szabó István; opponensek: Resch Béla, Tulassay Tivadar, Asztalos Miklós; a szavazás eredménye: 100%.

Radics Lajos: Oldatfázisú szerves molekulák szerkezete a magrezonancia spektroszkópia tükrében. Bírálók: Sohár Pál, Szántay Csaba, Bernáth Gábor, Nógrádi Mihály, Szalontai Gábor, Szilágyi László, Tóth Gábor; opponensek: Fülöp Ferenc, Tompa Kálmán, Batta Gyula; a szavazás eredménye: 96%.

Szabó Antal: Célzott laboratóriumi vizsgálatok és diagnosztikus értékük gyermekkori vesebetegségekben. Bírálók: Méhes Károly, Nyakas Csaba, Csorba Sándor, Dux László, Fekete Miklós, Németh Csóka Mihály; opponensek: Kovács L. Gábor, Maródi László, Sulyok Endre; a szavazás eredménye: 89%.

Szabó József: A csuszamlások szerepe a magyarországi tárgyak geomorfológiai fejlődésében. Bírálók: Várallyai György, Mezősi Gábor, Marosi Sándor, Bernát Tivadar, Erdősi Ferenc, Hahn György, Lovász György; opponensek: Farkas József, Schweitzer Ferenc, Székely András; a szavazás eredménye: 100%.

Szajáni Béla: Szilárd-fázisú biokatalizátorok. Bírálók: Holló János, Farkas András, Farkas József, Halász Anna, Lásztity Radomir, Nagy Miklós, Nyeste László; oppo-

nensek: László Elemér, Szentirmai Attila, Vajda Tamás; a szavazás eredménye: 83%.

Szebeni Ágnes: Szövetekvivalens fantomok alkalmazása a klinikai orvosi ultrahangdiagnosztikában. Bírálók: Eckhardt Sándor, Mádi Szabó László, Szegedi Gyula, Csernay László, Németh György, Preisich Péter; opponensek: Fehér János, Liszka György, Rontó Györgyi; a szavazás eredménye: 78%.

Szeberényi József: Ras fehérjék szerepe NTH 313 sejtek mitogén reakciójában és PC12 sejtek neuronális differenciációjában. Bírálók: Venetianer Pál, Csuka Orsolya, Gráf László, Kopper László, Stefanits Klára, Stengerné Staub Mária; opponensek: Fésüs László, Oláh Edit, Udvardy Andor; a szavazás eredménye: 86%.

Szilágyi István: Demokratikus átmenet és konszolidáció Spanyolországban. Bírálók: Huszár Tibor, Johancsik János, J. Nagy László, Vadász Sándor, Borbély Szilvia; opponensek: Anderle Ádám, Szabó Máté, Harsányi Iván; a szavazás eredménye: 86%.

Takácsné Novák Krisztina: A lipofilitás összefüggése a kémiai szerkezettel és a protonáltsággal (amfoter) gyógyszervegyületek körében. Bírálók: Görög Sándor, Kalász Huba, Berecz Endre, Kovács Gábor, Löw Miklós, Nikolics Károly, Simonyi Miklós; opponensek: Nyiredy Szabolcs, Orbán Miklós, Szepesi Gábor; a szavazás eredménye: 100%.

Vékássy László: Complex treatment for stutterers. Bírálók: Ádám György, Csocsán Lászlóné, Fábián Pál, Katona Ferenc, Nagy József, Paraicz Ervin, Pálhegyi Ferenc; opponensek: Gósy Mária, Illyés Sándor, Pethő Bertalan; a szavazás eredménye: 90%.

HALOTTAINK

1997. május 13-án, életének 87. évében elhunyt **Hadrovics László**, az MTA rendes tagja, az ELTE nyugalmazott egyetemi tanára, több külhoni akadémia tiszteleti tagja. Személyében a szlavisztika és a magyar nyelvtudomány kiemelkedő egyéniségét veszítettük el. A délszláv filológia és művelődéstörténet meghatározó mestere volt, lexikográfusként alpmunkák sorát hozta létre, magyar nyelvészként pedig a történeti jelentésen, a funkcionális mondaton és a frazeológia terén alkotott maradandót. 1997. június 6-án, a Farkasréti temetőben az Akadémia és az I. Osztály nevében Benkő Loránd akadémikus, az Eötvös Collégium képviselőjében Németh G. Béla akadémikus, az ELTE nevében Nyomárkay István professzor, a Horvát Tudományos Akadémia képviselőjében Marianovic Stanislav akadémikus búcsúztatta.

*

1997. június 20-án, életének 87. évében elhunyt **Gerevich László**, az MTA rendes tagja, Kossuth-díjas régész-művészettörténész. Személyében a középkori Magyarország régészeti és művészettörténeti kutatásának kiemelkedő alakja távozott körünkől. Gerevich Lászlót 1997. július 8-án a Farkasréti temetőben helyezték örök nyugalomra, a ravatalnál Marosi Ernő, az MTA levelező tagja, a sírnál Bálint Csanád, az MTA Régészeti Intézete igazgatója búcsúztatta.

1997. június 30-án, életének 67. évében elhunyt **Andorka Rudolf** szociológiai professzor, az MTA levelező tagja, a Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem rektora, az Országos Tudományos Kutatási Alap elnöke. A Farkasréti temetőben Glatz Ferenc, az MTA elnöke búcsúztatta.

*

1997. augusztus 22-én, 84 éves korában elhunyt **Kálmán Béla** nyelvészprofesszor, az MTA rendes tagja. **Kálmán Béla** finnugor nyelvészeti, magyar dialektológiai, nyelvjáráskutatói és névtani munkásságával vált ismertté. Megalkulásától a Nyelvtudományi Intézet munkatársa volt, 1952-ben kinevezték a KLTE finnugor nyelvészprofesszorává, közben a debreceni egyetem dékáni tiszttét is betöltötte. A Finn Oroszlánrend lovagkeresztjén kívül érdemeit kormánykitüntetések, külföldi tudományos társaságok tagságai jelzik.

*

Hanák Péter, az MTA rendes tagja, az MTA Történettudományi Bizottságának elnöke, az MTA TTI tudományos tanácsadója, a CEU professzora 1997. október 6-án, életének 77. évében váratlanul elhunyt. Hanák Péter temetésére 1997. október 14-én a Farkasréti temetőben került sor.

OSZTÁLYOK ÉS INTÉZETEK HÍREI

OSZTÁLYOKTÓL BEÉRKEZETT HÍREK

MTA Nyelv és Irodalomtudományok Osztálya hírei

1997. június 2. Alföldy Géza professzor, az MTA külső tagja „Titulus Tiburtinus (A legtöbbet vitatott antik római felirat problémái)” címmel külső tagi székfoglaló előadást tartott. Budapest, MTA Székház (Kisterem)

1997. augusztus 27–30. „A magyar színház születése” címmel nemzetközi tudományos konferencia az MTA Irodalomtudományi Intézete, a Heves Megyei Művelődési Központ és az MTA Színházstudományi Bizottsága rendezésében. Eger

*

MTA Filozófiai és Történettudományok Osztálya hírei

1997. június 19. Osztályülésén megtárgyalta a tudományos bizottságok funkciójáról és működési feltételeiről szóló vitaanyag előkészítését, amelyet javaslatukra az MTA Elnökségének 1997. októberi ülése napirendjére tűztek.

*

MTA Matematikai Tudományok Osztálya hírei

1997. június 11. Osztályülésén a következő napirendi témákat tárgyalta meg:

- az előző ülésen hozott határozatok, javaslatok sorsa és az azóta történt fontosabb események, bejelentések (előadó: Császár Ákos),

- doktori ügyek: Jankó Béla (előterjesztő: Győri István), Rapcsák Tamás (előterjesztő: Harnos Zsolt), Rónyai Lajos, Szabó László (előterjesztő: Szendrei Ágnes),

- állásfoglalás az 1998. évi Széchenyi-díj odaítélésére vonatkozó javaslatokról (előadó: Császár Ákos),

- MTA törvénymódosítási javaslat (előadó: Császár Ákos),

- az osztályügyrend tervezete (előadó: Császár Ákos).

*

MTA Agrártudományok Osztálya hírei

1997. június 3. „A növényvédelem környezetre gyakorolt hatása” címmel konferenciát rendezett. MTA Növényvédelmi Kutatóintézet

1997. június 10. „Biotechnológiai kutatások a növénytermesztésben” címmel Dudits Dénes tartott előadást. Szeged, MTA SZBK Növénybiológiai Intézet

1997. június 23. „Biológiai alapok megújításának lehetőségei a gyümölcsstermesztésben” címmel Dr. Papp János tartott előadást. Budapest, Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem

1997. június 26. „A szarvasmarha-tenyésztés fejlesztésének stratégiai kérdései” címmel Dr. Schmidt János tartott előadást. Komárom, Komáromi Mezőgazdasági Rt.

1997. július 1. Osztályülés.

*

MTA Orvosi Tudományok Osztálya hírei

1997. június 2. T. Singer professzor (Veterans Affairs Medical Center, San Francisco, USA) „Current status of the biochemistry, pharmacology and neurotoxicology of MPTP and its derivatives” címmel tartott előadást. Szeged

*

MTA Kémiai Tudományok Osztálya hírei

1997. június 2–5. „2nd Carpathian Euroregional Conference — COREGO 97” címmel tudományos konferenciát rendezett a Miskolci Egyetem Kémiai Intézete és az MTA Környezeti Kémiai Bizottsága. Miskolc, Miskolci Egyetem

1997. június 4. „Katalízis” c. tudományos ülést rendezett a Katalízis Munkabizottság. Budapest, MTA Székház

1997. június 17. Helmut Knözinger, az MTA tiszteleti tagja „Strong Solid Acids as Heterogeneous Catalysts” címmel tartotta meg székfoglaló előadását.

1997. június 29–július 4. A 40. Magyar Spektrokémiai Vándorgyűlést rendezték meg. A rendezvényt egy időben tartották meg neves nemzetközi résztvevőkkel a „8th Hungarian-Italian Symp. on Spectrochem. Anal. Techn. in Environmental Chemistry” című konferenciát. Debrecen, KLTE

1997. június 30. Megkezdte működését az „Alapítvány a Magyar Peptid- és Fehérjekutatásért”, amelynek alapítói: Bajusz Sándor, a kémiai tudomány doktora és Medzihradszky Kálmán, az MTA rendes tagja. Az Alapítvány támogatni kívánja a hazai és a nemzetközi tudományos együttműködések — többek között — fiatalok részvételét e kutatásokban, illetve tudományos konferenciákon. Az Alapítvánnyal kapcsolatos bővebb felvilágosítás: ELTE Kémiai Tanszékcsoport, 1518 Budapest 112, Pf. 32, Fax: 2090-602, Tel.: 2090-555/1433.

1997. augusztus 17–21. A „VIII. European Congress on Biotechnology” keretében az MTA Szén-

hidrátkémiai Munkabizottsága rendezett „Workshop on Carbohydrates Chemistry”-t. Budapest, Budapesti Műszaki Egyetem

1997. augusztus 21–23. „Conferentia Chemo-metrica — CC 97” című konferencia. Budapest, AGRO Hotel

*

MTA Biológiai Tudományok Osztálya hírei

1997. május 13–16. Lillafüred

A Magyar Biokémiai Egyesület Molekuláris Biológiai Szakosztálya 2. Munkaértekezletét rendezték meg, amely része volt az MTA Közgyűléséhez csatlakozó tudományos rendezvénysorozatnak. Az előadásokat 10 szimpózium keretében tartották a szakma hazai legjobbjai. A tematika felölelte az egyedfejlődés, a sejtekben lévő jelátvitel, a sejtek vázfehérjéinek szerveződése, a sejtciklus, a neurobiológia, a génkifejeződés aktuális kérdéseit. Külön foglalkoztak az immunológiai és klinikai vonatkozásokkal, ill. a növények molekuláris biológiájával. A rendezvény ideje alatt 18 hazai és külföldi cég mutatta be a molekuláris biológia termékeit.

*

MTA Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya hírei

Az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottsága és Jogtörténeti Albizottsága közös rendezésében az 1997/98. akadémiai évben szakmai beszélgetéssorozat indul JO-GI DISPUTA címmel, amely újraélesztése egy sikeres tradicionális formának. A vitákat az ELTE Tudós Klubjában (V. ker., Szerb u. 3.) tervezik tartani. A DISPUTA ez évi témája: Jogi értékek az elmúlt 200 esztendőben (a francia forradalomtól a jogállam szerepváltásáig) lesz.

1997. október. Budapest, ELTE Tudósklub

Dr. Szabó András vitaindítója: „A büntetőjogi értékek alakulása” címmel.

*

MTA Földtudományok Osztálya hírei

1997. június 3. Osztályülésén „Napjaink térképezési módszerei, a digitális kartográfia eredményei” címmel tudományos előadást hallgatott meg. Az előadást Klinghammer István a földrajztud. doktora, az ELTE Kartográfiai Tanszék vezetője tartotta. Az osztályülés résztvevői az előadást nagy érdeklődéssel kísérték, melyhez számos hozzászólást és észrevételt is tettek. Az előadás teljes szövegét a Magyar Tudomány közli.

Az osztályülésen doktori ügyeket és az intézeti konszolidáció aktuális kérdéseit vitatták meg.

A február elején meghirdetett Szádeczky-Kardoss Elemér-díj és ösztöndíj Alapítványára június 15-ig megadott határidőig 27 pályázat érkezett be. Az Alapítvány Kuratóriuma szeptember 15-ig bírálta el, és szeptember 30-i osztályülésen a nyerteseknek ünnepélyes körülmények között nyújtotta át a pályadíjakat.

INTÉZETEK TŐL BEÉRKEZETT HÍREK

MTA Állam- és Jogtudományi Intézet hírei

1997. június 11–13. „Az Európai Unió bíróságának gyakorlata a közigazgatási és jogi kérdésekben” című angol-magyar konferenciát rendeztek meg.

1997. június 30–július 1. „Megváltozott vagy előre nem látott körülmények hatása a fegyverzetkorlátozási szerződésekre” című előadást rendezték meg, amelyen Dr. Prandler Árpád nagykövet, az ILA Leszerelési Jogi Bizottságának tagja tartott előadást. Leszerelési és Civil-Katonai Kapcsolatok Központja

1997. június 11–12. Magyar-német tudományos tanácskozást tartott az MTA Állam- és Jogtudományi Intézete a Max Planck Institut für Ausländisches und Internationales Privatrecht (Hamburg)-gal.

*

MTA Atommagkutató Intézet hírei

A Szalay Sándor Fizikai Centrum szemináriumai az ATOMKI-ban:

– **1997. május 8.** Tusnady Gábor (MTA Matematikai Kutató Intézet): „A fehérjéről — matematikus szemmel”

– **1997. június 19.** Francesco Iachello, Yale Egyetem (USA): „Dinamikai szimmetriák: a molekulától a kvarkokig” (Dynamical Symmetries: from Molecules to Quarks).

1997. június 26. Az MTA Atommagkutató Intézete és az MTA Debreceni Területi Bizottsága ünnepi ülést rendezett Medveczky Lászlónak, a fizikai tudomány doktorának, az Atomki volt igazgatóhelyettesének nyolcvanadik születésnapja alkalmából. Debrecen, DAB Székház

A finnországi Oului Egyetem és az Atomki együttműködése keretében Antti Hiltunen finn kutató május 1-jétől 6 hónapot tölt Debrecenben. Munkája az ESA-22 elektronspektrométer fejlesztéséhez kapcsolódik. A finn fél anyagiakkal is segíti a fejlesztést (vákuumrendszer, elektronika). A berendezéssel közös méréseket terveznek a jövőben.

*

MTA Geodéziai és Geofizikai Kutatóintézet hírei

1997. június. Nagyszabású nemzetközi szimpóziumot rendezett a Kutatóintézet 15 ország mintegy 50 szakemberének részvételével. A szimpózium témája az ionoszféra állapotának műholdak és földi, obszervatóriumi berendezések segítségével való megfigyelése és a változások folyamatos nyomonkövetése, illetve az észlelések alapján az ionoszféra modellezése volt.

*

MTA Izotópkutató Intézet hírei

A József Attila Tudományegyetem Adaptív Rendszerek Tanszéke (Szeged) és a MTA Izotópkutató Intézete Kémiai Fizikai Osztálya (Adaptív Rendszerek Kihelyezett Tanszéke, Budapest) együtt nyári iskolát

szervezett „Adaptív rendszerek” címmel. Az iskolán előadások és számítógépes modellezési gyakorlatok tartására került sor. A nyári iskola szűkebb témaköre: adaptív szabályozás fizikai, kémiai és biológiai rendszerekben.

*

MTA KFKI Anyagtudományi Kutató Intézet hírei

1997. június 24–26. Magyar–Koreai szeminárium áramkörökről és eszközökről a Magyar–Koreai Műszaki Együttműködési Központ alapítvány (HKTCC) és az MTA Elektronikus Eszközök és Technológiák Bizottsága (EETB) közös szervezésében. A tizedik szemináriumot a tervek szerint 1999-ben tartják majd Söulban. Budapest

*

MTA KFKI Mérés- és Számítástechnikai Kutató Intézet hírei

1997. május. Megjelent meg az Addison–Wesley Könyvkiadó gondozásában az „Advanced Computer Architectures — A Design Space Approach” című könyv. A könyv három szerzője: Sima Dezső, a Kandó Kálmán Műszaki Főiskola Informatikai Intézetének igazgatója, Kacsuk Péter, a KFKI Mérés- és Számítástechnikai Kutató Intézet osztályvezetője és Terrence Fountain, a londoni University College munkatársa. A 766 oldalas könyv átfogó képet ad a jelenlegi számítógép-architektúra irányzatokról. Ez az egyetlen könyv jelenleg a világpiacon, amely teljes mélységben áttekintheti a korszerű szuperskalár processzor családokat, azok tervezési filozófiáját és megvalósítási formáit.

*

MTA KFKI Részecske és Magfizikai Kutató Intézet hírei

A Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium „Hírközlés 96” pályázatának nyerteseként az RMKI az Eötvös Loránd Fizikai Társulattal mint közreműködő pályázóval országos fizikai információs rendszert hoz létre. A pályázat révén bővül a csillebérci Számítógép Hálózati Központban (SZHK) működő hálózati szerver gép diszk-kapacitása, az ELFT területi szerveihez hálózati kommunikációra alkalmas számítógép-konfigurációk kerülnek.

A CERN-ben tervezett kísérletek előkészítésére szervezte a RMKI júniusban a nemzetközi „VFCAL General Meeting”-et, amelyen a CMS (Compact Muon Solenoid) kísérlet egyik lényeges elemének a Very Forward Calorimeternek a tervezéséről és építéséről tárgyaltak az RMKI, az Atomki és a KLTE kutatói.

A Magyar Állami Földtani Intézet vezetésével többoldalú együttműködés, nemzetközi UNESCO-program keretében vizsgálják az extraterresztriális eredetű, apró, gömbszerű szemcse, az ún. sferulák összetételét. Az RMKI kutatói a programhoz szubpikuszekundumos lézeres tömegspektroszkópiai módszert fejlesztettek ki.

1997. július. Toulouse — Átadták a bolygó- és holdkutatási célokra készülő önjáró jármű (rover) osztott intelligenciájú számítógépes vezérlő rendszerét.

A rover fejlesztése francia–magyar–orosz–spanyol együttműködésben az EUREKA keretében folyik. A most átadott rendszer háromévi fejlesztőmunka eredménye. Az RMKI széles körű nemzetközi együttműködés keretében a műhold két műszerének az építésében vett részt, ezek a Szaturnusz és a Titán plazma környezetének a tanulmányozására szolgálnak. A MAG a mágneses térerősséget méri, a CAPS a plazmarészecskék tulajdonságait határozza meg.

*

MTA Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézet hírei

1997. május 14. Az MTA Orvosi Tudományok Osztálya közgyűléshez kapcsolódó tudományos ülésén „Az agy működésének megismerése: korunk legnagyobb kihívása” című előadás-sorozat keretében, a KOKI agykutatás területén kifejtett tudományos tevékenységét mutatta be. Az „Agykutatás évtizede” nemzeti fejlesztési program. A program kuratóriuma az MTA Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézetében szerveződött, amely az idegrendszer működésével és megbetegedéseivel összefüggő klinikai és alapkutatókat országos szinten koordinálja.

A Nemzetközi Idegtudományi Szervezet (IBRO) negyedévenként megjelenő hírmagazinjának minden száma egy felkért szerző által írt tudományos összefoglalót is közöl. A legutóbbi számban IBRO NEWS (Vol: 25, No 2, 1997) az „Interneurons of the Hippocampus” című összefoglalót — a lap felkérésére — dr. Freund Tamás, a KOKI igazgatóhelyettese írta. A szerző az agykérgi gátlás rendkívül jelentős és sokrétű funkcióira hívta fel a figyelmet.

Vendégkutatók

1997. április 1–május 31. Dr. Elisaveta Miloucheva (Bulgarian Academy of Sciences, Institute of Physiology, Sofia, Bulgaria)

1997. május 1–31. Dr. Heim Katalin (Marosvásárhelyi Orvosi Egyetem, Románia)

1997. május 11–1998. április 30. Dr. Tetsuji Nakai (Department of Anesthesiology, National Defense Medical College, Saitama, Japán)

1997. június 4–július 13. Dr. Pawel Niezabitowski (Jagiellonian University, Medical College, Dept. of Pharmacology, Kraków, Lengyelország)

1997. június 6–augusztus 1. Dr. Marta Pascual (Dept. of Cell Biology, Faculty of Biology, Univ. of Barcelona, Spanyolország)

1997. május 13–1998. május 12-ig Dr. Manuel Megias Pacheco (Dept. of Cell Biology and Genetics, Faculty of Biology, Univ. of Malaga, Spanyolország)

1997. június 24–július 28. Dr. Balázs Róbert (St. Georges Hospital Medical School, Dept. of Pharmacology and Clinical Pharmacology, London, Nagy-Britannia)

1995. október 25-től. Dr. Cynthia Dolorfo (San José, California, USA)

1995. október 25-től. Dr. Brian Leonard (San José, California, USA)

MTA Közgazdaság-tudományi Intézet hírei

1997. május. 1996-ban lezajlott sikeres habilitációja után a Georgikon Karon végzett másfél évtizedes oktatási és kutatási tevékenysége elismeréseként a Pannon Agrártudományi Egyetem (Keszthely) Egyetemi Tanácsa *Benet Iván* tud. főmunkatársnak egyetemi magántanári címet adományozott.

1997. június 18–24. *Benet Iván* tud. főmunkatárs szervezésével magyar-bolgár-japán élelmiszer-gazdasági konferencia zajlott le a Közgazdaság-tudományi Intézetben. A konferenciának öt külföldi és hat magyar résztvevője volt. Az intézeti résztvevők közül *Benet Iván* és *Sipos Aladár* akadémikus előadása hangzott el.

1997. június 18–22. ESPE (European Society for Population Economics) konferencia, Chelchester. *Augusztinovics Mária* tud. tanácsadót és *Szegő Szilvia* tud. főmunkatársat meghívták a University of Essex szervezésében lezajló konferenciára. *Augusztinovics Mária*t az ESPE Council tagjává választották.

Már második éve folyik a *Gazdaságpolitikai Kezdeményezések* (Economic Policy Initiative) nevet viselő nemzetközi kutatási program, amelynek magyarországi koordinátora az MTA Közgazdaság-tudományi Intézete. A projekt az EU-csatlakozással kapcsolatos gazdasági kérdésekkel foglalkozik. Legutóbbi eseménye az 1997. június 14–15-én Portorozsban (Szlovénia) rendezett konferencia volt, amelyen a szakértők a társult országok munkaerőpiaci problémáit vitatták meg.

MTA Központi Kémiai Kutatóintézet hírei

A II. Magyar Innovációs Nagydíj Pályázaton az Ipari és Kereskedelmi Miniszter különdíjában részesült a „Hidrogénező paraffintalanítási technológia kifejlesztése és integrálása a MOL Rt. Dunai Finomító Gázolaj-kénmentesítő üzemébe” c. pályázat, amelynek dolgozói és megvalósítói a következő intézmények voltak: MOL Rt., MTA Központi Kémiai Kutatóintézet, Szilikátipari Kutatóintézet. A zsűri kiemelkedőnek ítélte a kutató-fejlesztő és az innovációs munkát, illetve az ezáltal elért gazdasági eredményt és társadalmi hasznot.

MTA Művészettörténeti Kutatóintézet hírei

1997. május 5. Budapest, MTA Székház Képtára

A Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Bizottsága Opus Mirabile-díjjal tüntette ki az 1996-os év legjobb egyéni és csoportos művészettörténeti teljesítményét. Mint kollektív, nagy mű (86 résztvevővel) a *Takács Imre* szervezésében, illetve szerkesztésében készült „Mons Sacer 996–1996. Pannonhalma 1000 éve I–III.” című kiállítás és katalógus nyerte el a szakmai bíráló bizottság ítélete alapján a csoportos díjat. Az egyéni díjat *Gábor Eszter*, „Schikédanz Albert építőművész” című monografikus tanulmánya kapta, amely a szerző által a Szépművészeti Múzeumban rendezett „Schikédanz Albert (1846–1915). Ezredévi emlékművek múltjának és jövőnek” című kiállítás katalógusában jelent meg.

1997. május 20–június 13. Az École Pratique des Hautes Études, IV e Section a 19. század építőművésztével foglalkozó kurzuson *Dr. Sisa József* kandidátus négy előadást tartott a 19. századi magyar építészet témaköréből Jean-Michel Leniaud (Directeur des Études) meghívására. Párizs, Sorbonne

1997. június 1. *Dr. Galavics Géza*, az MTA Művészettörténeti Kutatóintézet osztályvezetője „Zrínyikultusz és képzőművészeti reprezentáció. A családi mecenatúrától az új típusú nyilvánosságig” címmel tartott előadást a magyar-horvát művészettörténeti szimpózionon. Zágráb

1997. június 5–10. Az intézet vendége volt *dr. Gheorghe Vida*, a Bukaresti Művészettörténeti Intézet igazgatóhelyettese, aki az európai historizmus emlékeit kutatta Magyarországon.

1997. június 15. A Velencei Biennálé Magyar Pavilonjának katalógusába — a biennálé magyar kormánybiztosának felkérésére — *András Edit*, az MTA Művészettörténeti Kutatóintézet munkatársa írt átfogó tanulmányt a 1990-es évek hazai művészeti életéről.

1997. július 2–13. Az intézet vendége volt *Dr. E. Duverger*, a Belga Tudományos és Szépművészeti Akadémia professzora és munkatársa, *Mille P. Maufort*. A neves művészettörténészek a Belga Tudományos és Szépművészeti Akadémia és az MTA Művészettörténeti Kutatóintézete között újabb két évre meghosszabbított együttműködési megállapodás csereprogramjának keretében kutatták a Magyarországon található németalföldi művészet emlékeit.

1997. július 11. A Művészettörténeti Kutatóintézet Adattára átvette *Dr. Németh Lajos* (az MTA levelező tagja, az ELTE Művészettörténeti Tanszékének vezetője) hagyatékának több száz katalógusát — az özevgye által már korábban az adattárnak ajándékozott kéziratos anyagot követően —, melyek a művészettörténész professzor fő kutatási területeinek (Csontváry, modern magyar művészet) anyagát ölelik fel.

A július 14. és augusztus 27. közötti nyári szünet után ismét látogatható az Akadémia Képtára, ahol az MTA Művészettörténeti Kutatóintézet munkatársai, *Szabó Júlia* és *Majoros Valéria* rendezésében „Pulszky Ferenc és a magyar régiségtan” című kiállítás nyílt október 31-én.

MTA Néprajzi Kutatóintézet hírei

1997. május 1. *Paládi-Kovács Attila*, a néprajztudomány doktora, a Néprajzi Kutatóintézet igazgatója kinevezését további három esztendőre hosszabbították meg.

1997. július 1-jétől a Néprajzi Kutatóintézet igazgatóhelyettese *Szilágyi Miklós*, a néprajztudomány kandidátusa.

1997. augusztus 18–24. VI. Magyar–Finn Néprajzi Konferencia, melyek egyik fontos témacsoportja a nép és a néprajz mai értelmezése volt. Pécsvárad.

augusztus 25–29. A kutatóintézet vendége volt *Matti Räsänen*, a turkui Egyetem professzora, a finn városi néprajz Európa-szerte ismert kutatója. Ugyan-

csak vendégként érkezett egy hónapra *Patrick Ténoudji* (É.R.A.S.M.E.) francia szociálintropológus, a Balaton-program keretében.

Megjelent a Néprajzi Kutatóintézet munkatársai által árszabásokat tematikusan közreadó sorozat 2. kötete: *A Mester Emberek Míveinek árazása. Építőiparosok, famunkák, építőanyagok, asztalosok és esztergályosok árszabásai. (1626–1820).* Szerkesztette és bevázette: *H. Csukás Györgyi.*

*

MTA Növényvédelmi Kutatóintézet hírei

Az intézet több mint tízéves, rendszeres kapcsolatot alakított ki a göttingeni Georg August Universität Növénykörtani és Növényvédelmi Intézetével (Institut für Pflanzenpathologie und Pflanzenschutz). Az együttműködés keretében az elmúlt évben mintegy tizenöt magyar kutató volt Göttingenben, ahol kétnapos, közös szakmai konferencián és intézetlátogatáson vettek részt. Idén göttingeni vendégek érkeztek szakmai konferenciára. A vendégek ellátogattak a gödöllői Mezőgazdasági és Biotechnológiai Kutatóközpontba is.

*

MTA Politikai Tudományok Intézete hírei

1997. május 30. Kulcsár Kálmán, az MTA PTI igazgatója és Komáromi Gabriella főigazgató megállapodást írt alá a Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskolával. Az intézet és a főiskola között több évre visszatekintő, elsősorban az oktatás területére kiterjedő együttműködés alakult ki. A megállapodás célja a társadalomtudományok oktatásának és kutatásának kiszélesítése és elmélyítése, a személyi, anyagi és infrastrukturális kapacitás hatékonyabb kihasználása. Kaposvár

1997. június 19. Az MTA Politikai Tudományok Intézete és a KAM — Regionális és Antropológiai Kutatások Központja könyvbemutatóval egybekötött szakmai kerekasztal-beszélgetést szervezett, melynek témája: *„Peremvidék, szegénység”* (A peremvidékek eltűnnek vagy újjászületnek? Meddig ér el a szociális háló? A szegénység sokféle arca. Regionális szociálpolitika? Milyen esélyük van a helyi kezdeményezéseknek?) *Főlkért hozzászólók voltak:* Tarnai Zoltán (Máltai Szeretetszolgálat), Bíró A. Zoltán (KAM, Csíkszereda), Bíró Albin (Önkormányzati Tanács, Csíkszereda), Böhm Antal (MTA PTI).

1997. július 2. A finn TV egy forgatócsoportja — amely Magyarország NATO- és EU-csatlakozásáról ad tájékoztatást — Böhm Antal tudományos igazgatóhelyetessel és Utasi Ágnes tudományos főmunkatárssal készített interjút a magyar társadalom helyzetéről, különös tekintettel az MTA Stratégiai Kutatási Program keretében az intézetben folytatott kutatások eredményeire. Budapest, MTA PTI

*

MTA SZBK Enzimológia Intézet hírei

Polgár László, akinek kutatási témája a fehérjebontó enzimek (proteázok) működésének vizsgálata, nemrégiben felfedezett egy új szerin-roteáz enzimsaladót,

amelynek vizsgálatára elnyerte az angol miniszterelnök által felajánlott ösztöndíjat. Az AIDS betegség kialakulásáért felelős HIV-vírus fehérjebontó enzimének vizsgálatával kapcsolatos eredményeiről két publikációja jelent meg a neves „Journal of Biological Chemistry” című folyóiratban. A HIV-proteáz kulcsszerepet játszik a betegség kialakulásában, működésének felderítése új AIDS-gyógyszer kifejlesztése felé nyithatja meg az utat.

A Závodszy Péter által vezetett kutatócsoportnak nemrégiben sikerült egy eredetileg normál hőmérsékleten működő bakteriális fehérjét hőtűrővé tenni. A fehérjét kódoló DNS szakasz mesterséges módosítása után baktériumsejtekben termeltették a meg-növekedett hőstabilitású enzimet. A kutatók tervezik újabb, a gyakorlatban hasznosítható, hőtűrő fehérje mutánsok előállítását is.

1997. május. Osvádi Judit négy hónapig vendég-professzora a Barcelonai Egyetem Biokémiai és Molekuláris Biológiai Tanszékének.

1997. augusztus 17–21. Patthy László meghívott előadóként vett részt a Nyolcadik Európai Biotechnológiai Kongresszuson (Budapest).

*

MTA SZBK Genetikai Intézet hírei

1997. július 7–10. A Genfi Egyetem Francois Karch vezette munkacsoportja és a SZBK Genetikai Intézetének Gausz János és Gyurkovics Henrik vezette csoportja munkaértekezletet tartott a magasabb rendű kromatinszerkezetre vonatkozó újabb kutatási eredményekről. Svájci részről a munkaértekezleten részt vett továbbá Martin Müller, Vincenzo Pirutta laboratóriumából (Genf), valamint előadást tartott Udvardi Andor és Török Tibor (SZBK). A munkaértekezlet előadásai elsősorban két kérdés köré csoportosultak: egyrészt az egymástól elkülönülő kromatinszerkezeti egységeket mintegy lezáró határoló szakaszok (ún. boundary régiók) szerkezetével és működésük lehetséges módjaival kapcsolatos elképzeléseket taglalták, másrészt az inaktív, illetve aktív kromatinszerkezet kialakulásában kulcsszerepet játszó fehérjékre vonatkozó ismereteinket foglalták össze.

*

MTA TTKL Geokémiai Kutatólaboratórium hírei

1997. május 7. Prof. Volker Höck, a Salzburgi Egyetem Ásvány-Kőzettani Tanszékének vezetője látogatása során konzultációt folytatott Dr. Árkai Péterrel a Kárpát-Balkán Geológiai Asszociáció Metamorf Kőzettani Bizottságának koordinációjáról. Emellett előkészítették a november 6–7-én e témában megrendezendő nemzetközi összejövetel megszervezését.

1997. június 24. A Szlovák Műemlékvédelmi Hivatal (Pamatkovy Ústav, PU) és az Országos Műemlékvédelmi Hivatal közötti együttműködés keretében a PU Természettudományi Laboratóriumának vezetője, D. Cebecauerová és munkatársai meglátogatták a Geokémiai Kutatólaboratóriumot (GKL). E látogatás során a vendégek és a GKL kutatói konzultációt folytattak az

épített környezet mállási folyamatainak kutatásában alkalmazható geokémiai módszerekről, valamint a meglevő együttműködés kiterjesztéséről.

*

MTA TTKL Szeretlen Kémiai Kutatólaboratórium hírei

Az MTA SZKKL-ben a BME-vel mint magyar koordinátorral, valamint további négy hazai egyetemmel (ELTE, Miskolci Egyetem, Veszprémi Egyetem, Soproni Egyetem) közösen elnyert TEMPUS-PHARE pályázat keretében létrehozták a hazai felületmérnökképzés új bázislaboratóriumát, a Tempus Felületkémiai Laboratóriumot (TFL). A TFL eszközállományát az SZKKL Felületkémiai csoportjában meglévő kísérleti berendezések (KRATOS XSAM komplex ESCA berendezés, gyorsatómágys és RF-plazmás felületkezelő berendezések), valamint a projekt keretében érkezett VG ESCASCOPE spektrométer képezik. A TFL fő célja, hogy a műszaki felülettudományi (Surface Engineering) témában megindult doktori tanfolyamhoz kapcsolódóan megismertesse a hallgatókkal a legkorszerűbb felületmódosítási eljárásokat és felületvizsgálati módszereket, és elősegítse a doktori munkájukhoz szükséges modern felületvizsgálatok elvégzését.

*

MTA Történettudományi Intézet hírei

1997. május 20. Az Olaszországi Egyetemenközi Hungarológiai Központ magyar történeti vonatkozású kiadványainak bemutatója. Előadók: Sárközy Tamás és Szakály Ferenc.

1997. június 5. A Randolph L. Braham és Pók Attila szerkesztésében megjelent *The Holocaust in Hungary – Fifty Years Later* c. tanulmánykötet bemutatója. Előadók: Glatz Ferenc, Kosáry Domokos.

*

MTA Világgazdasági Kutatóintézet hírei

1997. június 19–21. Az intézet és a Konrad Adenauer-Stiftung között „Az átalakulási folyamat második fázisa: a közép-európai modernizációhoz vezető út” címmel nemzetközi konferenciát rendezett. A megnyitó előadásokat *Inotai András*, az intézet igazgatója és *Dr. Erchard von der Bank*, a Konrad Adenauer-Stiftung budapesti képviselője tartotta. Budapest, Gellért Szálló

*

MTA Zenetudományi Intézet hírei

1997. június 24–július 1. Az International Council for Traditional Music/Unesco (ICTM) 34. világkonferenciája mintegy 180 résztvevővel. Az előzetesen megadott 8 témakör előadásai párhuzamosan 5 szekcióban folytak. 7 magyar kutató (1 kivételével előadással) vett részt a konferencián, valamennyien az MTA ZTI munkatársai. Szlovákia, Nyitra

A Zenetudományi Intézet Régi Zenetörténet Osztály munkatársai az elmúlt félévben jelentős források

megismerésével, ill. felfedezésével gazdagították a magyar zenetudományt. Hosszú évek próbálkozásai után *Göncz Árpád* köztársasági elnök közbenjárásával sikerült megszerezni az isztambuli Topkapi Szeraiban őrzött Anjou-kori antifonále mikrofilmjét, és biztató tárgyalásokat folytatni a rossz állapotban lévő kódex magyarországi restaurálása és közös facsimile kiadása ügyében. Az isztambuli kiküldetés alkalmával sikerült egy további magyarországi kódexet (XV. századi ferences antifonále) azonosítani.

Az osztály munkatársai sikeres tanulmányutat tettek a gyulafehérvári Bathyanéum Könyvtárban, ahol az eddig címről ismert, de mindeddig közről nem tanulmányozható magyarországi kottás kódexeket részletesen elemezték és fényképezték, ezenkívül először vehettek kézbe és határozhattak meg egy XV. századi erdélyi (Gyergyó-vidéki) graduálét (XVI–XVII. századi magyar nyelvű bejegyzésekkel).

A munkatársak részt vettek és előadást tartottak a saarbrückeni magyar fesztivál keretében az ottani egyetem által szervezett magyar zenetörténeti szimpóziumon.

1997. június 16–23. Az MTA Zenetudományi Intézete a Magyar Táncstudományi Társaság közreműködésével rendezte meg a Fiatal Etnokoreológusok Nemzetközi Szemináriumát. A szeminárium a szakmai célon túl lehetőséget adott a különböző egyetemek etnokoreológus-képző programjainak összehasonlítására, a tánc kutatás aktuális feladatainak áttekintésére. Témája volt még az akadémiai hálózatok, az UNESCO, és más szakmai szervezetek tevékenysége, amelyek a hagyományos kultúrák kutatását, védelmét és terjesztését célozzák, valamint hasonló nemzetközi szemináriumok tematikájának körvonalazása is. A szeminárium megvalósítását az MTA, a Soros Alapítvány és az Európai Folklor Központ is támogatta.

HELYESBÍTÉS

Doktorok figyelem! c. cikkünk (Akadémia, 1997/1:45. p.) második bekezdése helyesen: „A kérdés felvetésének abból a szempontból van jelentősége, hogy a Magyar Tudományos Akadémia hazai tagjai és a Magyar Tudományos Akadémia Doktora címmel rendelkező személyek tiszteletdíjáról, illetve az akadémikus elhalálozása esetén megállapítható hozzátartozói ellátásokról szóló, a 106/1996. (VII. 16.) Korm. rendelettel módosított 4/1995. (I. 20.) Korm. rendelet 13. § (1) bekezdésében meghatározott teljes összegű tiszteletdíj, vagy a (4) bekezdésben meghatározott teljes összegű tiszteletdíj fele illeti meg a doktort.”

*

A TUDOMÁNYOK DOKTORAI LETTEK c. cikkünkben (Akadémia 1997/1:42.p.) Klaudy Kinga doktori bíráló bizottságának tagjai helyesen: Papp Ferenc, Dörnyei Zoltán, Kiefer Ferenc, Békési Imre, Deme László, Mikó Pálné, Nyomárkay István.

AZ ÉLET ÉS AZ ÜSTÖKÖSÖK

Az akadémiai kerekasztalbeszélgetés-sorozat második rendezvényét 1997. június 24-én tartották Csillagok, üstökösök címmel. A szélesebb közvéleményt is foglalkoztató kérdéskörrel Glatz Ferenc megnyitója után Balázs Lajos, Balázs Béla, Szegő Károly, Almár Iván és Szeidl Béla tartott referátumot. Alább olvasható Almár Iván előadása.

Március-áprilisban a Hale Bopp-üstökös valósággal ragyogott a hajnali, majd az esti égbolton. Érdekes volt megfigyelni az emberek és a sajtó reakcióját erre a ritka, bár előre bejelentett látványosságra.

— Csak a csillagvizsgálóból lehetett látni? — kérdezték tőlem naponta. — Nem — válaszoltam —, bárholnan, ahol sötét van. — Ma vagy holnap kell megnézni az üstökösöket? — Bármelyik este, még heteken keresztül. — Mit kell csinálni ahhoz, hogy én is lássam? — kérdezték barátok és ismerősök. — Nincs semmi különös tennivaló, se elutazni nem kell sehová, se fizetni nem kell érte, egyszerűen nézz fel az égre és élvezd a látványt! — ezt tanácsoltam mindenkinek.

Valahogy elszoktunk attól, hogy egy természeti jelenségre minden különösebb érdek nélkül rácsodálkozzunk. Tanácstalan volt a sajtó is: főképp azt firtatták, hogy „mit jelent ez az üstökös?” és, hogy „félni kell-e tőle?”

A félelem persze természetes érzés egy ilyen látványos üstökös kapcsán. Nincs az égen még egy természeti jelenség, amelynél ennyire érezhetnénk, hogy napról napra közeledik hozzánk, mert egyre nagyobb és fenyegetőbb lesz. Az üstökös közeledésének látványa önmagában is félelmet vált ki, hiszen úgy érezzük, „ránk zuhanhat az égből” — nyilván ezért is tekintették évezredekken keresztül az üstökösöket háborúk, járványok s egyéb veszedelmek előhírnökeinek. Ma már tudjuk, hogy minden üstökös viszonylag parányi, alig hegy nagyságú égitest, amelyből a Naphoz közeledve por és gáz szabadul fel. Az így létrejövő, nagyra tárguló, igen ritka légkört és a hosszan elhúzódó csóvát a Nap megvilágítja, ezért látszik távolról is fényesnek és nagynak ez a „látható semmi” (ahogy Voroncov-Veljaminov nevezte).

Üstökösbecsapódás a Jupiterbe

Nyilvánvaló azonban, hogy egy hegy nagyságú üstökös mag becsapódása is óriási pusztítást okozna a Földön, és egy ilyen eseményt teljesen kizárni nem lehet, hiszen az üstökösök elnyúlt pályája keresztezheti a Földet. Tudjuk, hogy ilyen események időről időre előfordulhatnak és elő is fordulnak a Föld és más bolygók történetében. Még élénken él emlékezetünkben, hogy 1994 júliusában nagy megdöbbenést keltett, amikor az előre jelzett időpontban a Jupiter bolygóba csapódott a Shoemaker és Levy által felfedezett üstökös, és innen a Földről is könnyen megfigyelhető hatalmas, hosszan megmaradó nyomokat hagyott annak légkörében. (Azóta kiszámították, hogy ha a részekre szakadt Shoemaker-Levy-9 üstökös egy darabja Földünkkel ütközött volna, akkor 100 percen belül globális katasztrófa-helyzet jött volna létre.)

Ez az eset elgondolkodtatta az embereket arról, hogy ilyen eset a Földdel is bármikor előfordulhat. Egyes szenzációhajász újságok úgy tüntették fel, hogy „íme a bizonyosság arra, hogy a régi hiedelem igaz, mert az üstökös megjelelése valóban bajt hoz ránk, valóban katasztrófa előhírnöke”. Ne legyünk igazságtalanok az üstökösökkel szemben! Attól, hogy minden milliommodik ember gyilkos, még nem kell minden embertől félni! Évről évre több tucatnyi új üstökös fedeznek fel, és ezek általában igen távol haladnak tőlünk. Még a fényes Hale-Bopp is százmillió kilométernyire volt, amikor legközelebb járt. Üstökös ütközése bolygóval nagyon ritka esemény, bár évmilliók alatt természetesen törvényszerű, hogy bekövetkezik. Üstökösök, de hasonló méretű (bár kevésbé látványos) kisbolygók is csapódtak már a Föld-

be, és ezek az események mai felfogásunk szerint jelentős befolyást gyakoroltak eddig is a földi élet fejlődésére.

Kihalási események

Kezdjük a távoli múlttal! Amikor mintegy négy-milliárd évvel ezelőtt Földünk és a többi bolygó kialakult, még igen gyakori volt a kaotikusan mozgó bolygókezdemények ütközése, és ezek sorozatosan, újra és újra „elfűjták” a bolygók légkörét. A légkör pótlásáról elsősorban a Naprendszer külső, illó anyagban gazdag vidékéről származó üstökösök gondoskodtak, amikor becsapódtak az ősbolygókba. Valószínű, hogy nemcsak a légkör és a víz, de a szerves anyag jelenléte bolygónkon szintén nagyrészt az üstökösbecsapódásoknak köszönhető.

Felmerült az a gondolat is, hogy a kezdetleges élő anyag éppen üstökösök révén jutott el meglepően hamar az akkor éppen még csak kialakult földfelszínre (hogy honnan, azt persze nem lehet tudni). Vagyis az élet és feltételeinek megjelenése Földünkön sokat köszönhet az üstökösök látogatásainak — nélkülük valószínűleg olyan száraz és lakhatatlan lenne ma is a Föld, mint halott kísérőnk, a Hold.

Évmilliók teltek, múltak, és az élet fejlődése nekilendült Földünkön. Ettől kezdve, ha egy-egy nagy üstökös vagy kisbolygó becsapódott a felszínbe, az a már meglévő élőlények számára elsősorban pusztulást hozott, mivel felkavarta az óceánokat, rengeteg vizet és port juttatott a légkörbe, s ezzel hónapokra, esetleg évekre megakadályozta, hogy az életadó napfény lejusson a növényzetig. Az ilyen hirtelen pusztulásoknak több alkalommal van nyilvánvaló nyoma Földünk őstörténetében. Közülük az a legismertebb, amikor mintegy 65 millió évvel ezelőtt a Mexikói-öbölbe becsapódó üstökös vagy kisbolygó hatására kipusztultak a dinoszauruszok és sok más addig virágzó faj. Ma már egyre elfogadottabb, hogy ez a nagy „kihalási esemény” kozmikus katasztrófa következménye volt.

Máskor is előfordult, hogy viszonylag rövid idő alatt az élet addig uralkodó formáinak egyeduralma megtört, fajok ezrei tűntek el, miközben más, addig csak vegetáló fajok előre törtek és virágzásnak indultak. Bár lehetnek más, lassabban ható okok is, az üstökös- vagy kisbolygó-becsapódást, mint lehetséges mechanizmust, mindenképpen figyelembe kell venni.

Végző soron ezek a globális katasztrófák pozitív szerepet játszottak abban, hogy tovább lökték a Földön az élet fejlődését; az emberiség szempontjából tehát egyáltalán nem tekinthető végzetes csapásnak egy-egy ilyen földtörténeti esemény. Vagyis, ha kellő perspektívából tekintjük a földi élet eddigi történetét, akkor az üstökösök a fejlődést előmozdító tényezők, amelyek nélkül mai világunk aligha létezhetne.

Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy egy-egy nagy üstökös vagy kisbolygó becsapódása alighanem pillanatok alatt véget vetne a jelenlegi civilizációnak. Ilyen értelemben ezek a környezetünkben kószáló 0,5–10 km átmérőjű égitest-törpék valóban veszélyt jelentenek, s ezzel a problémával foglalkozni érdemes akkor is, ha a katasztrófális becsapódás valószínűsége is csekély (bár kisebb kozmikus testek, meteorok, naponta csapódnak Földünk felszínére). Napjainkban a kérdés elsősorban úgy vetődik fel, hogy ismerik-e a csillagászok elég alaposan a Naprendszert ahhoz, hogy egy-egy ilyen katasztrófát előre jelezni tudjanak. Nos, a Földet időről időre megközelítő, veszélyes méretű kisbolygók száma mintegy tízezer lehet, s ezeknek csak mintegy 1%-át ismerjük.

A helyzet ennek ellenére nem reménytelen, mert a modern csillagászati eszközökkel, például érzékeny radarokkal és optikai távcsövekkel szervezhető olyan megfigyelési program, amely képes lenne néhány év alatt felderíteni azokat a jelentősebb égitesteket, amelyek veszélyesen közel kerülhetnek hozzánk. Az ennél kisebb törmelékek becsapódása is nagy pusztítást okozhat (hiszen Földünkön egyre több a sűrűn lakott terület), de az egész emberiség nem kerülne veszélybe. Tökéletes előrejelzési rendszer azonban már csak azért sem képzelhető el, mert igen ritkán olyan üstökösök is fenyegethetik a Földet, amelyek először jelennek meg a Naprendszer belső vidékein.

Ami a védekezés esélyeit illeti, arról nagy vita folyik világszerte. Ma még nehéz lenne megtenni a szükséges ellenlépéseket, de a katonai űrtechnika fejlődése rövidesen elvezethet odáig, hogy a Föld felé közeledő üstököst vagy kisbolygót le lehet téríteni veszélyes pályájáról, hogy a katasztrófális becsapódást elkerüljük. Alighanem az lenne az emberiség legnagyobb kollektív vállalkozása fennmaradása érdekében.

Almár Iván

A Malév 27 ország 40 városát köti össze Budapesttel

- korszerű repülőgéppark
- közvetlen kapcsolat a legtöbb európai várossal, valamint az amerikai és az ázsiai kontinenssel
- közel két millió utas az elmúlt évben

MALEV Hungarian Airlines

Járatainkról további információ a **06-40-462-538**-as kékszámon (helyi tarifa), a **267-4333**-as telefonszámon, a **www.malev.hu** internet címen, valamint budapesti és vidéki jegyirodáinkban, illetve a Malév Partner-irodáinkban kapható.

A lényeg az
emberek közötti
kommunikáció.

A többi –
technológia.

Beszélgessünk el egy kicsit!

Ma már nem képzelhetjük el az életünket távközlés nélkül.

Emberi, üzleti kapcsolatainkat nagy részben
éppen ezek az érintkezések működtetik.

Az Ericsson minőségi kommunikációs rendszerei
és eszközei azt szolgálják, hogy ezek az egész világot
átfogó emberi érintkezések létrejöhessenek.

Ericsson Kft.,
1146 Budapest, Hungária krt. 162.
Tel: 265-7100, Fax: 265-7467

ERICSSON